

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Orální historie – soudobé dějiny

Bc. Lucie Pultrová

Občanská vybavenost v Pacově v 60. letech 20. století

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Wohlmuth Markupová, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23. 7. 2021

.....

Bc. Lucie Pultrová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. Janě Wohlmuth Markupové, Ph.D. za její pomoc a cenné rady, ale též nekonečnou ochotu, trpělivost a laskavý přístup, který mi byl po celou dobu poskytován. Zároveň děkuji také všem těm, kteří mi byli nápomocni při utváření této práce.

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce s názvem *Občanská vybavenost v Pacově v 60. letech 20. století* se v rámci regionálních dějin zabývá občanskou vybaveností ve městě Pacov v 60. letech 20. století. Hlavním cílem této práce je popis vývoje vymezených oblastí občanské vybavenosti (zdravotní péče, obchodní síť, komunální služby) zajišťujících některé (základní) potřeby občanů v daném městě a časovém období. Primárním zdrojem poznání jsou pak dobové archivní prameny.

V této práci jsou nejprve představeny výzkumné téma a cíle práce, důležité pojmy a využití prameny, poté pak celorepublikový historický kontext zkoumané doby. Následuje její hlavní část: popis vývoje konkrétních oblastí občanské vybavenosti tak, jak o ní hovoří především archivní prameny. Práce je zakončena vizuálním materiálem vztahujícím se k danému tématu.

Abstract

This diploma thesis named *Civic amenities in Pacov in the 1960s* examines a civic amenities in the town of Pacov in the 1960s within regional history. The main purpose of this thesis is to describe the development of defined areas of civic amenities (health care, retail network, communal services) providing some (basic) needs of citizens in the chosen city and time period. The primary source of this research are the archival sources from the examined period.

This thesis at first introduces the research topic and purposes of the work, important concepts and sources used, then the national historical context of the examined period. The main part of the thesis follows: a description of the development of specific areas of civic amenities. The thesis ends with visual materials related to the topic.

Klíčová slova

Občanská vybavenost, zdravotní péče, obchodní síť, komunální služby, regionální dějiny

Key words

Civic amenities, health care, retail network, communal services, regional history

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Teoreticko-metodologická část	3
2.1	Představení a cíl práce	3
2.2	Vymezení pojmů	7
2.2.1	Region, regionální dějiny	7
2.2.2	Občanská vybavenost.....	10
2.3	Prameny	11
2.3.1	Literatura	11
2.3.2	Archivní prameny.....	12
2.3.3	Dobový tisk	15
2.3.4	Vizuální prameny	15
3	Historický kontext.....	17
4	Empirická část – Občanská vybavenost.....	21
4.1	Zdravotnictví	21
4.1.1	1960 – výchozí stav místní zdravotnické sítě	21
4.1.2	1961 – začátek třetího pětiletého plánu.....	24
4.1.3	1962 – co bude s novou poliklinikou?	30
4.1.4	1963-1965 – budování jeslí.....	33
4.1.5	1966-1967 – začátek čtvrtého pětiletého plánu.....	38
4.1.6	1968-1969 – konec let šedesátých.....	41
4.1.7	Shrnutí	44
4.2	Obchod	47
4.2.1	1960 – stav místní obchodní sítě.....	47
4.2.2	1961 – začátek třetího pětiletého plánu.....	48
4.2.3	1962 – zásobovací nedostatky a nekonečné fronty	55
4.2.4	1963-1965 – období plánů	57

4.2.5	1966-1967 – pokračující plány.....	58
4.2.6	1968-1969 – plán výstavby obchodního domu	61
4.2.7	Shrnutí	64
4.3	Komunální služby.....	66
4.3.1	1960 – výchozí stav komunálních služeb.....	66
4.3.2	1961 – zahájení třetího pětiletého plánu	67
4.3.3	1962 – zásobovací nedostatky a nekonečné fronty	70
4.3.4	1963-1965 – doba útlumu	72
4.3.5	1966-1967 – vstup do další pětiletky	73
4.3.6	1968-1969 – nedostatečné kapacity	75
4.3.7	Shrnutí	77
5	Závěr	79
	Seznam použitých zkratk.....	83
	Seznam použitých pramenů a literatury	84
	Přílohy	90
	Oprava náměstí a jeho spodní strana.....	91
	Pravá strana náměstí.....	92
	Pravá část Žižkovy ulice	93

1 Úvod

Trend regionálních dějin ve výzkumu obcí není otázkou pouze posledních několika roků – naopak, jejich potenciál je využíván již řadu let. Jak v roce 2004 připomínají Bartoš a Trapl, od původního zaměření prakticky výhradně na dějiny velkých měst se postupně jednotliví badatelé začali orientovat i na obce menšího charakteru (tedy nejen menších městeček, ale i vesnic).¹ Předkládaná diplomová práce pak právě spadá do později se objevujících tendencí orientace na obce menší. Jejím hlavním cílem je tedy v rámci regionálních dějin a na základě primárně využitých archivních pramenů přinést zprávu o tom, jak se vyvíjely některé oblasti občanské vybavenosti (zdravotní péče, obchodní síť, služby) v maloměstě Pacov, které je zároveň mým rodištěm, mezi lety 1960-1969.

Pro to, aby byla daná náplň splněna, bude po této první úvodní kapitole nejprve v kapitole druhé věnované teoreticko-metodologickému zakotvení podrobněji představeno zkoumané téma a její cíle včetně vymezení mé pozice insidera, která je způsobena právě zkoumáním obce, se kterou je spojena výrazná část mého dosavadního života. Následovat bude vymezení důležitých pojmů, které jsou pro tento výzkum důležité, tak, jak s nimi dále pracuji – půjde tedy primárně o slovní spojení regionální dějiny a občanská vybavenost. V neposlední řadě dojde rovněž k představení pramenů, které jsou pro tuto práci klíčové. Kromě literatury se bude jednat o prameny archivní povahy uložené ve Státním okresním archivu Pelhřimov v rámci fondu Městský národní výbor Pacov, které jsou zde využity jako primární a jsou tak tedy nejvýznamnějším zdrojem mého poznání. Dalšími využitými zdroji poznání jsou rovněž dobové výtisky odpovídajících okresních týdeníků *Vpřed* a *Nástup*, okrajově pak vizuální materiál.

Třetí kapitola bude věnována zachycení historického kontextu relevantního pro téma mé diplomové práce. Protože pacovská soudobá historie je v současné dostupné literatuře prakticky nezachycena, bude tato kapitola věnována událostem prakticky výhradně na celorepublikové úrovni, tematicky se ale bude primárně držet v mantinelech spojených právě s děním ovlivňujícím přímo či nepřímo tehdejší životní úroveň obyvatelstva, respektive občanskou vybavenost, o které tato diplomová práce pojednává.

Následovat bude kapitola čtvrtá, která tvoří její hlavní část. V této empirické části budou tedy rozklíčovány konkrétní úseky pacovské občanské vybavenosti 60. let 20. století

¹ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 33.

tak, jak o jejich vývoji a stavu pojednávají především archivní prameny. Tato pasáž obsahuje 3 hlavní tematické podkapitoly (zdravotnictví, obchodní síť, komunální služby), které dále chronologicky přinášejí popis toho, jak se dané oblasti občanské vybavenosti zajišťující některé klíčové potřeby místních obyvatel v daném časovém období vyvíjely a proměňovaly. Na konci každé podkapitoly se nachází rovněž shrnutí celé dekády, respektive zjištěných důležitých proměn daných oblastí s nástinem klíčových ukazatelů, které se na nich podílely.

Celá hlavní část předkládané diplomové práce je zakončena pátou kapitolou, tedy samotným závěrem, ve kterém jsou komplexně shrnuty výsledky výzkumu.

V neposlední řadě se na konci celé práce nacházejí přílohy, navazující na seznam použitých pramenů a literatury, obsahující několik dobových fotografií pomáhajících k lepší vizualizaci a ucelenosti celé představené problematiky.

2 Teoreticko-metodologická část

V rámci této kapitoly věnované teoretickému a metodologickému uchopení daného badatelského problému bude nejprve diplomová práce představena (téma, jeho výběr a postup zpracování) a vytyčen její cíl. Následně dojde k vymezení důležitých pojmů tohoto projektu a tím tak k jeho samotnému ukotvení. V neposlední řadě zde bude věnována rovněž podkapitola výběru pramenů, se kterými jsem během předkládaného výzkumu pracovala.

2.1 Představení a cíl práce

Jako výzkumný projekt své diplomové práce jsem si zvolila téma občanské vybavenosti v Pacově v 60. letech 20. století. Jeho regionální charakter není zcela náhodný: obec s necelými pěti tisíci obyvateli² nacházející se přímo na 15. poledníku v západním cípu kraje Vysočina (téměř na hranici s Jihočeským krajem), o které tato práce pojednává, je totiž mým rodištěm a místem, se kterým je spojena většina mého dosavadního života. Soudobá historie tohoto města je doposud prakticky nezpracována, v dostupné literatuře a dalších (především elektronických) zdrojích lze nalézt pouze její útržky, k tématu práce je pak možno citovat pouze následující: „*K podstatnému rozšíření podniků s tradiční výrobou, ale i k vybudování nových došlo v 60.–80. letech 20. století. V té době byly také vystavěny nové školní budovy, poliklinika s lékárnou i nová sídliště – bohužel většinou s panelovou výstavbou.*“³ Právě dostupností zdravotní péče, ale kromě té i obchodní sítě, veřejného stravování a služeb, spadajících hromadně pod občanskou vybavenost, v Pacově se bude tato práce zabývat.

Volba daného tématu má tedy svůj význam. Jedná se o regionální záležitost spojenou s mým rodným městem a navazuje tak na můj dlouhodobý osobní zájem o lokální historii, který se promítl již do mé bakalářské práce zabývající se historií, ale především současným připomínáním, židovství právě ve městě Pacov.⁴ Soudobé dějiny této obce, jak už bylo výše

² Přesné číslo při posledním sčítání (tedy v roce 2011) činilo 4972. Nejnovější výsledky (za rok 2021) budou dostupné až v roce 2022. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. ČSÚ. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/definitivni_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu.

³ *Historie a současnost*. Město Pacov. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <https://www.mestopacov.cz/historie-a-soucasnost/ms-1102/>.

⁴ PULTROVÁ, Lucie. *Paměťové instituce a stopy židovské přítomnosti v současném Pacově*, 2014. [cit. 2021-07-13]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/103299/130237362.pdf>.

naznačeno, jsou zachyceny v dostupných zdrojích pouze útržkovitě. Dané oblasti občanské vybavenosti 60. let pak prakticky úplně absentují. Důvod zaměření se na tuto část a období pacovské historie je tedy především možnost přispění k regionálnímu výzkumu v této oblasti zmapováním střípku nedávných procesů a proměn, ke kterým zde došlo. Právě období počátku 60. let je v tehdejší Československu velice příhodné oficiálním odstartováním snahy o (na)plnění socialistických potřeb společnosti, o kterém informuje i zákonně ukotvený plán třetí pětiletky z počátku 60. let: „*Na základě hlubokých revolučních změn ve všech oblastech společenského života vstupuje Československá socialistická republika do období budování vyspělé socialistické společnosti, do období, ve kterém bude všechno úsilí pracujícího lidu směřovat k vytváření materiálních a duchovních předpokladů pro přechod ke komunismu.*“⁵ Kromě toho došlo navíc v roce 1960 i k územně správní reorganizaci státu, vlivem které se z původně okresního města Pacov stala obec nižší úrovně, čímž pravděpodobně ztratila své výsadní postavení v oblasti, spadající nově pod okres Pelhřimov. I proto bude jistě zajímavé zjistit, jak vypadaly a jak či zda se v následujících letech vyvíjely některé oblasti místní občanské vybavenosti, které měly být součástí proklamované dovršované socialistické výstavby a doprovodným jevem dle tehdejšího prohlášení komunistické strany stále se zvyšující životní úrovně pracujících.⁶ Jejich stanovení, respektive zúžení záběru bylo pak nutné kvůli širší významu občanská vybavenost (tak, jak je vymezena v podkapitole *Vymezení pojmů*). Původním záměrem mělo být vysledování jejich 3 klíčových sfér plnících funkci zajišťování základních potřeb obyvatelstva (zdravotní péče, školství, obchodní síť), o kterých se ve své publikaci zmiňuje i Kaplan, který, ač tehdejší stranická rétorika proklamovala výbornou životní úroveň občanů ČSSR, píše, že právě skrze oblasti těchto potřeb (respektive jejich nedostatky) docházelo k jejímu negativnímu ovlivňování a jistému znehodnocování vzestupu osobní spotřeby obyvatel.⁷ Vzhledem k již částečnému zpracování jedné z daných oblastí (kterou je právě školství) a na základě jejich členění v rámci archivních pramenů byla původní podtémata upravena, kromě zdravotní péče a obchodní sítě tak byly dále zkoumány rovněž dostupnost pacovských (komunálních) služeb a stav veřejného pohostinství, které se v archiváliích často objevovaly právě ve spojitosti s místním obchodem. Důvod výběru právě těchto oblastí občanské

⁵ Zákon č. 165/1960 Sb., Zákon o třetím pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky.

⁶ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

⁷ Právě tento rozpor ve stranické rétorice a Kaplanovým konstatováním ohledně daných oblastí tehdejší občanské vybavenosti byl jedním z podnětů, proč se jimi zabývat. KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992, s. 101.

vybavenosti je tedy částečně odvozen od Kaplanova konstatování, které poukazuje na špatnou úroveň tehdejší zdravotní péče a obchodní sítě, kterou však strana nepřipouštěla. Zajímalo mě tak, jaká byla skutečná maloměstská praxe. Třetí hlavní oblastí jsou pak zmiňované komunální služby, a to z toho důvodu, že byly během terénního průzkumu shledány po zdravotnictví, obchodu a školství jako další nejvíce řešené téma občanské vybavenosti, které bylo navíc na některých zasedáních rozebíráno právě prakticky přidruženě hned vedle obchodu – snaha o dostatečné zajištění dostupnosti všech těchto tří oblastí v rámci základních potřeb občanů byla tak velice zjevná až klíčová.

Časové vymezení této práce pak zahrnuje 60. léta 20. století. Spodní hranice, tedy rok 1960, je dána nastalými změnami v Československu jak na straně státní, tak také obecní, kdy byla vydána, jak již bylo výše naznačeno, nová republiková Ústava zasazující se o dovršení socialistických potřeb společnosti, a zároveň vytvořeno nové územně správní členění státu, které přímo pro Pacov znamenalo výraznější změnu ve smyslu ztráty postavení okresního města. Zahrnuta jsou pak následující léta, někdy hodnocena jako „zlatá šedesátá“, včetně dynamického roku 1968, který je charakteristický pokusem o nastolení socialismu s lidskou tváří končící ovšem ještě téhož roku nezdarem, na který navazuje nástup tzv. československé normalizační éry. V mé práci mě ovšem bude zajímat též to, jak či zda se tyto celostátní procesy mohly případně promítnout i téměř bezprostředně po srpnové invazi do poměrů a vývoje daných oblastí maloměsta, proto je horní časová hranice vytyčena rokem 1969.

Předkládaný badatelský výzkum je postaven především na práci s archivními prameny a místní kronikou spadajícími pod tehdejší Městský národní výbor Pacov, jehož fond je uložen ve Státním okresním archivu Pelhřimov. Pro podání zprávy o vývoji některých oblastí místní občanské vybavenosti ve vymezené době pak byl zvolen převážně deskriptivní způsob zpracování informací částečně doplněn kratšími interpretačními pasážemi, a to jednak z důvodu praktické absence soudobých dějin Pacova v současné literatuře, ale také z osobního zájmu a potřeby postihnout a zachycení co nejpřesnějšího vývoje situace tak, jak o ní explicitně informovaly tehdejší záznamy.

Kromě zmíněného archivu bylo v rámci tohoto projektu osloveno i Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově a Základní škola Pacov, které mi umožnily nahlédnout do dobového tisku, respektive školních kronik rovněž uchovávajících potenciálně důležité informace vztahující se k vytyčeným úsekům pacovské občanské vybavenosti 60. let 20. století.

Rovněž zde byla snaha o zajištění vizuálního materiálu, který by pomohl zmapovat a dokreslit předkládané téma. V rámci této věci bylo osloveno jak místní, tak okresní muzeum (Muzeum Vysočiny Pelhřimov), ale i zmiňovaný okresní archiv, v žádné z těchto institucí však nebyly k dispozici žádné relevantní fotografie. Veškerý doprovodný vizuální materiál proto pochází z jediného fondu, kterým se stal soukromý archiv, jehož poskytovatel zůstane po vzájemné domluvě pro potřeby této diplomové práce anonymní.

Orálně-historické rozhovory, které by se jistě u daného tématu rovněž nabízely a o kterých bylo taktéž uvažováno, především s ohledem na potenciální narátory jakožto ohroženou skupinu během trvající epidemiologické situace (a s ní spojené další komplikace) nakonec zhotoveny nebyly.

Pro tento výzkum je dále nutné stanovení mé pozice jakožto badatele. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma regionálního charakteru vztahujícího se k mému rodnému městu, jsem v této věci jasným insiderem, což ovšem nutně není překážkou – naopak, základní terén obce je mi znám, mohu se v něm proto lépe orientovat (například co se týče dnešního rozložení města včetně lokálních názvů ulic a dalších oblastí). Problém by však mohl nastat především v tom, že by se mohla zkoumaná situace v mé práci subjektivně objevit lépe vykreslená, než ve skutečnosti byla. Je ovšem nutno připomenout, že se zde zabývám obdobím, které je pro mě osobně již relativně vzdálené, a tedy mě bezprostředně neovlivňuje, nemám k němu proto žádný bližší vztah. V daných oblastech, které jsou středobodem mého výzkumu, nebyla ani nijak zainteresována ta část mé rodiny, která v Pacově ve zkoumané době žila. Zároveň si svou vytyčenou pozici plně uvědomuji a dokáži ji tak pro potřeby výzkumu dostatečně reflektovat. Z těchto důvodů je dle mého názoru dostatečně zaručena má osobní objektivita.

Nakonec je potřeba stanovit cíl předkládané diplomové práce s názvem *Občanská vybavenost v Pacově v 60. letech 20. století*. Tím se pro tento projekt stává zachycení vývoje a proměn vybraných oblastí této vybavenosti zajišťujících občanské potřeby v daném městě a časovém období. Stanovenou základní výzkumnou otázkou se pak stává následující: Jak se vyvíjely některé oblasti občanské vybavenosti (zdravotní péče, obchodní síť, veřejné stravování, služby) v Pacově mezi lety 1960-1969? V neposlední řadě půjde rovněž o zaznamenání případných proměn v této oblasti na místní úrovni v souvislosti s potenciálními nastalými změnami bezprostředně po srpnu 1968.

2.2 Vymezení pojmů

V rámci této podkapitoly budou předloženy a vymezeny pojmy, které jsou pro tuto diplomovou práci stěžejní. Vzhledem k tomu, že daný výzkum probíhá na regionální úrovni, respektive v oblasti regionálních dějin, bude nezbytně nutné nastínit právě jejich chápání. Badatelským tématem se pak staly některé oblasti občanské vybavenosti (zdravotní péče, obchodní síť, veřejné stravování, služby) v Pacově v 60. letech 20. století, proto je v této části projektu nutné vymežit i ji.

2.2.1 Region, regionální dějiny

Nejprve je důležité definovat si pojem, od kterého je označení regionálních dějin odvozeno – tedy představit význam slova region tak, jak je s ním v rámci tohoto výzkumného projektu nakládáno. Dle etymologického slovníku pochází daný výraz z latiny, kde pojem *regio* znamenalo „směr, hranice, kraj, země“.⁸ Je tedy již ze své podstaty slovem vícevýznamovým, což dokazuje i výčet jeho možných synonym (oblastní, lokální, krajový, místní, celonárodní),⁹ které je v jeho nejširší a nejobecnější rovině možno chápat jako „souhrn či soubor (struktura, systém) reálně existujících skutečností a vztahů, které jsou rozprostraněny a mají vztah k určitému ohraničenému území, na němž jsou kvantitativně seskupeny či kvalitativně specifikovány a odlišují se tímto způsobem zcela nebo zčásti od jiných územně vymezených jednotek“¹⁰ nebo jako „obecně vyjadřující část určitého území a jistý druh jeho organizace a správy.“¹¹ Tyto ohraničené územní oblasti, které lze tedy považovat za regiony, mohou být jinak veliké a tak také pojaté různě: pro potřeby tohoto výzkumu se jako nejvhodnější jeví dělení na územní celky větší než jeden stát (v Evropě je možno hovořit například o oblasti Pobaltí či Balkánu), stát samotný a územní celky menší než jeden stát (kam spadají právě například v České republice jednotky krajské, okresní či obecní).¹² V případě posledního zmíněného pohledu je pak právě obec považována za nejnižší možné území regionálního charakteru. Bartoš ovšem dodává, že existuje ještě menší

⁸ REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2001, s. 559.

⁹ Kolektiv pracovníků LINGEA s.r.o.: *Slovník českých synonym a antonym*. Lingea s.r.o., Brno, 2012, s. 372.

¹⁰ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 9.

¹¹ Tamtéž, s. 22.

¹² BENEŠ, Zdeněk: Regionální historiografie a školní dějepis. In: *Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách: sborník z konference konané 23.-24. listopadu 2005*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2006, s. 10.

územní, respektive spíše teritoriální, jednotka, kterou lze též chápat jako region, a tou jsou části lidských sídel, například sídlištní oblasti.¹³ Hranice daného regionu jsou pak v těchto případech dány územně správním členěním, jejich ohraničení je tedy pevně dané. V rámci historiografie není však důležité pouze toto geografické určení,¹⁴ jde totiž i o společenskou strukturu či lidskou společnost (regionální pospolitost), která se na daném vymezeném území nachází a tvoří zde tak teritoriální lidskou skupinu.¹⁵ Tato skupina pak „je určena specifickými rysy a vztahy, do kterých vstupují lidé, kteří žijí, bydlí a pracují na určitém území.“¹⁶

Regionální dějiny jsou tedy dějinami společenských mikrostruktur rozkládajících se na menších územních celcích.¹⁷ Ty lze na dané úrovni dle Petra Vorla dále vnímat buď jako dějiny oblastní (může jít o geograficky vymezená území, jejichž příkladem je Podkrkonoší, ale též o lokality vzniklé především v důsledku praktických potřeb, kde lze pak mluvit například o zdravotních obvodech lékařů v určitém období),¹⁸ či místní,¹⁹ přičemž pro účely této práce jsou příznačné právě druhé jmenované, tedy dějiny místní, případně též lokální, v rámci kterých se lze dále zaměřit na zkoumání objektu (většinou různé typy, i přírodních, staveb), nebo místa. Tím je pak myšlena základní sídelní jednotka, která má jednak své vlastní jméno, druhá povětšinou též vlastní katastr. I tyto sídelní jednotky, respektive obce, lze dále dělit na 2 typy: venkovské (kromě vesnic sem spadají osady a samostatné jednotky) a městské (tedy města a městečka).²⁰ Téma tohoto diplomového projektu by dle vytyčené kategorizace spadalo právě do dějin místních zkoumajících sídelní jednotku městského typu. Vymezený region je pak potřeba vnímat z jeho historického hlediska, tedy v jeho historických hranicích a podobě, pokud se od té současné výrazněji liší. Jako takový ho lze

¹³ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 6, 12.

¹⁴ Je potřeba rovněž dodat, že dané územní vymezení regionu, kterým se regionální dějiny následně zabývají, není jejím cílem, ani jedním z nich, ale spíše jedním z prostředků, který pomáhá určit předmět výzkumu. BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 30.

¹⁵ Tamtéž, s. 7, 10.

¹⁶ Tamtéž, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 12.

¹⁸ VOREL, Petr. *Základy historické regionalistiky*, Pardubice, 2005, s. 12.

¹⁹ Kromě nich se ale v obecné rovině historie může zabývat rovněž dějinami světovými či dějinami států. Tamtéž, s. 9.

²⁰ Tamtéž, s. 13.

historicky zkoumat buď komplexně (po všech stránkách), nebo tematicky (výběrově),²¹ což bude případ i této diplomové práce.

Regionální dějiny by měly, stejně jako jejich jiné oblasti historiografického zájmu, vycházet z různorodé pramenné základny: nabízejí se tedy jak prameny hmotné, tak písemné, ale i obrazové a (pokud je to v rámci daného tématu možné) ústní.²² Pro tento výzkumný projekt budou nejtypičtěji využité prameny písemné povahy, nicméně potenciální pestrost typová bude nahrazena právě rozličností konkrétních druhů pramenů psaných (od archivních dokumentů, přes kroniky po dobový tisk i dostupnou literaturu). Pro samotné řazení zjištěných faktů se pak často využívá jejich čistě chronologický či tematický sled, v rámci této diplomové práce bude využita kombinace tohoto možného členění.²³

V neposlední řadě považuji za důležité zde rovněž vymežit postavení regionálních dějin vůči dějinám celostátním. To je někdy vnímáno z dvou odlišných krajních pozic: jedna hovoří o regionálních dějinách jako o strohých ilustračních příkladech pro celostátní dějiny, druhá pak jako o nutnosti jejich řádného poznání, nejlépe v oblasti všech dostupných míst a krajů, dříve než dojde ke konečné syntéze dějin národních v daném čase.²⁴ Regionální dějiny by však jistě neměly být tak hraniční a měly by plnit spíše tyto funkce: „1. být součástí celonárodních dějin, tzn. zároveň vycházet i z potřeb a požadavků celostátní historiografie, 2. zpracovávat vývoj určité oblasti jak pro vlastní potřeby regionu v tom smyslu, že jej seznamuje s historií sebe samého, tak i pro širší potřeby se stejným úkolem, aniž by přitom bylo podmínkou, že práce je přímo určena jako stavební kostka do celostátní historiografie.“²⁵

²¹ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 13, 14.

²² DVOŘÁK, Tomáš a Tomáš BOROVSÝ. *Úvod do studia dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 34.

²³ BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 36, 40.

²⁴ *Vztah národních a regionálních dějin: sborník materiálů ze semináře předsedů sekcí historie konaného v prosinci 1967*. Praha: Česká socialistická akademie, 1969, s. 8; BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, s. 14.

²⁵ *O regionálních dějinách*. Ostrava, 1965, s. 24.

2.2.2 Občanská vybavenost

Dále je potřeba vymezit pojem, kterému se bude diplomová práce primárně věnovat – tedy význam slovního spojení občanská vybavenost tak, jak je k němu přistupováno v tomto badatelském projektu. Občanská vybavenost, nebo též občanské vybavení, je dnes kromě dopravní a technické infrastruktury (tedy například pozemních a železničních komunikací, respektive vodovodní či kanalizační sítě) a veřejného stravování zařazena pod veřejnou infrastrukturu.²⁶ Svou podstatou tak dává možnost zajišťovat například „vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva.“²⁷ V širším slova smyslu ovšem může zahrnovat i vymezená území pro „obchodní prodej, tělovýchovu a sport, ubytování, stravování, služby, vědu a výzkum, lázeňství a pozemky související dopravní a technické infrastruktury a veřejných prostranství.“²⁸ K tomuto rozšiřujícímu hledisku se připojuje i Šilhánková, která hovoří o nezastupitelném společenském postavení občanské vybavenosti, do které řadí i obchod a služby.²⁹

Jako taková pak tato občanská vybavenost zahrnuje stavby, zařízení a pozemky sloužící k uspokojování základních potřeb obyvatelstva (například zdravotní zařízení, obchody), ale i ty, které zajišťují kulturní a volnočasové vyžití (kina, divadla aj.). Lze ji tedy charakterizovat jako veškeré vybavení a služby, které zajišťují občanské potřeby „související se zásobováním potravinami a stravováním, výchovou, vzděláním, sociální a zdravotní péčí“,³⁰ ale též služby pro domácnost, odpočinek, rekreaci či zábavu.

V rámci této diplomové práce bude hovořeno pouze o některých vybraných typech zařízení a jejich vývoji zajišťujících občanskou vybavenost, konkrétně půjde o: zdravotnictví, (malo)obchod, veřejné stravování, nevýrobní a výrobní a opravárenské služby³¹ (respektive o komunální služby, pod které v 60. letech 20. století, tedy v období, kterým se tento badatelský výzkum zabývá, spadaly). Právě (ale ne výhradně) o obchodu a

²⁶ Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území.

²⁹ ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Urbanismus a územní plánování*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010, s. 51.

³⁰ TINKOVÁ, Marie. *Občanská vybavenost a volný čas na sídlišti: případová studie Stodůlky*. Praha, 2009. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/25786/BPTX_2008_2_11310_MDIPL001_174715_0_67761.pdf.

³¹ ROZMANOVÁ, Naděžda. *Občanské vybavení. Principy a pravidla územního plánování*. Brno, 2012, s. 3.

zdravotnictví, jakožto službách občanské vybavenosti zajišťující některé základní potřeby obyvatelstva,³² které se během 60. let 20. století, tedy v době nastupujícího socialismu v tehdejší ČSSR, se zmiňuje i Kaplan, který o nich (respektive o této vybavenosti) hovoří v dané době, kdy se dostávaly do popředí zájmu, jako o zaostalých a proto negativně ovlivňujících životní úroveň občanů.³³ I kvůli tomuto poukázání na stav daných oblastí veřejné infrastruktury zajišťujících některé základní (a často rovněž každodenní) potřeby obyvatel a jeho proklamovanému zlepšování ve zkoumaném období jsou středobodem předkládané práce.

Vzhledem k tomu, že se v rámci archivních pramenů vedle informací o pacovské obchodní síti často přímo objevuje i veřejné stravování (obojím se zabývala obchodní komise) a občasně též dostupné služby (přímo spadající pod tehdejší komunální služby), jsou zahrnuty i v tomto badatelském výzkumu.

2.3 Prameny

Následující podkapitola se bude věnovat pramenům, které byly během badatelského výzkumu využity. Nejprve tak dojde k představení literatury, následně pak pramenů archivních, se kterými bylo pracováno jako s primárními, rovněž pak dobového tisku regionálního charakteru a v neposlední řadě vizuálního materiálu, který je součástí přílohové části diplomové práce.

2.3.1 Literatura

Vybraná témata občanské vybavenosti (zdravotnictví, obchodní síť, veřejné stravování a komunální služby) v Pacově v 60. letech 20. století nejsou doposud v literatuře podrobněji zpracována. Nástin místní zdravotní péče, obchodu, stravovacích, respektive ubytovacích zařízení a (komunálních) služeb přináší pouze ve velice stručné podobě kapitola s názvem

³² Kaplan v tomto výčtu hovoří rovněž o školství, vzhledem k jeho již částečnému zpracování (publikace *Pacovské školství v letech 1886-1971* a *Pacov: od historie k současnosti – část nazvaná Pacovské školství*) a dodržení stanoveného rozsahu této práce jsem se rozhodla ho do ní nezařadit. KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992, s. 101.

³³ Tamtéž, s. 101, 102.

Řemeslná výroba od Miroslava Hladíla v knize *Pacov: od historie k současnosti*.³⁴ Většina této výseče je věnovaná výčtu pacovských řemeslníků, obchodníků, živnostníků a zdravotníků z roku 1933, posléze pak stručně podaným zásadním proměnám v daných oblastech v 2. polovině 20. století. Podobný výčet, ovšem týkající se již 21. století, nabízí kapitola *Podnikání a služby ve městě* od Marie Tušilové a Lukáše Vlčka v almanachu *Pacov, město pro život*.³⁵

Pokud se pak týká literatury obecnějšího charakteru, o občanské vybavenosti v tehdejší ČSSR daného časového období se krátce zmiňuje Karel Kaplan v publikaci *Československo v letech 1953-1966*.³⁶ U kapitoly zaměřené na vývoj pacovské zdravotní péče byly rovněž využity dobové ročenky vydávané pod tehdejší Ministerstvem zdravotnictví ČSSR, respektive Ústavem pro zdravotnickou statistiku vždy s obecným popisem rozvoje československého zdravotnictví během uplynulého roku. Tyto publikace pod názvy *Zdravotnictví s příslušným shrnujícím rokem*³⁷ jsou dostupné v digitalizované podobě na stránkách Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR.³⁸

2.3.2 Archivní prameny

V rámci práce s archivními prameny, respektive informacemi uchovanými v příslušných dokumentech, které tvoří nejvýznamnější a největší část tohoto výzkumu, byly prostudovány odpovídající materiály uložené ve Státním okresním archivu v Pelhřimově spadajícím pod Moravský zemský archiv v Brně. Právě v této jeho pobočce jsou uloženy potřebné archiválie uchovávající spisy týkající se obce Pacov, respektive Městského národního výboru Pacov 60. let 20. století, nacházející se pod stejnojmenným fondem (tedy Městský národní výbor Pacov). Pokud to pak bylo možné a potřeba, byly okrajově prostudovány rovněž prameny starší či mladší datace. Kromě příslušné zachované kroniky se jednalo rovněž o archivní materiál vztahující se k různým zasedáním konkrétních

³⁴ HLADÍLEK, Miroslav. *Řemeslná výroba*. In: BALOUNOVÁ, Dana a kol. *Pacov: od historie k současnosti*. Pacov: Městský úřad, 1997.

³⁵ TUŠILOVÁ, Marie. *Podnikání a služby ve městě*. In: TUŠILOVÁ, Marie a kol. *Pacov, město pro život*. Druhé rozšířené a přepracované vydání. Pacov: Město Pacov ve spolupráci s Městským muzeem Antonína Sovy v Pacově, 2017.

³⁶ KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992.

³⁷ Tedy například *Zdravotnictví 1961*.

³⁸ <https://www.uzis.cz/>.

pacovských orgánů a komisí, ale i o některé další složky, které byly vyhodnoceny jako potenciálně přínosné.

Prvním prostudovaným materiálem, jediným v digitalizované podobě, byla příslušná část pacovská kroniky věnující se především 60. rokům 20. století (Kronika města Pacova 1945-1972) chronologicky zachycující, dle kronikáře, důležité události obecní historie, z nichž byly posléze selektovány informace související se zkoumanými tématy místní občanské vybavenosti. Pro porovnání, upřesnění či ověření některých faktů bylo nahlédnuto i do předešlého desetiletí. Je ovšem nutno poznamenat, že právě období 50. a počátku 60. let bylo do kroniky zaznamenáno až zpětně, proto bylo potřeba přistupovat k těmto záznamům s o to větší kritickou obezřetností než u zápisů pozdějšího data (i ty byly ovšem samozřejmě dostatečně vyhodnocovány).³⁹

Kromě kronikářských záznamů bylo dále nahlédnuto do složek uchovávajících zápisy z jednotlivých zasedání rady a pléna⁴⁰ Městského národního výboru Pacov (MNV Pacov) daných let. Dané spisy byly často velice podnětné, kromě záznamů o průběhu schůze a diskuze (do které se na plénech často zapojovali i místní občané, díky čemuž může být na některých místech této práce alespoň částečně reflektován i jejich pohled na stanovenou problematiku) se zde nacházely mimo jiné i příslušné dokumenty vztahující se k fungování místní občanské vybavenosti (často zprávy dodávané konkrétními komisemi, které se z principu některé ze svých funkcí k daným službám zajišťujícím některé občanské potřeby vztahovaly). Právě několik příslušných komisí, jejichž spisy byly rovněž prozkoumány, (nejen) tyto informace postrádalo, o to cennější se pak dané dokumenty jeví. Mezi těmito záznamy se pak nacházely především různé zprávy o vývoji občanské vybavenosti na daném úseku, plány jejich vývoje, příslušné hospodaření, zmiňovány byly ovšem i problémy na daných úsecích či s nimi spojované stížnosti (od místních občanů, ale i zástupců obce směrem k vyšším okresním, potažmo krajským, orgánům).

Dalšími prostudovanými spisy byly, jak už bylo výše naznačeno, složky příslušných komisí. Pro potřeby zkoumání pacovské občanské vybavenosti se primárně nabízely komise zdravotní (respektive sociálních věcí a zdravotnictví),⁴¹ komise pro obchod a komise pro

³⁹ Tyto zpětně zaznamenané nepřesnosti se v kronice projeví například u události zachycující otevření místní porodnice, která zde byla zapsána jak v roce 1953, tak také v roce 1955.

⁴⁰ Rada a plénum národních výborů jsou v současnosti prakticky synonymy pro obecní radu a zastupitelstvo.

⁴¹ Původně zde fungovala komise sociálních věcí a zdravotnictví, která se ovšem z důvodu veliké šíře záběru v roce 1961 rozdělila na komisi zdravotní a komisi sociálního zabezpečení.

služby a místní průmysl. Pouze u prvně jmenované pak byly zachovány zápisy zřejmě všech schůzí daného období při předpokládané frekvenci jednoho zasedání měsíčně.⁴² U zbylých dvou se uchovaly vždy pouze dva.⁴³ Právě zápisy z průběhu schůzí, zaznamenávajícími práci daných komisí, byly primárně se vyskytujícími archiváliemi v těchto spisech. Komise zdravotní byla navíc ovšem přínosná i ve věci rekonstrukce pacovské obchodní sítě a veřejného stravování, ale i části komunálních služeb, protože jednou z jejích funkcí bylo dohlížení na dodržování hygienických nařízení v příslušných místních zařízeních. Dalšími komisemi, do jejichž složek bylo v rámci výzkumu nahlédnuto, byly komise výstavby a komise plánovací.⁴⁴

Kromě zmíněných oblastí byly rovněž prostudovány dochované archiválie uložené pod zdravotnictvím, obchodní sítí, radami spotřebitelské kontroly a komunálními službami, přičemž prvně jmenované téma bylo opět v největší šíři zachováno (kromě obecnějších zpráv a plánů spojených s pacovskou zdravotní péčí se zde nacházejí také konkrétní složky týkající se některých zdravotnických zařízení).

Doplňkovým materiálem mi byly svazek plánování, ale také spis s názvy ulic, který mi pomohl lépe porozumět tehdejšímu pacovskému členění, a dále komise pro školství a kulturu při mapování budování místních jeslí spadajících v 60. letech pod zdravotnická zařízení.⁴⁵

V neposlední řadě byla rovněž oslovena místní Základní škola Pacov, která mi umožnila projít její dochované kroniky⁴⁶ a příslušný vizuální materiál. Školní kroniky mohou v rámci této diplomové práce dopomoci k případnému doplnění některých informací,

⁴² Dle dochovaných spisů tomu tak velmi pravděpodobně skutečně bylo. U těch letních se však stávalo, že se i přes naplánování nakonec neuskutečnily z důvodu předpokládané vyšší neúčasti především kvůli dovoleným a pobytům mimo Pacov.

⁴³ U komise pro obchod šlo o jeden zápis z roku 1964, druhý z roku 1967, u komise pro služby a místní průmysl se oba vztahovaly k roku 1964.

⁴⁴ U komise výstavby se zachoval pouze 1 zápis z roku 1965, u komise plánovací pak 2 z roku 1962, 6 z roku 1963, 5 z roku 1964, po 3 z let 1965 a 1966, 2 z roku 1967 a po 3 z let 1968 a 1969.

⁴⁵ Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdravý lidu.

⁴⁶ Původně kroniky dvou místních škol, které byly v roce 2014 spojeny v jeden subjekt. *Pacov, město pro život*. Druhé rozšířené a přepracované vydání. Pacov: Město Pacov ve spolupráci s Městským muzeem Antonína Sovy v Pacově, 2017, s. 132.

například co se stavu tehdejšího zásobování týče, o kterém se v 60. letech zmiňovaly právě i ony.⁴⁷

2.3.3 Dobový tisk

Dalším pramenem využitým při tomto badatelském výzkumu byl dostupný dobový tisk potenciálně zachycující dění kolem vytyčené občanské vybavenosti, a to ať už na úrovni MNV Pacov, tak ale též na možných vyšších, tedy okresních, krajských, případně státních, místech. Jeho předpokládaný přínos spočíval však rovněž v případné komparaci příslušných událostí a vývoji v okolních lokalitách.

Pod tehdejší noviny lze na okresní rovině zahrnout rovnou dva týdeníky: *Vpřed* a *Nástup*. Prvně jmenovaný vycházel pod orgánem OV KSČ a radou ONV v Pacově pouze 2 roky, a to v letech 1959 a 1960, následně byl vlivem územních a organizačních změn zrušen a na Pacovsku nahrazen *Nástupem* zaměřeným na celé území nově vzniklého pelhřimovského okresu.⁴⁸ Ten pak tedy vycházel pod orgánem OV KSČ a radou ONV v Pelhřimově.⁴⁹ Oba tisky tedy vycházely v týdenních intervalech, *Vpřed* s obsahovým objemem 2 stran, *Nástup* pak dvakrát takovým, tedy 4 stran. Veškerý materiál tohoto typu mi pak byl k nahlédnutí poskytnut v Městském muzeu Antonína Sovy v Pacově.

Druhý ročník týdeníku *Vpřed* (rok vydání 1960) se v této instituci dochoval kompletní (tedy všech 11 čísel). U *Nástupu* to již neplatí. Z každoročních 52 čísel byla v místním muzeu kompletně dostupná pouze vydání z let 1967-1969, u zbylých ročníků (1960-1966) pak jen asi z 55 %.

Všechna výše zmíněná vydání pak byla pro účely tohoto výzkumu prostudována.

2.3.4 Vizualní prameny

V neposlední řadě byly v diplomové práci využity i prameny vizuálního charakteru ve formě fotografií zachycujících některé objekty vztahující se k pacovské občanské

⁴⁷ V obecné rovině byly záznamy školních kronik z let předlistopadových obsáhlejší než ty později psané, což mohlo mimo jiné spočívat v menším tlaku a volnějším poměrech následujícího období.

⁴⁸ Poslední číslo tohoto tehdejšího regionálního tisku pak vyšlo 11. března 1960. Do další práce s „*Nástupem*“. *Vpřed*. 1960, II(11), 1.

⁴⁹ *Nástup* ale nezačal vycházet jako úplně nové noviny, na Pelhřimovsku existoval zřejmě i dříve, protože ročník 1960, kdy došlo k rozšíření jeho záběru, je označen jako desátý (X).

vybavenosti 60. let 20. století. Tento materiál pak má dopomoci zmapování její tehdejší situace.

Pro tyto účely byly osloveny jak místní, tak okresní muzeum (Městské muzeum Antonína Sovy v Pacově, respektive Muzeum Vysočiny Pelhřimov), ale i zmiňovaný okresní archiv (Státní okresním archivem Pelhřimov), v žádné z těchto institucí však nebyly k dispozici žádné relevantní fotografie. Veškerý doprovodný vizuální materiál proto pochází z jediného fondu, kterým se stal soukromý archiv, jehož poskytovatel zůstane po vzájemné domluvě pro potřeby této diplomové práce anonymní. Kvůli nepřesné dataci fotografií je však především ilustrační.

3 Historický kontext

„My pracující lid Československa prohlašujeme slavnostně:

Společenské zřízení, za které bojovaly celé generace našich dělníků i ostatních pracujících a které měly od vítězství Velké říjnové socialistické revoluce před očima jako vzor, stalo se pod vedením Komunistické strany Československa skutečností i u nás.

Socialismus v naší vlasti zvítězil!

Vstoupili jsme do nového období našich dějin a jsme odhodláni jít dále k novým, ještě vyšším cílům. Dopravíme socialistickou výstavbu, přecházíme k budování socialistické společnosti a shromažďujeme síly pro přechod ke komunismu.“⁵⁰

Těmito slovy začínala nová československá ústava, slavnostně vyhlášena 11. července 1960, která měla v dané době nahradit tu původní, tzv. ústavu 9. května, z roku 1948 a jež v této zemi přetrvala, i když s různými obměnami, až do rozpadu Československa, tedy do 1. ledna 1993.

Nová ústava z roku 1960⁵¹ a v tomtéž roce také schválený další, v pořadí již třetí, pětiletý plán měly proklamovat vyspělost Československé, nově též socialistické, republiky, a tak i její připravenost na vybudování socialistické, potažmo komunistické společnosti. Právě o budoucí pětiletce se například deklarovalo, že: „*Splněním třetí pětiletky se životní úroveň našeho lidu pozvedne na nebývalou výši,*“⁵² čímž měla být rovněž předstížena životní úroveň občanů evropských kapitalistických zemí, což bude sloužit jako podtržení nesmírných předností socialismu a její výstavby. Ve skutečnosti se ovšem děl pravý opak: rozdíl tohoto faktoru se v ČSSR vůči západním evropským státům během 60. let po vzoru období předešlé dekády nadále zvyšoval. K této situaci výrazně přispělo právě nereálné nastavení vyhlášeného pětiletého plánu první poloviny šedesátých let.⁵³ Stát se tak

⁵⁰ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

⁵¹ Pro historický kontext je třeba též doplnit, že v roce 1960 došlo k vydání zákona, na jehož základě došlo k územně správní reorganizaci státu jak na krajské, tak také okresní úrovni. Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu.

⁵² *Dějiny Komunistické strany Československa*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury (SNPL), 1961, s. 682.

⁵³ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 290.

nevyhnutelně řítit do ekonomické krize, která zde nastala v letech 1962 až 1964,⁵⁴ což vedlo dokonce ke zrušení celé ambiciózní pětiletky, která měla být původně nahrazena sedmiletkou, od níž bylo nakonec upuštěno a zbylé roky se pak československé hospodářství řídilo jen ročními plány.⁵⁵ Změna tak měla přijít v druhé polovině této dekády, která byla charakteristická především snahou o zavedení nové ekonomické reformy pod vedením Oty Šika, která měla na rovině životní úrovně občanů a snahy o její zlepšení pomoci jak k pevnému ukotvení cen těch produktů (především některých potravin a surovin), které souvisely se zajištěním základních životních potřeb občanů a (nejen) jejich lepší dostupnosti. Podporováno bylo též hospodářské konkurenční prostředí, které opět mohlo přispět ke zlepšování životní úrovně obyvatel. Postupně byly zaváděny i volné soboty.⁵⁶ Určité uvolnění pak nastalo i vůči soukromé malovýrobě (do kterého spadaly živnosti poskytující některé služby), což znamenalo výrazný obrat od stranické rétoriky druhé poloviny padesátých let, která tehdy její naprostou likvidaci považovala za jeden z důležitých kroků potřebných pro dovršení proklamovaného socialismu.⁵⁷

Potřebu těchto státních zásahů a proměň potvrzovaly i objevující se kritické ohlasy československých občanů z druhé poloviny šedesátých let poukazující na jejich rostoucí nespokojenost často spojenou s prožívanou každodenností.⁵⁸ Jednou z problematičtějších oblastí pak byla shledána i občanská vybavenost, respektive její zaostalost, která „*negativně ovlivňovala životní úroveň a do značné míry znehodnocovala vzestup osobní spotřeby obyvatel.*“⁵⁹ Zdravotnictví mělo velké problémy spojené s nedostatkem odborného personálu i zastaralostí zdravotnických zařízení a techniky. Ve špatném stavu se nacházela též obchodní síť, která se v porovnání s předválečnou situací zmenšila dokonce o dvě třetiny. Řada prodejen, respektive budov, ve kterých byly provozovány, nutně potřebovala

⁵⁴ K jejímu zhroucení došlo dle Rataje již v dubnu 1962. Nastalé období bylo spojováno s nedostatečným zásobováním (v roce 1962 například mléčnými výrobky, vejci či masem), ale i (v roce 1963) absencí potřebných, zřejmě též stavebních, materiálů. RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 182.

⁵⁵ RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 292.

⁵⁶ Tamtéž, s. 295.

⁵⁷ KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992, s. 85.

⁵⁸ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno, 2008, s. 600.

⁵⁹ KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992, s. 101.

provedení adaptačních prací, nejlépe však rovnou nově vystavěné prostory.⁶⁰ Tento nedostatečně rozvinutý úsek občanské vybavenosti však měl být v 60. letech skutečně posilován novými obchodními domy, jak o nich hovoří Rataj. Nová výstavba však měla být mnohem širší – měla se například týkat rovněž budování hotelové sítě v důsledku posilování cestovního ruchu i ze západních kapitalistických zemí.⁶¹

Nastíněné, nejprve relativně nenápadné, reformní prvky spojitelné s úsekem občanské vybavenosti a objevující se ve společnosti zkraje druhé poloviny šedesátých let se postupně stávají i součástí událostí první poloviny roku 1968 známé též jako Pražské jaro či období socialismu s lidskou tváří.

5. ledna 1968 se novým prvním tajemníkem KSČ stal Alexander Dubček (původně první tajemník KSS), který prakticky od začátku deklaroval nastolení nové vlastní cesty. O 3 měsíce později, tedy 5. dubna 1968, pak byl na plenárním zasedání ÚV KSČ přijat Akční program Komunistické strany Československa, který měl spočívat v nastolení reformního směřování státu a zavedením nové republikové ústavy, ve kterém by tyto plánované změny byly zakotveny.⁶²

Tento nový stranický program mimo jiné hovořil o problémech životní úrovně občanů: *„V rozvíjení hospodářské politiky má strana na zřeteli jako základní cíl trvalý růst životní úrovně. Avšak vývoj hospodářství v minulosti byl jednostranně orientován na růst těžkého průmyslu... [což] do značné míry probíhal[o] na úkor rozvoje... spotřebního průmyslu... výroby stavebního materiálu, obchodu, služeb a nevýrobních základních fondů, zvláště v bytové výstavbě.“*⁶³ Ta měla tak být postupně zlepšována za pomoci představené sady plánovaných reformních principů, mezi které mimo jiné patřila právě podpora těchto úseků hospodářství, ale též péče o zdraví lidu. Zde však konkrétní představa nastíněna nebyla, došlo pouze k přiložení výzvy žádající o pomoc odbornou veřejnost: *„Ústřední výbor se obrací na komunisty ve zdravotnictví a ostatní zdravotníky, aby přišli s iniciativou pro řešení*

⁶⁰ Tamtéž, s. 101, 102.

⁶¹ RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010, s. 205, 206.

⁶² Tamtéž, s. 215.

⁶³ *Akční program KSČ*. 1968, s. 23. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf.

těch problémů, které zbytečně roztrpčují jak občany, tak i zdravotníky a které vyplývají z byrokratických metod léčebné péče.“⁶⁴

Cílem reformních snah krátkého období Pražského jara tak bylo zlepšení životní úrovně československých obyvatel a s tím pak též úseků občanské vybavenosti, které ovlivňovaly jejich každodenní životy. Procesy první poloviny roku 1968 však byly přerušeny 21. srpna 1968 vpádem vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR, který byl mimo jiné zapříčiněn obavami z vývoje v této zemi odvracejícího se od konzervativního ideologického směru. Další události pak postupně vedly k nástupu tzv. československé normalizační éry.

⁶⁴ Tamtéž.

4 Empirická část – Občanská vybavenost

V rámci této kapitoly věnované empirické části předkládané diplomové práce budou postupně představeny jednotlivé oblasti občanské vybavenosti (zdravotnictví, obchod, komunální služby), respektive jejich vývoj v Pacově 60. let 20. století. Po krátkém úvodu každé z nich následuje nástin situace v roce 1960, poté pak chronologický popis jejich proměn. V případě, že byla aktivita na daných úsecích v některých letech nižší, byly tyto roky sjednoceny do jedné podkapitoly. Každé oddělení je pak zakončeno shrnutím příslušného dění v dané dekádě.

4.1 Zdravotnictví

Pacovské zdravotnictví se na počátku 60. let nacházelo ve značně roztrášeném stavu a s řadou, nejen personálních, nedostatků. Bylo po městě rozmístěno v 6 nevyhovujících budovách, jedinými uspokojivými byly v té době shledávány objekty dětského oddělení a porodnice. Lokální situaci potvrzoval i okresní týdeník *Nástup*, který o zdravotnictví pelhřimovského okresu hovořil jako o velmi složitém a nejvíce problematickém v celém tehdejší Jihočeském kraji.⁶⁵ To se mělo však brzy zlepšit a to především díky plánu rozvoje zdravotnických služeb v rámci třetí pětiletky, která počítala s velkým rozmachem zdravotnictví po všech jeho stránkách a během které mělo mimo jiné dojít v oblasti zlepšování materiální základny též k výstavbě nové polikliniky v Pacově, a to již v roce 1963.⁶⁶ Kromě toho se počítalo také se značným růstem porodnosti a v této souvislosti i s podporou zabezpečování rozšiřování kapacity jeslí. Stále zlepšována měla být též samotná poskytovaná péče a práce zdravotnických zaměstnanců. To vše pak mělo dopomoci budování budoucí komunistické společnosti, respektive uspokojování jejích aktuálních potřeb.

4.1.1 1960 – výchozí stav místní zdravotnické sítě

Jednu z klíčových složek pacovského zdravotnictví v roce 1960 tvořilo zajišťování základní preventivní a léčebné péče pro dospělé tehdy soustředěné v již neexistujícím domě zdravotního střediska (původní polikliniky; dnes se přibližně v těchto místech zřejmě nachází zdravotnické zařízení s lékárnou – Mgr. Jan Kolář) v Žižkově ulici, číslo popisné 258. Tato péče byla rozdělena do třech zdravotních obvodů nahrazujících původní možnost

⁶⁵ VYHNÁLEK, Rudolf. Třetí pětiletka ve zdravotnictví našeho okresu. *Nástup*. 1961, XI(18), 3.

⁶⁶ Tamtéž.

volby ošetřujícího lékaře – do obvodu č. 1, kam spadalo obyvatelstvo města Pacova a také pracující závodů Kozak, Strojírny potravinářského průmyslu (SPP), Interier, Papírny a malých drobných podniků, obvodu č. 2, který zahrnoval personál Okresního stavebního podniku (OSP), Strojní a traktorové stanice (STS) a ČSAD, a konečně obvodu č. 3, jenž obsáhl zaměstnance Družstva uměleckého průmyslu (DUP) a Pozemních staveb.⁶⁷ Dané obvody pak byly řízeny odpovídajícím počtem obvodních lékařů – konkrétně MUDr. Vilémem Vladykou, MUDr. Vladimírem Pudíkem a MUDr. Jaroslavem Kyselou. Zajištěna byla také preventivní péče o dítě, a to konkrétně jedním dětským lékařem, MUDr. Zdeňkem Stuchlíkem, který zároveň vykonával funkci školního lékaře pro všechna místní školní zařízení.⁶⁸

Ve městě se dále nacházelo i několik odborných zdravotnických oddělení: kromě zubního šlo s jistotou také o kožní, gynekologické⁶⁹ a TBC.⁷⁰ Místní kronikář se ovšem zmiňuje též o tom, že zde v roce 1960 bylo zřízeno i oddělení ORL⁷¹ (kdy specialista do Pacova dojížděl v intervalech 1x za 14 dní) a laboratoř při interním oddělení, díky čemuž pacienti nemuseli v takové míře dojíždět kvůli potřebnému vyšetření do nejbližší pelhřimovské nemocnice. Na kožní a gynekologické pak do Pacova opět jezdili konkrétní odborníci, a to pravidelně 1x za týden.⁷²

Za vyhlášené odborné středisko⁷³ byla považována místní porodnice (fungující v Pacově zřejmě od prosince 1955 do května 1976),⁷⁴ která byla společně s dětským oddělením umístěna ve dvou samostatných, sousedních budovách v ulici Na Blatech,⁷⁵ číslo

⁶⁷ *Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov* (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 1.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ V záznamech často uváděno jako oddělení ženské.

⁷⁰ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 1.

⁷¹ V záznamech často uváděno jako ušní, nosní a krční.

⁷² MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 182.

⁷³ Údajně sem jezdily rodit i ženy z jiných okresů (například z Táborska). Do roku 1960, tedy za dobu svého pětiletého trvání, přijala pacovská porodnice dohromady již 1700 rodiček. Šel týden okresem. *Nástup*. 1960, X(48), 3.

⁷⁴ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 41; MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 12, 38.

⁷⁵ Někdy uváděna též pouze jako Blata.

popisné 586 (porodnice, zřízena v tomto, původně čtyřbytovém, objektu po jeho adaptaci),⁷⁶ respektive 626 (dětské oddělení; budova byla předána do užívání jako novostavba v roce 1960).⁷⁷ Tato porodnice (v té době již s průměrnou porodností jedno dítě denně) měla tehdy k dispozici 12 lůžek⁷⁸ a jejím primářem byl jmenován MUDr. Vlastimil Kubeš.⁷⁹ Její zřízení bylo pro Pacov velkým přínosem, rodičky totiž do té doby musely kvůli porodu složitě cestovat (respektive být dopravovány) do tábořské či pelhřimovské porodnice, což v praxi vždy znamenalo absolvování cesty daleké více jak 20 km. Zmíněné objekty (porodní a dětské oddělení) pak sídlily na tehdejší úplném okraji města, což bylo způsobeno původními záměry, spadajícími ještě do působnosti dřívějšího Okresního národního výboru v Pacově (zrušeného v důsledku územně-správní reformy v roce 1960), pojednávajícími o plánované výstavbě okresní nemocnice, které se však později spokojily s o něco méně ambicióznějším plánem zasazujícím se o ustavení nového zdravotnického zařízení menších rozměrů – polikliniky – a to z důvodu kapacitní nedostatečnosti té původní a zároveň kvůli tehdejší roztržitosti zdravotnických zařízení různě po městě. Do těchto záměrů se kromě jiného promítala i snaha o centralizaci veškeré lékařské péče. Místní poliklinika měla být dle původních předpokladů přesunuta z centrálnější části města (čp. 258) do blízkosti samotné porodnice a dětského oddělení, nicméně již v říjnu 1960 vyvstala u zdravotní komise ONV v Pelhřimově, pod který MNV v Pacově spadal, otázka, zda je vůbec této výstavby potřeba, případně zda by nestačilo provést ji v menším rozsahu (stavební náklad by mohl být dle návrhu snížen z 3 275 000 Kčs na méně než polovinu, tedy 1 500 000 Kčs) nebo dokonce zrušit dosavadní porodnici a její budovu pak využít pro potřeby tohoto nového zdravotního střediska. Hlavním argumentem pelhřimovského orgánu bylo údajně to, že by se v rámci třetí pětiletky na úseku zdravotnickém již nic jiného v našem okrese nevybudovalo. S tímto záměrem ovšem MNV v Pacově důsledně nesouhlasil.⁸⁰ Podle jeho dostupných zpráv se prý

⁷⁶ Tato budova byla tehdy jako jediná ve městě shledána Okresním ústavem národního zdraví Pacov (OÚNZ) jako vyhovující pro dané porodnické účely. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 41

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 13.

⁷⁹ Zůstal jím až do jejího uzavření v roce 1976.

⁸⁰ V jedné ze zpráv zasedání tehdejší komise sociálních věcí a zdravotnictví se dokonce píše: „*Tím, že byl okres zrušen a provedena územní reorganisace se na situaci nic nezměnilo. Zdravotnický útvar a obvody zůstávají, zdravotnická péče se poskytuje ve stejném rozsahu, ne-li větším... Nikdy nedopustíme, aby některé služby zde byly zrušeny a přiděleny k Pelhřimovu* *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 12, 13; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 1.

měla určitá částka v daném odvětví investovat také do pelhřimovské nemocnice, primární argumentace by tak byla lichá. Podobné stanovisko výboru bylo shledáno i vůči provedené prověrce všech zdravotnických zařízení v Pacově, které se zúčastnili zástupci ONV a při které byly všechny tyto objekty uznány „v celku za vyhovující.“⁸¹

Ve městě byla dále zajišťována služba lékárenská (přímo na náměstí, čp. 169) a záchranná.⁸² Sídlila zde rovněž místní skupina Červeného kříže (také na náměstí, čp. 2⁸³ – dnešní fara).

4.1.2 1961 – začátek třetího pětiletého plánu

Rok 1961 byl rokem zahájení třetího pětiletého plánu, který ve své proklamované formě mimo jiné nezapomínal ani na potřeby zvyšování životní úrovně občanů tehdejší ČSSR. Ministerstvo zdravotnictví se v rámci své agendy chtělo celorepublikově zaměřovat například i na otázky typu „zvýšení úrovně práce hygienické a protiepidemické služby, ... zlepšení péče o pracující a mladou generaci, zkvalitnění zubní péče, boj proti tuberkulóze, zhoubným nádorům, onemocněním srdce a cév, akutním onemocněním horních cest dýchacích a alimentárním nákazám.“⁸⁴ Tento záměr v pacovských podmínkách potvrzuje i zpráva místní zdravotní komise při MNV Pacov, která konstatuje, že se na úseku zdravotnickém sleduje „dle plánu práce zlepšení hygieny“⁸⁵ na různých úrovních (pracoviště, školy, stravovny, obchody), ale i poskytování zdravotnických služeb včetně fungování a organizace zdravotnických zařízení a že i „všichni zdravotní lékaři dbají stále na zlepšování zdravotní péče.“⁸⁶ Mezi tento druh služeb zajišťovaných ve městě v prvním roce třetí pětiletky pak s jistotou patřily jednak ty, které byly poskytovány každodenně –

⁸¹ Toto shledání bylo ovšem minimálně ve věci TBC oddělení v jasném rozporu se zjištěním komise z Prahy, která ho shledala za naprosto nevyhovující a podala návrh na zrušení tohoto objektu. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 12.

⁸² Záchraná stanice v Pacově byla zřízena v roce 1948, kdy byl místnímu MNV oficiálně předán od ministerstva zemědělství darem sanitní automobil, který byl posléze parkován přímo u domu řidiče J. Jeřábka v Nádražní ulici, čp. 519. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 123.

⁸³ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 62.

⁸⁴ Zdravotnictví ČSSR 1961. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1962, s. 17. [cit. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdrroc1961_cssr_zdravotnictvi.pdf.

⁸⁵ Zdravotní komise kromě toho dbala také o čistotu a lepší vzhled města. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 8.

⁸⁶ Tamtéž, f. 10.

obvodní lékařství, pediatrie, zubní a porodní středisko, ale také ty dostupné pouze ve vybraných dnech – oddělení oční⁸⁷ (1x týdně, každý čtvrtek), kožní (1x týdně, každé úterý), chirurgie (1x týdně, každý pátek), TBC (1x týdně, každou středu), ORL (1x za 14 dní, vždy v pátek) a onkologie pro zkoumání zhoubných nádorů (1x měsíčně, vždy poslední středu).⁸⁸ Celkový počet budov, ve kterých se daní lékaři nacházeli, zůstal však od předešlého roku nezměněn. Nadále zde visela i nevyřešená otázka výstavby polikliniky, jejíž zbudování v původním finančním i kapacitním rozsahu a v územním dosahu tehdejší porodnice sice byla i po debatách na okresní úrovni (a snad i dílem vytrvalého tlaku ze strany MNV Pacov)⁸⁹ ponechaná, avšak období započetí prací bylo nakonec o jeden rok odsunuto – z roku 1963 (s plánem dokončení a předání v roce 1965) na rok 1964 a to z důvodu toho, že ani doposud (říjen 1961) neobdržely Pozemní stavby od Projekčního střediska technologii stavby.⁹⁰ Později, mj. po provedené prověrce a upřesnění veškeré výstavby na okresním úseku zdravotnictví, ale bylo přímo konstatováno, že „*jest v současné době velká rozestavěnost a Pozemní stavby zůstaly v letošním roce dlužni výstavbě 35 milionů korun čs.*“⁹¹ proto nelze stavbu v požadovaném čase zahájit. Společně s touto změnou a plánovanou centralizací místní zdravotnické péče do zamýšleného prostředí nové polikliniky se původně též měla do dané oblasti, konkrétně do budovy dosavadního dětského oddělení, které sídlilo vedle porodnice a které mělo být v rámci celé akce přesunuto do nového zdravotního střediska, z náměstí stěhovat rovněž pacovská lékárna z důvodu dosavadních nevyhovujících prostor.⁹²

V Pacově se v tomto roce na poli zdravotnickém řešila i otázka personálního obsazení poskytované péče. Chyběl například druhý dětský lékař, kterého se ale nedařilo zajistit mimo

⁸⁷ Tato odborná péče byla dle kroniky v Pacově od tohoto roku zajišťována nově, její chod měl na starosti dojíždějící lékař z Pelhřimova. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 192.

⁸⁸ S jistotou sem lze zařadit i oddělení gynekologické, které ve zprávě ovšem není explicitně uvedeno. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 22, 23.

⁸⁹ O této urputnosti hovořeno například v *Komplexním rozboru na úseku zdravotnickém a sociálním za rok 1960*. V dané věci pak byl z dostupných zpráv velice aktivně angažovaný kromě předsedy MNV Pacov Andriase, jeho náměstka Pavlíka a výborového tajemníka Prince jeden z místních obvodních lékařů MUDr. Kysela, který zastával mimo jiné také funkci předsedy zdravotní komise. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 1, 2; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 1, s. 5-6.

⁹⁰ Tamtéž, f. 18.

⁹¹ Tamtéž, f. 27.

⁹² Tato akce se nakonec neuskutečnila a lékárna v daném objektu na náměstí zůstala i po další roky. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 64.

jiné z důvodu bytové nouze,⁹³ výhledově měl být též sháněn nový internista z důvodu plánovaného stěhování MUDr. Věry Černé za manželem do OÚNZ Pardubice.⁹⁴ Největší problém však byl shledán na úseku stomatologického oddělení (sídlícího v ulici Julia Fučíka⁹⁵ čp 574 – daný objekt byl sdílen spolu s pacovskou mateřskou školou), s čímž souvisela i řada stížností místních občanů na tuto poskytovanou péči. V Pacově v této době ordinovali rovnou 4 dentisté (MUDr. Oldřich Morava – též vedoucí zubního oddělení, MUDr. Hana Kubešová, MUDr. Alois Vondra a MUDr. Jindřich Duffek), jenže kvůli jejich dalším povinnostem (MUDr. Morava dojížděl na doškolování do Českých Budějovic, MUDr. Kubešová byla na dvouměsíčním školení v Brně, MUDr. Vondra zajišťoval i péči v Nové Cerekvi a poslední výše jmenovaný, MUDr. Duffek, pak v Obratani – obě obce vzdálené od Pacova 18, respektive 10 kilometrů, každý z nich pak do daných míst dojížděl 2x týdně) se často stávalo, že se v ordinaci nacházel v některé dny pouze jeden ošetřující. Zdravotní komise při MNV v Pacově, která měla tuto situaci vyřešit, proto 27. března 1961 požádala zdravotní komisi ONV v Pelhřimově, aby byl MUDr. Vondra okamžitě uvolněn z dojíždění do N. Cerekve a mohl tak pracovat „*po celý týden v zubním oddělení v Pacově, kde jest ho nevyhnutelně třeba.*“⁹⁶ Tato komise na okresní úrovni, respektive OÚNZ Pelhřimov, po konstatování, ve kterém přiznala problém nedostatku personální kapacity v stomatologickém odvětví na celém okrese a zároveň přislíbila pokus o jeho brzké vyřešení,⁹⁷ potvrdila MNV v Pacově s účinností od 4. dubna 1961 uvolnění MUDr. Vondry z jeho závazku v N. Cerekvi, ale pouze po dobu nepřítomnosti MUDr. Kubešové, t. č. na školení – po uplynutí této doby a po jejím návratu se měla situace navrátit do původního stavu.⁹⁸ S tímto rozhodnutím však MNV v Pacově projevil důrazný nesouhlas a požádal

⁹³ V roce 1961 se hovoří o jednom potenciálním kandidátovi, který ovšem na pozici místního pediatra nenastoupil, protože se mu nelíbil nabízený byt v Černovicích – obci od Pacova vzdálené asi 15 kilometrů, přičemž tato nabídka byla kromě nedostatku bytových kapacit v Pacově zřejmě způsobena i spádovou oblastí péče pro nabízenou pozici (pediatr se měl nejspíše starat i o pacienty v černovickém Dětském domově). *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 13.

⁹⁴ K tomuto přesunu ale nakonec ani v následujících letech nedošlo. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 13.

⁹⁵ Dnešní ulice Truhlářská. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 274, sign. 612, kart. 96, f. 51.

⁹⁶ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 79.

⁹⁷ Do této doby mělo být v praxi aplikována taková opatření vyhovující tehdejšímu nařízení ministerstva zdravotnictví, které nařizovalo zajištění přednostní péče o chrup dětí a mládeže a branců i na úkor ostatního obyvatelstva. *Tamtéž*, f. 80.

⁹⁸ *Tamtéž*.

odpovídající vrchní místa okresu o znovu projednání dané situace, přičemž argumentoval ještě navíc údajným pouhým propůjčením MUDr. Vondry do N. Cerekve, která vůbec nepatří do zdravotního střediska v Pacově či do bývalé místní oblasti.⁹⁹ Ani na tento protest OÚNZ v Pelhřimově neodpověděl kladně, už v srpnu 1961 se však v jednom ze zápisů zdravotní komise při MNV v Pacově objevuje věta: „*S povděkem vzato na vědomí, že dentista s. Alois Vondra nedojíždí již do Nové Cerekve.*“¹⁰⁰ Nicméně ani to však nebylo konečným příslibem vyřešení celé situace, protože hned vzápětí je ve spise konstatován problém spojený s dalším dentistou v okolí – MUDr. Mračkem, který má být zřejmě na vlastní žádost (kvůli bytu) přeložen z Košetic bez náhrady. Otevřela by se tak otázka zajištění zubní péče v dalších dvou obcích v okrese – v Košeticích a Hořepníku¹⁰¹ (vzdálené od Pacova 18, respektive 10 kilometrů).

Podobná situace jako v otázce nedostatku dentistů panovala i u zubních laborantů. Na tento úsek v roce 1961 sice přišel mladý laborant Kosek, který ovšem neměl ještě dostatečnou praxi, odešly však rovnou 2 zaměstnankyně a hrozil i odchod vedoucího laboratoře – Aloise Váni – kvůli nevyhovující bytové situaci.¹⁰² Relativně opačná zaměstnanecká situace se vyskytovala v místní porodnici: tehdejší personální složení v poměru 1 lékař, 4 porodní asistentky a 1 dětská sestra¹⁰³ vcelku vyhovovalo, což zřejmě podporuje i často se objevující tvrzení o vyhovujícím stavu tohoto zdravotnického zařízení.¹⁰⁴

V zápisech spojených s pacovským děním roku 1961 na poli zdravotnickém se objevovaly též některé konkrétní problémy spojené se stížnostmi nejen pacientů, ale i lékařů. Ze strany prvně jmenovaných šlo například o poukázání na přítomnost smetiště u budovy zubního oddělení spojeného s mateřskou školou, díky čemuž se zde povalovaly odpadky i od krve, ve kterých se děti potom *hrabaly* (což bylo nakonec vyřešeno právě umístěním

⁹⁹ Tamtéž, f. 83.

¹⁰⁰ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 9.

¹⁰¹ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 13.

¹⁰² Nastíněný početní stav laborantů ovšem v této době určitě nebyl konečný, s jistotou zde totiž byl zaměstnán ještě minimálně jeden další člověk (Štěpánek) zmíněný ve stížnosti pacienta na neošetření akutní bolesti zubu v pacovském zubním středisku. MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 14; MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 84.

¹⁰³ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 22, 23.

¹⁰⁴ Např. MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 13.

popelnic)¹⁰⁵ nebo dokonce o nařčení jednoho z pacientů, jakéhosi Roberta Štichenwirta¹⁰⁶ z Prahy, z přednostního neošetření dutiny ústní při akutní bolesti, které bylo ovšem následně označeno jako neopodstatněné, protože dle závěrečného konstatování nepochybně v daný den ordinující ani MUDr. Kubešová, ani přítomné instrumentářky, nýbrž samotný pacient, který nepostupoval podle předpisů a rovněž nereagoval na výzvy od zdravotnického personálu.¹⁰⁷ Sami lékaři si pak mimo jiné stěžovali například na velkou administrativu, nadměrné zatížení pacienty (podpořené na začátku roku větším výskytem chřipkového onemocnění), kteří je kromě jiného volají k sobě domů často i zbytečně, či (i s tím spojený) nedostatek sanitních vozů.¹⁰⁸

Stížnosti a problémy spojované s nespokojeností pacientů ve věci možností zdravotní péče (především s dlouhou čekací dobou na stomatologii, respektive s délkou ošetřování u lékařů obecně)¹⁰⁹ se nakonec promítly i do nového procesu reorganizace zdravotních obvodů, které se po této úpravě měly od 1. ledna 1962¹¹⁰ téměř překrývat i s nově vznikajícími obvody pro zubní péči a měly tak vypadat následovně: obvod č. 1 zahrnující obyvatelstvo města Pacova a zaměstnance Strojíren (SPP), Interieru, Papírny, mlékárny a malých drobných závodů, obvodní lékař MUDr. Vilém Vladyka, zubní lékaři (dělíci si mezi sebou především pracující v jednotlivých závodech z důvodu nižšího úvazku dentisty Junka, který v Pacově ordinuje jen 2 dny v týdnu) MUDr. Oldřich Morava a MUDr. Junek, obvod č. 2 a do něj spadající OSP, STS a ČSAD, obvodní lékař MUDr. Vladimír Pudík, zubní lékař MUDr. Alois Vondra a obvod č. 3, do kterého byly přiřazeny podniky Kozak, DUP a Pozemní stavby, obvodní lékař MUDr. Jaroslav Kysela, zubní lékaři MUDr. Jindřich Duffek a (mj. též chirurgka) MUDr. Hana Kubešová, která pod sebou měla ale v rámci tohoto

¹⁰⁵ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 1, s. 1.

¹⁰⁶ Někde též psán jako Štichenvirt.

¹⁰⁷ Konkrétní odůvodnění toho, proč nebyl daný pacient ošetřen, znělo ve zprávě takto: „*Chyba však je na straně jmenovaného, neboť chodil po chodbě a nešel do čekárny, kam z ordinace se vyvolává z okénka. Tím se též stalo, že někteří pacienti, kteří přišli později byli dříve ošetřeni než stěžovatel.*“ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 5.

¹⁰⁸ Ty byly v Pacově údajně tři – jedna pro návštěvy, další pro potřeby MUDr. Černé a MUDr. Stuchlíka, poslední pak pro převozy do Jihlavy, Tábora, Prahy a do porodnice. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 52, 53.

¹⁰⁹ V prvních měsících roku 1961 zhoršovala tyto problémy i chřipková epidemie a pětítýdenní zdravotní výpadek obvodního lékaře MUDr. Vladyky. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 82, 447.

¹¹⁰ K tomuto nakonec zřejmě došlo o měsíc později, tedy 1. února 1962. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 18.

obvodu mít obecně všechny ostatní obyvatele příslušných okolních obcí, přičemž MUDr. Duffek (pracující v pacovském stomatologickém oddělení pouze 4 dny v týdnu) pak dané závody příslušného obvodu.¹¹¹

V roce 1961 proběhlo na pelhřimovském okrese rovněž tzv. snímkování obyvatelstva ze štítu – povinné zrentgenování plic platicí pro každého občana staršího 15 let. Cílem této prevence bylo odhalování onemocnění daného párového orgánu a mělo napomáhat především v boji proti TBC. Dle článku vydaném v *Nástupu* toto vyšetření napomohlo na Pelhřimovsku během, do té doby, posledního screeningu k odhalení jednoho případu nové aktivní TBC na tisíc obyvatel a vedle toho také třech případů plicní rakoviny.¹¹² V okrese mělo být snímkování zajištěno dvěma přenosnými aparáty – jedním na Pelhřimovsku a Kamenicku (Kamenice nad Lipou), druhým pak na Humpolecku a Pacovsku. Tato akce se však v Pacově neobešla bez komplikací. První z nich souvisela s hledáním vhodné místnosti, kde mělo rentgenování proběhnout. Původně zamýšlený prostor v místních Strojárnách (respektive v tamní kuchyni, která byla ve fázi těsně před samotným uvedením do provozu) již nebylo možné z důvodu posunutí termínu (z července na září kvůli odvolání příslušného obsluhujícího pracovníka na vojenské cvičení) samotného snímkování použít (objekt již sloužil svému původně zamýšlenému účelu), proto byla domluvena místnost náhradní v jedné z pacovských škol – ve školní budově v Nádražní ulici (čp. 373).¹¹³ Akce pak proběhla v měsících září a říjen, nicméně kvůli poruše rentgenového přístroje (konkrétně spálenému transformátoru) a nutnosti jeho opravy muselo být snímkování ostatních občanů (již pouze několika obcí v okolí) dokončeno v rozsahu dalších 3 až 4 týdnů až na jaře roku 1962.¹¹⁴

¹¹¹ MUDr. Junek se ve zprávách ohledně místního zubního oddělení vyskytuje poprvé až v rámci návrhu těchto upravených zdravotních obvodů, je tedy možné, že se do Pacova dostává až po vyřešení stížnosti MNV v Pacově směřující k OÚNZ a ONV v Pelhřimově ohledně nedostatku dentistů ve městě. Co se týče reorganizace zdravotních obvodů na úseku obvodních lékařů, je jisté, že kvůli velikému náporu pacientů došlo ještě navíc k vyhrazení speciální ordinační doby pouze pro zaměstnance dvou tehdy největších pacovských podniků – Strojírny a Kozak – a to na každý den vždy mezi 8 a 9 hodinou ranní. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 10.

¹¹² ROUS, V. Zase snímkování ze štítu. *Nástup*. 1961, XI(16), 3.

¹¹³ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 14.

¹¹⁴ Tamtéž, f. 23.

4.1.3 1962 – co bude s novou poliklinikou?

Rozvoj československého socialistického zdravotnictví byl proklamován i pro rok 1962. Mezi klíčové zdravotní oblasti, na které měl být kladen zřetel, patřily mimo jiné zdravotní obvody (respektive zlepšování tohoto systému), zvyšování kvality zubní péče či prevence a léčby „těch onemocnění, která nejvíce ohrožují zdraví lidu, zejména tuberkulózy, zhoubných nádorů, infekčního zánětu jater, onemocnění srdce a cév a duševních chorob.“¹¹⁵ Důraz se kladl též na rozšiřování jeslí.

I přesto, že na celostátní rozvoj zdravotnictví pro rok 1962 byla ze státního rozpočtu věnována vyšší suma než v roce předcházejícím (konkrétně 6343 mil. Kčs, což představovalo nárůst o 1,56 %),¹¹⁶ v otázce toho lokálního, pacovského, se ale mnoho nezměnilo. Největší otázka, která byla téměř neustále probírána především na zasedáních zdravotní komise při MNV Pacov,¹¹⁷ tkvěla v tom, co tedy bude s plánovanou novou poliklinikou. V roce 1961 bylo období zahájení její výstavby postupně přeloženo z roku 1963 na rok 1964, v této věci byl pak kladen důraz na potřebu zajištění účinné podpory u ONV, JčKNV a u vyšších orgánů.¹¹⁸ Rok 1962 ovšem nakonec nebyl tím, který by Pacov přiblížil k jejímu brzkému zbudování, naopak ho uvrhl do další nejistoty: stavba nového místního zdravotního střediska byla totiž úplně vyňata z třetího pětiletého plánu a měla být přesunuta do toho následujícího.¹¹⁹ Jedním z důvodů tohoto kroku mohla být právě místní vysoká rozestavěnost kritizovaná též z vyšších míst, která se ovšem stala celostátním problémem a proto bylo nutno nařídít její omezení – v Pacově šlo o pozastavení již rozestavěné budovy nového kina na úkor upřednostněné potřeby dokončení přístavby budovy MNV Pacov, která měla mj. sloužit pro zřízení dalších míst pro předškolní děti, lepších prostor pro družinu mládeže nebo také jako zastřešující zázemí místní Osvětové

¹¹⁵ *Zdravotnictví ČSSR 1962*. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1963, s. 11. [cit. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdroc1962_cssr_zdravotnictvi.pdf.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 51.

¹¹⁸ V jedné zprávě ze zasedání zdravotní komise se dokonce přímo konstatuje: „*Nutno v této akci napnout všechny síly, akci stále sledovat a zainteresovat do ní všechny poslance ONV a KNV.*“ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 35, 47.

¹¹⁹ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 29.

besedy, sousedící právě s budoucím kinem¹²⁰ – a na to navazující snížení investic do výstavby zcela nových objektů.¹²¹

Zdravotní péče tak ve městě zůstala i nadále roztržena prakticky v původním rozsahu, a tedy ve stísněných provozních prostorech (opět kromě porodnice a dětského oddělení). Ve starém zdravotním středisku (původní poliklinice) se jednak nacházely ordinace všech 3 místních obvodních doktorů (MUDr. Kysely – vedoucího zdravotního střediska, MUDr. Vladyky, v jehož ordinaci též 1x týdně ordinoval dojíždějící chirurg, a MUDr. Pudíka), ale rovněž také jedna další místnost pro výkon služeb některých odborných lékařů, kteří do Pacova dojížděli ve vymezené dny v měsíci tak, aby se zde mohli vždy dobře prostrídat. Chyběla tu ovšem centrální kartotéka pro zdravotní záznamy všech zdravotních obvodů, pro kterou nebylo možno sehnat dostatečně vyhovující prostor, kromě toho ale také ordinace pro výkon pohotovostní lékařské služby a s tím související ložnice pro sestru při výkonu noční pohotovosti.¹²² Pacov dále postrádal vyhovující místo pro provoz oční optiky, která zde měla být nově zřízena,¹²³ nebo možnost prostorově kapacitního rozšíření zubní (potažmo i pediatrické) péče pro mládež, v rámci kterého se počítalo s vytvořením odpovídajícího zázemí v budově Základní devítileté školy na Náměstí a to bezprostředně po dohotovení generální opravy, kterou v těchto letech procházela.¹²⁴ Ke všem těmto kapacitním nedostatkům nepřispíval ani stav RTG a TBC pracovišť – první jmenované mělo být na pokyn krajského hygienika k 31. prosinci 1962 dokonce uzavřeno (neodpovídalo totiž prý zákonným předpisům), druhé pak bylo, samo o sobě ve velice stísněné místnosti, z důvodu toho, že se nacházelo v domě bez zvláštního vchodu, navíc na společné chodbě přímo vedle bytu bez prostorově větší čekárny, čímž se stávalo, že pacienti často stávali na schodech, shledáno za hygienicky naprosto závadné.¹²⁵ I všechny tyto aspekty přispívaly MNV k neustálému zasazování se na vyšších místech o potřeby zřízení nové polikliniky, která

¹²⁰ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, sl. 31, s. 13.

¹²¹ Pacovu kromě nové polikliniky chyběly například kulturní dům, vyhovující školní jídelna či tělocvična, dlouhodobě se ovšem řešila i absence koupaliště a řádného hotelu nebo obecně dostatečné ubytovací kapacity jak pro potřeby krátkodobých ubytování, tak také pro místní občany v rámci bytové nouze.

¹²² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 13.

¹²³ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 1.

¹²⁴ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 18.

¹²⁵ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 13.

měla mít i dle shledání krajské prověřkové komise ve funkci státní kontroly v další plánované investiční výstavbě naprostou prioritou.¹²⁶

Ani situace kolem zdravotnického personálu nebyla kompletně dořešena. Do funkce druhého školního lékaře byl sice přijat k dosavadnímu MUDr. Zdeňku Stuchlíkovi (mj též odbornému dětskému lékaři z pacovského dětského oddělení), který zajišťoval potřebnou péči v ZDŠ v Nádražní ulici (čp. 373) a v místní mateřské škole (čp. 574), i MUDr. Miloslav Buchal (přiját v květnu 1962¹²⁷ s rozděleným úvazkem 0,6 pro Pacov a 0,4 pro Dětský domov v nedalekých Černovicích; rodinný byt pro tohoto lékaře byl ovšem přidělen v Pacově)¹²⁸ pečující o ostatní žactvo v Pacově¹²⁹ – to ze ZDŠ na Náměstí (čp. 320; tato budova ovšem t. č. v procesu generální opravy) a druhé pacovské školy, SVVŠ v ulici Za Branou (čp. 1184; hlavní část této školy byla slavnostně otevřena v březnu roku 1961), situace na zubním oddělení (v jejímž čele nyní jako vedoucí stanula čerstvě atestovaná MUDr. Kubešová nahrazující v této funkci MUDr. Moravu)¹³⁰ zůstávala však stále neutěšena – kromě nedostatku laborantů (chyběli 2, situace byla částečně vyřešena dojížděním jednoho laboranta z Pelhřimova, nicméně i přesto muselo dojít k snížení počtu technických prací v zubní laboratoři) Pacov postrádal též dalšího dentistu, který by se zaměřoval primárně (či výhradně) na dětský chrup. Některým dosavadním stomatologům se pak v důsledku nedostatku pracovní síly zvýšil pracovní úvazek na koeficient 1,1.¹³¹

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 13.

¹²⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 45.

¹²⁹ Tato péče obou školních lékařů spočívala mimo jiné i v pravidelném provádění ochranného očkování proti dětské obrně, záškrtu, černému kašli a tetanu, jejichž proočkovanosť byla dokonce v roce 1962 konstatována jako úplná, a proto se během něj nevyskytl ani žádný případ těchto nakažlivých chorob. Článek v Nástupu k této situaci navíc ještě dodává, že se na okrese od roku 1960 již neobjevuje ani dětská tuberkulóza.

Ani jeden z těchto lékařů už však nemohl zajišťovat funkci lékaře dorostového. Ten byl pro celý okres přiřazen jeden – MUDr. Leman – sídlící v Pelhřimově, kam za ním musel sám dorost v případě potřeby dojíždět. Zřejmě ještě v roce 1962 však bylo vykomunikováno, aby naopak právě lékař dojížděl dle potřeby do Pacova. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 11, 215; Zpráva nejradostnější. *Nástup*. 1962, XII(15), 1; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 39.

¹³⁰ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 51; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 45.

¹³¹ Tamtéž, f. 209.

Zajištění ostatní odborné péče ve městě pak bylo jmenovitě následující: MUDr. Věra Černá (interní oddělení), MUDr. Vlastimil Kubeš (gynekologické oddělení sídlící t. č. na Náměstí, čp. 2¹³² – dnešní fara), MUDr. František Květoň (chirurgické oddělení, dojíždějící z nemocnice v Pelhřimově, ordinující vždy 1x týdně ve čtvrtek odpoledne v ordinaci obvodního lékaře MUDr. Vladyky), MUDr. Doležil (kožní oddělení, dojíždějící z nemocnice v Jihlavě, ordinující vždy 1x týdně v úterý odpoledne), MUDr. Štern (oční oddělení, ordinující 3x týdně – pondělí, středa, sobota), MUDr. Tvarůžek (TBC oddělení, dojíždějící z tuberkulózní léčebny v Humpolci, ordinující vždy 1x týdně ve čtvrtek), MUDr. Makovička (ORL oddělení, ordinující vždy 1x týdně v pátek odpoledne), MUDr. Dufek (onkologické oddělení, dojíždějící z nemocnice v Počátkách, ordinující vždy 1x za měsíc, poslední středu) a MUDr. Vlastimil Kubeš (vedoucí lékař porodnice, jejíž chod byl zajišťován nepřetržitě a jejíž *obložnost* v roce 1962 činila z 12 dostupných lůžek jen 70%, tedy méně než v roky předešlé, a to z důvodu nižší porodnosti).¹³³

Od 1. února 1962 začaly fungovat nové či nově upravené zdravotní obvody, které ovšem byly rozplánované již od roku minulého (viz podkapitola 1961 – začátek třetího pětiletého plánu). V polovině tohoto roku byly naopak přechodně zrušeny v pacovské lékárně, mj. i kvůli snížení počtu lékařských pracovníků ze tří na dva, víkendové pohotovostní služby.¹³⁴

V roce 1962 vyvstala rovněž otázka potřeby zřízení místních jeslí,¹³⁵ která se podrobněji probírala v letech následujících.

4.1.4 1963-1965 – budování jeslí

Nejvýraznějším tématem zbývajících let třetího pětiletého plánu zůstává v oblasti pacovského zdravotnictví otázka absence jeslí, respektive jeslové třídy, která by ve městě pomohla (potenciálně) pracujícím rodičům zajišťovat denní péči o děti do tří let věku (i když

¹³² MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 62.

¹³³ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 12, 13.

¹³⁴ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 127.

¹³⁵ Otázka jeslí bude projednána v podkapitole o pacovském zdravotnictví právě proto, že samy dle zákona o péči o zdraví lidu spadaly pod zařízení zdravotnická (respektive do skupiny zařízení léčebně preventivní péče). Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu; MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 37.

několika těmto mladším dětem bylo umožněno docházet i do mateřské školy).¹³⁶ Ač se v tomto časovém období, konkrétně v roce 1964, měnila délka mateřské dovolené (z původních 18 týdnů, ustavených v roce 1950, na 22),¹³⁷ nebyla stále dostatečně dlouhá na to, aby (prakticky výhradně) ženám umožňovala zůstat se svými potomky doma do doby, než budou moci být přijati do mateřské školy.¹³⁸ Většině rodinám tedy doposud zřejmě nezbývalo nic jiného, než si zajistit adekvátní hlídání (které zaručovali většinou jiní rodinní příslušníci – především babičky), zůstat s dětmi doma, případně se pokusit tuto péči spojit se svými pracovními povinnostmi (brát si práci domů, nebo naopak děti s sebou do práce).¹³⁹ Zvyšující se důraz na tuto dostupnost ovšem nevycházel pouze od občanů, ale také od ministerstva zdravotnictví, které se o potřebě rozšiřování jeslí pravidelněji zmiňovalo již od roku 1962.¹⁴⁰

Poté, co byla v Pacově uznána nutnost zřízení tohoto zařízení, bylo důležité vyřešit, kde bude jeslová třída umístěna. Jedním z návrhů bylo vyčlenění místnosti v n. p. Kozak I¹⁴¹ (sídlicí ve Španovského ulici, blízko náměstí), který byl v této věci jistě vcelku logicky se nabízející možností: Kozak totiž patřil k jednomu z největších pacovských závodů a skrze podstatu svého zaměření (spadal do oblasti kožedělného průmyslu zhotovujícího drobnou koženou galanterii – například peněženky či klíčenky)¹⁴² zaměstnával především ženy, tedy potenciálně pečující matky. Tato varianta byla ovšem zřejmě brzy z hygienických důvodů zamítnuta.¹⁴³ Mezi další možnosti patřily místnosti po Osvětové besedě a Domu osvěty v nové přístavbě MNV (též ve Španovského ulici, čp. 319; zde byla posléze zřízena mj.

¹³⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 29.

¹³⁷ HAŠKOVÁ, Hana. Doma, v jeslích, nebo ve školce? *Gender a výzkum / Gender and Research* 2007, 8 (2), 25.

¹³⁸ Větší zaměstnanost žen se dle záznamů v Pacově objevuje zřejmě od roku 1961. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 4.

¹³⁹ Tyto praktiky se skutečně potvrdily i v jednom ze zápisů komise pro školství a kulturu z ledna 1963. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 103, sign. 104, kart. 58, f. 79.

¹⁴⁰ *Zdravotnictví ČSSR 1962*. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1963, s. 11 [cit. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdrroc1962_cssr_zdravotnictvi.pdf.

¹⁴¹ Dnešní místní firma UNIKO – svůj nový název získala v 90. letech po privatizaci. Právě n. p. Kozak v době zřizování jeslové třídy v Pacově přislíbil na její zajištění poskytnutí částky 30 000 Kčs, ředitelství Restaurací pak 5000 Kčs. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 103, sign. 104, kart. 58, f. 119.

¹⁴² SEIDLOVÁ, Dagmar. *100 let výroby kožené galanterie na Pacovsku 1890–1990*. Pacov: UNIKO, 1990, s. 3.

¹⁴³ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 4.

pacovská mateřská škola II). Nakonec se pro potřeby zajištění jeslí ovšem vytvořil prostor v budově zubního střediska a mateřské školy I (v ulici Julia Fučíka, čp. 574). Se zahájením jejich provozu se nejprve počítalo již v roce 1963,¹⁴⁴ následně od 1. září 1964,¹⁴⁵ s konečnou platností k tomu ovšem došlo až později, a to v únoru roku 1965 s kapacitou 11 dětí¹⁴⁶ věkem mezi 2 a 3 lety.¹⁴⁷ Jesle se ovšem od začátku potýkaly s technickými problémy, mj. s vodou prosakujícím stropem (což bylo údajně způsobeno nedbalostí uklízečky zdravotního střediska, sídlícího nad touto místností v 1. patře)¹⁴⁸ a jednou ze zdí (z důvodu opadu dešťové vody, tedy špatně umístěnými venkovními okapovými rourami), ale i absencí teplé vody, která musela být donášena z nedaleké kuchyně (sdílené s mateřskou školou umístěnou ve stejné budově), čímž ovšem hrozila možnost snadného opaření. I proto byly velice brzy shledány pacovským obvodním lékařem a předsedou zdravotní komise, MUDr. Kyselou, za zdravotně závadné.¹⁴⁹

V roce 1964 vyvstala mimo jiné též nová otázka spojená s umístěním pacovského TBC oddělení, které se doposud nacházelo v horní části náměstí, čp. 3 (vedle fary), ovšem v naprosto nevyhovujících prostorech – byly zde zjištěny „*hrubé závady, hlavně pak v provozních místnostech, chybí splachovací záchody, malá čekárna, v sousedství je soukromý byt atd.*“¹⁵⁰ a proto bylo hlavním hygienikem rozhodnuto o jejich uzavření. Dané středisko tak bylo nutno přestěhovat. Původně se uvažovalo o adaptaci uvolněné budovy po školní jídelně na náměstí čp. 170, od toho bylo ale nakonec upuštěno, protože by to údajně byla značná investice do pouhého provizoria, které by zřejmě netrvalo déle než 2-3 roky, tedy do plánované výstavby nové polikliniky, jež byla v roce 1964 přislíbena na rok 1966.¹⁵¹

¹⁴⁴ Tamtéž, f. 30.

¹⁴⁵ Tamtéž, sl. 208, s. 6.

¹⁴⁶ Kronikář mluví o kapacitě 12 míst a dodává, že zde jako vychovatelky byly povolány 2 zdravotní sestry. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 249, 250.

¹⁴⁷ Bezprostředně po zahájení zde byly na denní bázi umístěovány 4 děti, další měly být přijímány pouze od zaměstnanců n. p. Kozak, který na zbudování této třídy poskytl největší finanční obnos. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 29.

¹⁴⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 50.

¹⁴⁹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 176.

¹⁵⁰ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 1.

¹⁵¹ K jejímu zbudování v roce 1966 nakonec opět nedošlo, plán její výstavby byl posunut na rok 1969 s nákladem 4 000 000 Kčs. O budovu čp. 170 se rovněž zajímaly n. p. Restaurace a jídelny, které zde chtěly zřídit bufet, a n. p. Pramen, kterému nakonec byla v konečné fázi přidělena mj. proto, že se údajně v Pacově na úseku rozvoje obchodní sítě od roku 1961 nic neudělalo a bylo tak třeba myslet i na její zlepšení. Podobná situace se ovšem nacházela i v pacovském zdravotnictví, což pouze potvrzuje jeho upozad'ování

Nakonec však byl pro tyto účely vyčleněn bývalý objekt Lidové školy umění (Hudební školy), který se nacházel v Nádražní ulici čp. 431. K dané stěhovací akci mělo původně dojít po adaptačních pracích nejpozději do 31. 11. 1964. Stalo se tak ale nakonec až téměř o 2 roky později (během kterých bylo ještě oddělení krátce přemístěno do budovy čp. 362, bývalého Pionýrského domu), TBC středisko tak bylo v daném objektu čp. 431 uvedeno do provozu až 1. 11. 1966.¹⁵²

Do objektu čp. 3, kde se původně TBC oddělení nacházelo, se mělo dle úvah z roku 1964 po jistých úpravách posléze nastěhovat nejprve oddělení gynekologické (sídlicí v daném období v nevyhovujících prostorech ve vedlejší budově čp. 2) či část oddělení zubního¹⁵³ (což ale kvůli potenciální roztržitosti tohoto centra nebylo nakonec připuštěno), o rok později, tedy v roce 1965, se však již hovoří o možném přestěhování do daných prostor dětského zubaře do této doby sídlícího v místní ZDŠ – místnost ve škole by se tak uvolnila pro její další potřeby¹⁵⁴ – ale i o potenciálním využití objektu jako nové bytové jednotky.¹⁵⁵

V tomto časovém období, tedy v letech 1963 až 1965, pokračovala v Pacově rovněž snaha o zlepšení personální otázky některých zdravotnických oborů a s tím související dostupné péče – šlo především o zubní oddělení, na jehož nedostatečnost byla od občanů vznášena řada stížností. I proto došlo ze strany MNV Pacov zřejmě v roce 1963 k zaslání žádosti směrem k ONV a OÚNZ Pelhřimov na posílení pracovníků místního zubního střediska o jednoho zubaře a jednoho laboranta.¹⁵⁶ Tento stav byl částečně zlepšen až od

projevující se od začátku 60. let, kdy Pacov přestává být městem okresním. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 2; *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 109.

¹⁵² Během roku 1965, ještě před zahájením opravy budovy čp. 431, ovšem krátce hrozilo i úplné zrušení tohoto střediska v Pacově. Proti tomu byl však vznesen silný, nicméně nakonec úspěšný, protest jak ze strany místních občanů, tak ale také zástupců MNV mj. s tím, že by se na vyšetření muselo dojíždět do Pelhřimova, což by mohlo způsobit velkou pracovní absenci a tím i ohrozit plnění závodních plánů. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 97; *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 49.

¹⁵³ *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 80.

¹⁵⁴ Záměr přemístit dětské zubní oddělení do zubního střediska nepřipadal v úvahu kvůli nedostatku místa. Toto středisko bylo samo o sobě shledáváno jako naprosto nevyhovující, především prostorově, chybělo mu navíc dostatečné zázemí pro tamní personál, zvláštní laboratoř pro práci se zlatem i sklad dentálního materiálu. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 14, 18.

¹⁵⁵ *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 239.

¹⁵⁶ Pacienti si mj. stěžovali na dlouhé čekací i objednávací lhůty, kdy bylo nutno na ošetření čekat i 3-4 měsíce. Každodenní situace v čekárnách však nebyla odlišná ani u praktiků *MZA-SOkAP*, fond Městský národní

1. srpna 1964, kdy byla zaměstnanecká obsazenost místního stomatologického centra na čísle 15¹⁵⁷ (z toho 6 laborantů), a to právě i díky přijetí dentisty, MUDr. Josefa Váni, který se měl zaměřovat na dětský chrup a který působil do této doby jako zubař v Hořepníku a Košetících.¹⁵⁸ Na úseku laborantském byly sice již v roce 1963 přijaty 2 zubní laborantky, nicméně i poté byl ještě požadován nábor alespoň jednoho ženatého muže-laboranta, který bude mít již zkušenosti a bude tak důležitou posilou k dosavadním dívkám, „*kteřé se zatím učí a prozatím nemají žádnou výkonnost.*“¹⁵⁹

V roce 1963 byl do místní lékárny přijat nový lékárník MUDr. Egon Mašát.¹⁶⁰ Od roku 1964 do Pacova dojíždí oční optik z Pelhřimova, a to 1x týdně, vždy ve středu v čase 8:30-15:00, což bylo dle kronikáře místními občany přijato velmi kladně – nemuseli již nyní kvůli těmto službám dojíždět právě do okresního Pelhřimova.¹⁶¹ Zároveň bylo ve zdravotnické zprávě konstatováno, že „*jakmile to dovolí kádrové možnosti, bude optik dojíždět častěji,*“¹⁶² což ale v praxi znamenalo především zajištění vyhovujících bytových podmínek pro tohoto odborníka.¹⁶³

Pacov se v tomto časovém období, respektive v druhé polovině roku 1965, potýkal se dvěma zdravotními epidemiemi. Šlo jednak o epidemii žloutenky, která se v jeho průběhu potvrdila u 21 dětí a 3 dospělých. V prosinci daného roku se však údajně již žádný případ neobjevil.¹⁶⁴ V listopadu stejného roku se zde vyskytla rovněž epidemie chřipková

výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 19, 20; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, sl. 43, s. 7.

¹⁵⁷ V tomto čísle jsou započteni jak zubaři, tak laboranti, ale rovněž s jistotou i další pomocní pracovníci.

¹⁵⁸ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 99; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 14.

¹⁵⁹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 103, 123; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 74.

¹⁶⁰ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 123.

¹⁶¹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 226.

¹⁶² *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 14.

¹⁶³ K čemuž ale ani v následujících letech nedošlo. Naopak – situace kolem otevírací doby oční optiky, a tím i dostupnosti jejích služeb, se koncem 60. let zhoršila.

¹⁶⁴ Žloutenka (a rovněž spála) se ve městě objevila i roce 1963, jednalo se však údajně pouze o několik málo případů. Ve větší míře se pak v daný rok objevovalo průjmové onemocnění virového původu. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 87.

způsobující především krátkodobý výpadek pracujících. Koncem prosince už však byl konstatován její ústup.¹⁶⁵

Ve stejném roce pak proběhlo po 4 letech (i když se o této akci a jejím případném provedení hovořilo již od roku 1963) pravidelné snímkování ze štítu¹⁶⁶ (viz podkapitola *1961 – začátek třetího pětiletého plánu*).

4.1.5 1966-1967 – začátek čtvrtého pětiletého plánu

Rok 1966 znamenal začátek nového, již čtvrtého, pětiletého plánu. Ten opět mj. hlásal potřebu neustálého zvyšování životní úrovně obyvatel včetně dalšího zajišťování adekvátní občanské vybavenosti.¹⁶⁷ Léta 1966 a 1967 však ani tak pro pacovské zdravotnictví, respektive jeho potenciální vývoj, nebyla časem výraznějších změn. Během tohoto období nedošlo prakticky k žádným významnějším proměnám či posunu kromě již zmíněného dokončení přestěhování TBC střediska do lépe vyhovujících prostor, ke kterému po několika odkladech došlo v konečné fázi až v listopadu roku 1966 (viz podkapitola *1963-1965 – budování jeslí*). *Zprávy o situaci na úseku zdravotnickém v městě Pacově*,¹⁶⁸ rekapitulující aktuální stav zdravotnické sítě a práce příslušné zdravotní komise vydávané každoročně právě daným orgánem, sice v období let 1966 a 1967 oficiálně uvádí, že jsou ve městě „v současné době... poskytovány veškeré základní zdravotnické a odborné služby“,¹⁶⁹ nicméně sami občané danou situaci vnímali odlišně – dle nich totiž docházelo ke zhoršení zdravotních služeb obyvatelstvu,¹⁷⁰ k čemuž zřejmě do značné míry přispěla opětovná proměna a tedy i nestálost personálního složení v některých oblastech místní léčebné péče a doprovodné jevy související s danými změnami.

Problematickou oblastí se opět stalo nedostatečné obsazení zubní péče z důvodu odchodu MUDr. Váni (kvůli bytovým důvodům, v Pacově tak pracoval jen necelé 3 roky),

¹⁶⁵ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 243.

¹⁶⁶ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 26, 95.

¹⁶⁷ Zákon č. 83/1966 Sb., o čtvrtém pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky.

¹⁶⁸ Jejich pojmenování se během 60. let částečně proměňovalo, nicméně samotný význam zůstával stejný.

¹⁶⁹ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 75.

¹⁷⁰ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 146.

MUDr. Kubešové (respektive ztráty jejího ½ úvazku)¹⁷¹ a dlouhodobé absence MUDr. Vondry (kvůli nemoci) – na úseku tak zůstali zřejmě jen 3 dentisté: MUDr. Duffek a MUDr. Morava pro většinovou část místních obyvatel (oba s navýšeným úvazkovým koeficientem 1,13)¹⁷² a též 1 zubařka (nejspíše MUDr. Švandová),¹⁷³ která se v roce 1967 měla starat o dětské pacienty.¹⁷⁴ Ve stejném roce chyběly v zubní laboratoři rovněž 3 laborantky (mateřská dovolená).¹⁷⁵

V Pacově dále chyběl kvůli odchodu MUDr. Buchala i 1 pediatr (veškerou místní péči i okolní spádové oblasti měl nyní opět zajišťovat pouze MUDr. Stuchlík) a též porodní asistentky či kožní lékař – místní kožní oddělení tak bylo, především vlivem centralizace této péče do okresního města Pelhřimov, jejímž cílem bylo lepší využití pracovní doby (hlavně omezením ztrátového času dojížděním), zrušeno. Minimálně dočasné zavření hrozilo v Pacově též oddělení očního, protože lékař zajišťující tuto službu, MUDr. Štern, aktuálně na 2 roky zastupoval rovněž svého kolegu, MUDr. Horáka, v Pelhřimově, kromě toho ale také měl jít on sám v blízké době na vojenské cvičení, během kterého se v Pacově pravděpodobně neuvažovalo o zajištění jeho náhrady. Vzhledem k okolnostem pak byla, do doby jeho nepřítomnosti, daná služba ve městě zajišťována pouze půlden v týdnu (vždy ve středu odpoledne), vlivem toho tak docházelo k dalším stížnostem z řad pacientů, a to především kvůli přeplněnosti čekárny.¹⁷⁶

Kvůli nastíněnému zhoršení personální situace v rámci pacovského zdravotnictví tak město požádalo o přidělení odpovídajících odborníků: jednoho zubaře, jednoho pediatra,

¹⁷¹ V roce 1967 je hovořeno o absenci jejího polovičního úvazku a o tom, že na úseku zubní péče zůstali pouze dále jmenovaní dentisté. Jméno MUDr. Kubešové se nicméně opět v archivních pramenech objevuje v roce 1968, je tedy otázkou, zda nešlo pouze o zkrácení jejího úvazkového koeficientu. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 229; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 118.

¹⁷² *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 229.

¹⁷³ Tamtéž, f. 49.

¹⁷⁴ Péči o děti a mládež nejspíše převzala, či na ni byla přenesena, po odchodu právě předešlého dětského dentisty, MUDr. Váni. Z řad veřejnosti se na ní však snesla vlna stížností, děti k ní dle nich nechtěly na ošetření chodit. Z důvodu personálního nedostatku ji však nebylo údajně možné bez náhrady propustit. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 146.

¹⁷⁵ Přijetí dalšího laboranta dojíždějícího z Tábora, k čemuž došlo v roce 1966, tedy znamenalo zlepšení zubařsko laborantské situace pouze na přechodnou dobu. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 154, 188.

¹⁷⁶ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 146, 154.

dvou zubních laborantů a stejného počtu porodních asistentek. U všech však platila podmínka svobodného stavu kvůli menším bytovým nárokům (žádost tak byla podána především směrem k čerstvým absolventům daných zdravotnických oborů).¹⁷⁷ Na konci roku 1967 se pak situace krátce relativně stabilizovala pouze na úseku zubní laboratoře (dojízděly 2 svobodné zubní laborantky z Tábora) a porodnice.¹⁷⁸

Výstavba vytoužené nové polikliniky,¹⁷⁹ která by pomohla (alespoň částečně) vyřešit stále neutěšený (údajně dokonce stísněný, nehygienický, až havarijní) stav pacovských zdravotnických budov a zařízení, byla ještě v roce 1966 plánována na léta 1969-1970,¹⁸⁰ na konci roku 1967 se však údajně proslýchalo, že „*dle nezaručených zpráv má dojít k výstavbě Polikliniky v Pacově až po roce 1970.*“¹⁸¹

V období let 1966 a 1967 došlo též k drobným úpravám samotného vybavení a zařízení spojovaných s poskytováním místní zdravotnické péče. Pacovskému zdravotnickému středisku byla opravena střecha, fasáda a vyměněny zárubně, zubní laboratoř dostala nové pracovní stoly, pro zaměstnance zubního oddělení pak byla zřízena šatna.¹⁸² Potřebná centrální kartotéka však ani v tomto období vytvořena nebyla.

Během těchto dvou let se v Pacově rovněž vyskytlo několik epidemií: v roce 1966 jsou opět uváděny problémy se žloutenkou (u dětí i dospělých) a dále zarděnkami (u dětí, s lehkým průběhem). Chřipka se na úkor onemocnění horních cest dýchacích v danou zimu objevilo méně¹⁸³ (na rozdíl od roku následujícího, kde počet chřipkového onemocnění opět výrazněji vzrostl). V roce 1967 se pak hovoří o 2 proběhlých epidemiích mezi dětmi – došlo k vyššímu výskytu planých neštovic a příušnic (částečně se v daném čase objevujících i u dospělých) – druhé jmenované pak u několika pacientů způsobily dokonce i zánět mozkových blan. Mezi dospělými občany se v obecné rovině nejčastěji objevovaly nemoci

¹⁷⁷ Tamtéž, f. 154.

¹⁷⁸ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 229.

¹⁷⁹ V roce 1967 byl odhad ceny její výstavby stanoven již na 15 milionů, což byl skoro pětinasobek plánované investice do jejího vybudování z roku 1960. Na dobré cestě. *Nástup*. 1967, XVII(49), 1.

¹⁸⁰ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 118.

¹⁸¹ Tamtéž, f. 143.

¹⁸² MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 230.

¹⁸³ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 192.

srdeční a cévní, případně zhoubné nádory (častokrát na plicích).¹⁸⁴ Žloutenka a TBC byly na ústupu.¹⁸⁵

V roce 1967 v rámci prevence TBC onemocnění proběhlo rovněž snímkování plic ze štítu u dětí 8. a 9. tříd místní Základní devítileté školy.¹⁸⁶

4.1.6 1968-1969 – konec let šedesátých

Potřeba výstavby nové polikliniky vyvstává opět výrazně do popředí a stává se znovu hlavním tématem na poli pacovského zdravotnictví pro oba roky 1968 a 1969. Zdravotnická zařízení v Pacově již byla roztržena dokonce do 9 nevyhovujících budov (za vyhovující bylo označováno již pouze dětské oddělení)¹⁸⁷ a práce na tomto úseku tak zůstávala nadále kvůli izolovanosti pracovišť a stálé absenci centrální kartotéky podstatně ztížena. V hlavní zdravotnické budově – dosavadní poliklinice, kde se doposud soustřeďovalo nejvíce lékařských odborníků – chybělo mimo jiné sociální zařízení pro zaměstnance (šatna, umývárna, toaleta, která byla společná jak pro lékaře, tak pro pacienty). Nevhodné zázemí, i přes výstavbu šaten pro personál v roce 1967, mělo i středisko zubní. Provozní místnosti (ordinace i laboratoř) včetně čekárny byly malé a nevyhovující.¹⁸⁸ V budově, ve které se nacházelo gynekologické oddělení (opět s malou a závadnou ordinací; čp. 2), od roku 1964 sídlila rovněž provizorní školní jídelna, se kterou ho pojil společný průjezd, což způsobovalo

¹⁸⁴ Právě tato zmíněná onemocnění, choroby srdce, cév a rakovina plic, byly zároveň i nejčastějšími příčinami úmrtí dospělé části populace. V důsledku srdečních a cévních poruch zemřelo na okrese v roce 1966 údajně 367 lidí, obecně na rakovinu 188. Rakovina plic se pak v 60. letech postupně stávala nejvíce diagnostikovaným typem této nemoci vůbec – od roku 1960 vzrostl počet těchto případů na dvojnásobek. Jedním z klíčových faktorů způsobujících toto onemocnění údajně bylo nadměrné kouření. Vývoj zdraví obyvatelstva. *Nástup*. 1967, XVII(10), 2.

¹⁸⁵ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 154.

¹⁸⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 230.

¹⁸⁷ Chybějící zmínka o porodnici může být náhodná, jiným vysvětlením jejího opomenutí by však mohl být také fakt v archivních záznamech zmiňující klesající křivku lokální porodnosti (a s tím pak související její možné snižující se důležitosti i hospodářské neúnosnosti). Tato tendence pak odpovídá i celorepublikovému trendu poklesu v počtu narozených dětí, který byl dle Ústavu pro zdravotnickou statistiku ČSSR zaznamenán mezi lety 1965 až 1968. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 31; *Zdravotnictví ČSSR 1969*. [online]. Praha: Ústav pro zdravotnickou statistiku, 1969, s. 25 [cit. 2021-06-17]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdroc1969_cssr_zdravotnictvi.pdf.

¹⁸⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 29.

značné problémy a diskomfort pro pacientky tohoto oddělení.¹⁸⁹ I přes danou situaci ovšem bylo jasné, že k výstavbě nové polikliniky dojde až po roce 1970 (již v roce 1968 bylo ale na úrovni okresu dospěno ke konstatování nutnosti jejího označení jako priority a tím pak její zařazení do výhledového plánu).¹⁹⁰ Další odložení této výstavby bylo mimo jiné způsobeno i kvůli potřebě přepracování její dosavadní studie, po této fázi se zase hovořilo o nedostatku stavební kapacity.¹⁹¹

Zdravotnická zařízení ve městě nedisponovala ani vyhovujícím technickým zařízením, což bylo údajně způsobeno především nedostatkem investičních prostředků v rozpočtu OÚNZ. MNV Pacov se proto rozhodl jednat sám a vyvolal tak akci sdružených finančních prostředků na zajištění některého nutného vybavení – za přispění darovaných peněz od místních výrobních závodů byl následně zakoupen potřebný, blíže nespecifikovaný, přístroj na gynekologické oddělení a dále 2 turbinové bezbolestné zubní vrtačky pro zubařské středisko, které mělo v roce 1969 dostat i další potřebné zařízení pro zlepšení svých služeb.¹⁹² Z daného fondu byl později zakoupen i samopíšící elektrokardiograf pro pacovské interní oddělení.¹⁹³ I místní TBC středisko dostalo nový aparát, čímž měl být výkonnější rentgen s možností snímkování plic, a to za účelem zjednodušení odhalování plicních chorob – kvůli tomuto přístroji museli doposud pacovští občané jezdit na vyšetření do okresního Pelhřimova.¹⁹⁴

Ani do října roku 1968 se nepodařilo zajistit potřebného dětského lékaře a zubaře,¹⁹⁵ neustálý problém byl i na úseku laborantském. Tato potíž se dokonce postupně opět prohlubuje, kdy k říjnu 1969 chybí již dokonce zubaři dva a k tomu všemu také opětovně

¹⁸⁹ Jeden z místních občanů k tomu navíc dodává: „...*toto je nejhorší zdravotní středisko [ve městě] a stydím se za to. V tom těsném průjezdu prochází děti do školní jídelny a mezi tím se pohybují pacientky gynekologie chodící na kloset. Je to přímo neuvěřitelné, ale je to tak.*“ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 54, 116.

¹⁹⁰ Jak dál ve zdravotnictví. *Nástup*. 1968, XVIII(25), 2.

¹⁹¹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20, f. 115.

¹⁹² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 31.

¹⁹³ Tamtéž, f. 37.

¹⁹⁴ Tamtéž, f. 31.

¹⁹⁵ Další dentistické posílení bylo potřeba i přes návrat dlouhodobě nemocného MUDr. Vondry, který ovšem v této době pracoval pouze na ½ úvazku. Rovněž zde ale pravděpodobně byla snaha o personální náhradu zubařky MUDr. Švandové, na jejíž péči, kterou zajišťovala především u dětských pacientů, byla z řad občanů řada stížností, kdy údajně právě děti odcházely po jejím ošetření s většími problémy, než se kterými do ordinace přišly. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 49.

porodní asistentky. V pacovských zdravotnických zařízeních se rovněž objevuje jako problém i nedostatek uklízeček, protože v těchto objektech absentuje ústřední topení a daní zaměstnanci, zpravidla ženy, pak proto musí chodit též do sklepa pro uhlí kvůli nutnosti vytápění daných budov.¹⁹⁶

Během druhé poloviny roku 1969 se již po personálním zajištění chodu zubního střediska neobjevuje jméno MUDr. Duffka – pracuje zde nyní pouze MUDr. Morava (celý úvazek), MUDr. Kubešová a MUDr. Vondra (oba půl úvazky). V porodnici jsou zaměstnány pouze 2 porodní asistentky místo požadovaných 4 a k tomu též 1 zdravotní sestra.¹⁹⁷ V otázce zajišťování odborných služeb se objevuje ovšem také jedno zlepšení: v Pacově je zavedena nová neurologická služba, kterou zde 2x týdně (každé pondělí a pátek, vždy mezi 13. a 17. hodinou) zajišťuje MUDr. Krampera dojíždějící z Tábora.¹⁹⁸ V roce 1968 pak byla v rámci interního oddělení zřízena odborná diabetická poradna pro pacienty s cukrovkou.¹⁹⁹

Zpráva zdravotní komise z roku 1968 informuje o tom, že místní lékařští odborníci, i přes svou veškerou snahu a svědomitost, nejsou schopni plnit zvýšené požadavky občanů.²⁰⁰ Právě z řad obyvatel se v těchto letech, 1968 a 1969, v zápisech objevuje častější výčet stížností směrem k místní dostupné péči, než tomu bylo v období předešlém. Ve své podstatě se ale v čase výrazněji nemění: spočívají například v dlouhé čekací době v čekárnách, na ošetření i na laboratorní práce v zubním oddělení, předbíhání preferovaných skupin obyvatel (pracovníků některých závodů, občanů z vesnic kvůli spojům aj.), naprosto nedostačující ordinační době místního očního oddělení (pouze půl den, respektive 3 hodiny, v týdnu, a to z důvodu zajišťování této služby jediným očním lékařem, MUDr. Šternem, pro celý pelhřimovský okres) i optiky (která navíc navzdory důrazného nesouhlasu MNV Pacov zkrátila svou otevírací dobu – nyní sem měl optik dojíždět pouze 1x za 14 dní, konkrétně ve středu, což bylo považováno, od zástupců města i samotných občanů, za absolutně nedostatečné) a podobně.²⁰¹

¹⁹⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 34, 35, 37.

¹⁹⁷ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 110.

¹⁹⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 40.

¹⁹⁹ Tamtéž, f. 31.

²⁰⁰ Tamtéž, f. 34, 35.

²⁰¹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 49, 225; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 4, 117; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 109.

Během roku 1968 není hlášena žádná lokální epidemie, ve městě se sice vyskytovala žloutenka, nicméně pouze u několika dospělých jedinců.²⁰² To samé prakticky platí i pro rok 1969, kdy se pouze na jaře objevil lehce zvýšený počet chřipkových záchytů.²⁰³

4.1.7 Shrnutí

60. léta 20. století měla v oblasti zdravotnictví znamenat období jejího výrazného zlepšování vůči občanům. Realita na regionální úrovni Jihočeského kraje, konkrétněji maloměsta Pacova, obce bez významnějších územně správních privilegií, ovšem tak význačná nebyla.

Hlavní úkol nastolený již na počátku 60. let a přetrvávající i během celého tohoto zkoumaného období spočíval v potřebě centralizace roztržitých zdravotnických služeb a s tím související vyřešení nevyhovujících prostor, ve kterých se nacházely. V roce 1960 bylo konstatováno rozmístění zdravotnických oddělení v 6 různých budovách po celém městě, do roku 1969 se tento počet ovšem místo snížení dokonce zvýšil – a to na 9. Nová poliklinika, požadovaná jistě nejen ze strany vedení MNV Pacov, která měla zřejmě být kompromisem mezi původně plánovanou výstavbou okresní nemocnice v době, kdy obec ještě byla okresním městem (tedy před územně správní reformou z roku 1960), a neutišeným stavem dosavadních budov, které byly často shledávány jako nehygienické až havarijní, měla být původně vystavěna již v rámci první pětiletky po zmíněné změně statusu města, v roce 1963. Pacov se jí nakonec dočkal až 9. 5. 1985, kdy došlo k jejímu slavnostnímu otevření k 40. výročí osvobození Československa Rudou armádou²⁰⁴ a to na úplně jiném místě, než bylo původně plánováno (místo na okraji obce byla vystavěna v bližší vzdálenosti jejího centra, nedaleko od místa původního zdravotnického střediska čp. 258 – tato budova již nestojí; nová poliklinika, respektive její I. etapa z roku 1985 se dnes nachází v Žižkově ulici, čp. 922). Změna lokace byla zvolena zřejmě kvůli lepší (hlavně docházkové) dostupnosti a postupné nově zamýšlené centralizace některých občanských služeb více do centra obce (v blízkosti tohoto nového objektu byla vystavena například Vesna, poblíž se plánoval rovněž kulturní dům). Důvodů, proč k vybudování nového zdravotnického střediska došlo až tak pozdě, může být rovněž více: za klíčový považuji ztrátu některých privilegií města

²⁰² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 34.

²⁰³ Tamtéž, f. 37.

²⁰⁴ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88, f. 54.

v rámci kraje po odebrání pacovského okresního statusu a s tím potenciálně související určitou citelnější rivalitu právě mezi danými městy – Pacovem a okresním Pelhřimovem, pod který od roku 1960 spadal. Samotné pacovské kompetence byly na daném úseku minimální. Situace okolo zdravotnictví nebyla ovšem dostatečně vyřešena i na jiných místech okresu (včetně samotného Pelhřimova), k čemuž dost možná přispělo i nedostatečné financování této oblasti občanských potřeb a rovněž s tím související fakt, že ani na vyšších místech nebylo tématem číslo jedna.

I neustálé zlepšování dostupných zdravotnických služeb a s tím související dostatek adekvátního personálu dané záležitosti zajišťujícího spadaly do výzev, před kterými stálo (nejen) pacovské zdravotnictví 60. let. V roce 1970 se v Pacově dle zprávy zdravotní komise s názvem *Zhodnocení výsledků docílených za 25 let na úseku zdravotnickém* s určitostí nacházeli 3 obvodní lékaři a dále oddělení interní (s kardiografickou a diabetickou poradnou), chirurgické, gynekologické (s prenatální poradnou), dětské, ORL, TBC a respirační, neurologické, zubní (včetně ortodontie) a rehabilitační s posudkovou službou. Nechyběla ani porodnice.²⁰⁵ V daném výčtu ještě zřejmě chybí oddělení oční a středisko onkologické, o jehož fungování se ale archivní prameny ve zkoumaném období zmiňují obecně jen velmi okrajově. Primárně zdravotnické služby doplňovala také pacovská optika. V této věci lze při porovnání začátek a konec zkoumaného období na první pohled jistě vidět drobné zlepšení – především v zajištění právě služeb neurologa a optika, které zde v prvních letech daného časového vymezení chyběly. Problematickými se ovšem ukázaly ordinační či provozní doby některých těchto oddělení, které, navzdory jejich lokální garanci, stejně znemožňovaly, či minimálně omezovaly dostupnost daných služeb části pacovských občanů. Ještě větším problémem však bylo jejich personální zajištění, které se během 60. let nepodařilo především na některých zdravotních úsecích kompletně uspokojivě zařídit. Největší problémy se pak týkaly především oddělení zubního, případně pediatrického. Někteří lékaři, kteří dané služby zajišťovali, byli navíc vyššího věku, což se mohlo za několik let projevit jako problém kvůli případnému hromadnému odchodu do důchodu. Důvody, proč se nedařila zajistit dostatečná personální kapacita, lze spatřit minimálně 3: 1. nedostatek lidí v daných profesích obecně, 2. neperspektivnost dané lokality a konečně

²⁰⁵ Tamtéž.

3. bytová situace, kvůli které bylo ve zkoumaném období u některých pracovišť možné zajistit pouze personál, který do Pacova dojížděl z jiných oblastí.²⁰⁶

Jak je vidět, občanská vybavenost v oblasti zdravotnictví a s tím i související zajišťované občanské potřeby se v Pacově v 60. letech 20. století nijak výrazněji neproměnily. Viditelněji na to nemělo vliv ani Pražské jaro v roce 1968 či nastupující začátek normalizace – prakticky nijak se tyto věci do situace nepromítly, v záznamech se pouze krátce v roce 1968 objevila zvýšená naléhavost na výstavbu polikliniky v Pacově a lehký nárůst počtů stížností od pacovských občanů vůči místní zdravotní péči.²⁰⁷ Vzhledem ke komplexnosti celé zdravotnické problematiky nejen ve městě, ale i na okrese, potažmo vyšších správních úrovních, nebylo ovšem ani možno v takto krátké době demokratizačních snah předpokládat případné výraznější změny.

²⁰⁶ Na problém s nedostatečnou bytovou kapacitou pacovské zdravotnictví narazilo nespočetněkrát – nebylo možné zajistit dostatek bytových jednotek pro místní občany, natož pro potřebný zdravotní personál. Několikrát se tak proto dokonce stalo, že byl pro Pacov potřebný pracovník zajištěn, nicméně kvůli faktu, že mu město nebylo schopno zajistit bydlení, nakonec nenastoupil.

²⁰⁷ Nejčastější typy stížností, které se během zkoumaného období relativně pravidelně opakovaly, souvisely s nevhodnou prostorovou kapacitou (především čekáren, ale i ordinací), případně čekacími dobami u lékařů. Oba pak přímo odkazují k výše popsaným hlavním problémům tehdejšího (nejen) pacovského zdravotnictví – nedostatečným zdravotnickým zázemím i jeho personálním obsazením.

4.2 Obchod

60. léta v ČSSR znamenala v rámci plánovaného zvyšování životní úrovně místních obyvatel během třetího pětiletého plánu, kdy se měla mj. osobní spotřeba občanů navýšit nejméně o 30 %, též období rozvoje obchodní sítě, respektive zlepšování jejího zásobování související i s lepší skladbou „výživy obyvatelstva větší spotřebou potravin živočišného původu, ovoce a zeleniny“ a též „rychlý vzrůst spotřeby těch průmyslových výrobků, které přispívají k zvýšení kultury života.“²⁰⁸ Pro Pacov to mělo znamenat kromě posílení této části místního hospodářství na úseku jednotlivých prodejen i později plánované zbudování místního obchodního střediska, o kterém se výrazněji hovoří v 2. polovině 60. let.

Na základě veřejné prověrky obchodu byly v roce 1960 mj zjištěny informace o tom, co lidé chtějí a jak se k obchodu staví. Na úrovni ONV pak bylo i na základě těchto podnětů rozhodnuto o potřebě „zlepšit veřejné stravování... a urychlit přestavbu obchodní sítě podle dnešních potřeb.“²⁰⁹ Vzhledem k tomu, že se tyto 2 oblasti – obchod a stravování – často v záznamech propojovaly, respektive psalo se o nich na stejných místech (viz též citace z článku *Nástup*), budou obě společně součástí této kapitoly.²¹⁰

4.2.1 1960 – stav místní obchodní sítě

Vzhledem k neúplnému zachování odpovídajících archivních záznamů ve fondu Městského národního výboru Pacov vztahujících se k pacovské obchodní síti, stravování a záležitostem s nimi souvisejícími nelze pro rok 1960 dostatečně popsat či zachytit stav těchto složek tehdejší občanské vybavenosti. Je jí tedy možno nastínit pouze částečně.

Komise sociálních věcí a zdravotnictví, která měla v této době v rámci svých úkolů též dohlížet na hygienické podmínky v pacovských obchodech, se ve svých záznamech zmiňuje o občanech čekajících „na nutný výsek masa“²¹¹ poblíž zdravotního střediska, které v té době sídlilo v Žižkově ulici, čp. 258. Lze se tedy domnívat, že se v blízkosti této staré polikliniky nacházelo řeznictví.²¹² Zápisy ze schůzí rovněž stručně hovoří o místní cukrárně t. č. pod

²⁰⁸ Zákon č. 165/1960 Sb., o třetím pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky.

²⁰⁹ Prověrka obchodu uzavřena. *Nástup*. 1961, XI(10), 1.

²¹⁰ Půjde pouze o stravování veřejné, které bylo dostupné všem občanům. Vynechány tedy budou zavodní a školní jídelny.

²¹¹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 1.

²¹² Často uváděné jako prodejna masa či prodejna masem.

správou n. p. Pramen, který se měl dle shledání členů dané komise postarat o zlepšení jejího (pravděpodobně nevyhovujícího) stavu.²¹³

S jistotou lze také říci, že se v Pacově v tomto období nacházela prodejna galanterie, sídlící v Žižkově ulici již v 50. letech. Nebyla však dle článku v *Nástupu*, který o ni v roce 1960 informuje, v nejspokojivějším stavu. Konkrétně se o ní píše: „*Prodejna potřebuje nové označení, stará firma je velmi zchátralá. Potřebuje též vybavení, v prodejně nemají dostatečnou zásobu pánských zimních ponožek a podkolenek, takže se může stát, že je tam nedostanete koupit.*“²¹⁴

I kronika je v této otázce němá – hovoří se zde pouze o dalším „*v pořadí již osmém snížení maloobchodních cen bez snížení mezd a platů. Sníženy byly ceny některých průmyslových výrobků a některých potravin.*“²¹⁵

4.2.2 1961 – začátek třetího pětiletého plánu

Pro rok 1961 je již možné alespoň částečné zmapování pacovské obchodní sítě, a to především díky archivním záznamům zdravotní komise, která v 2. polovině tohoto roku provedla v některých potravinářských prodejnách ve městě prověrku hygieny a zásobování. Hned v úvodu dané zprávy je pak konstatováno, že většina těchto zařízení „*na dnešní dobu již nevyhovuje a je špatná jak po stránce provozní, tak i hygienické. Sortiment zboží je většinou úzký.*“²¹⁶ Daný průzkum pak proběhl rovnou v 7 místních objektech: v jedné samoobsluze, 2 potravinových prodejnách (první u vedoucí Blažkové, druhá u Karla Lešanovského),²¹⁷ 2 prodejnách mléka, jednom řeznictví (u Posekaných) a jedné cukrárně.

Relativně dobrý stav byl shledán pouze u zmíněné samoobsluhy sídlící na náměstí, pravděpodobně čp. 171,²¹⁸ kde nebylo zjištěno hrubších hygienických závad, chybělo však zaměstnanecké sociální zařízení a v obchodě byl dále shledán nedostatek luštěnin a sušeného a kondenzovaného mléka. Další 2 prodejny s potravinami byly ve velmi špatném stavu, u vedoucí Blažkové, nacházející se pravděpodobně v Nádražní ulici, bylo mj. špatně

²¹³ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59, f. 10.

²¹⁴ Aby všeho bylo dost. *Nástup*. 1960, X(49), 3.

²¹⁵ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 190.

²¹⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 17.

²¹⁷ Všechny tyto prodejny s potravinami zřejmě spadaly pod správu n. p. Pramen. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 2.

²¹⁸ Dnešní pekárenská prodejna Adělky.

uskladněno zboží, skladovací prostor navíc byl absolutně nedostatečný, u druhého objektu (u Lešanovských v ul. Rudé Armády)²¹⁹ byla dokonce z důvodu neudržitelného stavu shledána nutnost ho v nejbližších dnech úplně zrušit. Stísněné prostory byly konstatovány v řeznictví i v obou prodejnách mléka.²²⁰ Prostor v cukrárně²²¹ spadající pod n. p. Pramen byl pak označen za hrozný, všude byl údajně nepořádek a zápach po kouři, shnilé linoleum a špatně skladované zboží. Bylo tedy třeba rychle sjednat nápravu. Kromě zjištěných vad zpráva také poznamenává potřebu zřízení mléčného bufetu s mléčnou prodejnou a bufetu jako takového, který se v Pacově sice již nachází (v restauraci Beseda), ale opět nevyhovuje.²²²

Tatáž prověrka zdravotní komise se pak zaměřila i na dovoz potravin do příslušných prodejen (především mléka, pečiva a masa, případně zeleniny), který byl též shledán za velmi špatný – koše od daného zboží byly ukládány volně na chodnících před prodejny, což bylo z hygienického hlediska považováno za nepřijatelné.²²³

Jiný průzkum dodržování hygienických předpisů této komise z roku 1961 zmiňuje dále i jednu místní sběrnou mléka, která sídlila v jedné místnosti v domě v ulici Jana Autengruba čp. 227.²²⁴ Její stav byl pak shledán jako vyhovující, jediný problém spočíval v tom, že byl daný prostor průchozí též pro nájemníka Urbana, který v daném domě bydlel a do svého

²¹⁹ Vlastník objektu, n. p. Pramen, již od roku 1960 žádal MNV Pacov o možnost uzavření této prodejny z důvodu velice nízkého obratu (37 000 Kčs měsíčně) a s tím související neefektivnosti placení jednoho prodavače v rámci pacovské obchodní sítě navíc. Kromě toho byla též i ze strany národního podniku shledána jako nevyhovující kvůli absenci mj. sociálního zázemí či skladu uhlí. Pramen dále uvádí, že si spotřebitelé, kteří do této prodejny chodili, jistě najdou cestu i do zbylých dvou nacházejících se buď v Nádražní ulici nebo též na náměstí. MNV Pacov s tímto řešením poté souhlasil za podmínky zajištění úpravy prvně jmenovaného objektu na samoobsluhu. Tamtéž, f. 2, 3.

²²⁰ Jedna z nich se dle jiného záznamu nacházela v ulici J. V. Stalina, později 9. května, dnešní Myslíkově. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3.

²²¹ Ta se nejspíše nacházela v tehdejší ulici V. I. Stalina v blízkosti domu čp. 73, ve kterém v roce 1961 sídlila cukrářská dílna. V tomtéž roce bylo navrženo přestěhování obou objektů do domu čp. 191 (který dnes již zřejmě nestojí), tedy do bývalého řeznictví u Kalivodů, a to z důvodu potřeby rozšíření sousední sodovkárny spadající pod tehdejší komunální služby města Pacova. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 10, 11.

²²² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 17, 18.

²²³ Tamtéž, f. 18.

²²⁴ Poblíž náměstí, dnes se zde nachází prodejna Tabák Petra.

bytu se nemohl dostat jiným vchodem než právě přes tento objekt. Právě proto pak byla konstatována potřeba uvažování o přemístění sběrný do jiného domu.²²⁵

V Pacově je kromě těchto objektů obchodní sítě již mimo dané průzkumy zmiňována i existence řeznictví v ul. Jana Autengruber (vedoucí Jakl), zeleniny (vedoucí Havel, opět se špatným zázemím)²²⁶ či obuvi (údajně s novým, velmi neochotným vedoucím) nacházející se v přízemí budovy ředitelství Lesního závodu.²²⁷ Nepřímo je v záznamech potvrzena i přítomnost obchodu s textilem.

V roce 1961 došlo též ze strany zdravotní komise k další prověrce hygieny a zásobování, tentokrát v některých místních zařízeních veřejného stravování. Mezi ty se v dané době řadily minimálně restaurace Beseda a Panská a hostince Hořejš a Maštálky.²²⁸ I v této oblasti byla nalezena spousta, ve velké míře závažných, nedostatků.

Beseda, nacházející se na náměstí čp. 81,²²⁹ byla v měsíci dubnu roku 1961 po provedených adaptačních pracích jakožto „*řádná restaurace s prodejnou polotovarů a bufé*“²³⁰ znovu nově otevřena, což bylo považováno za další zlepšení na úseku pacovského pohostinství. Navzdory této skutečnosti zde ovšem panovala obava, že z ní bude „*opět v nejbližší době obyčejná putyka*.“²³¹ Stavební řešení podniku naprosto nevyhovovalo – skládal se ze dvou místností, lokálu a bufetu, bez výčepu. V pořádku nebylo ani zázemí, příprava jídel probíhala neadekvátně, ve skladu panoval nepořádek a v celé restauraci chybělo dostatečné větrání. Nebylo vybudováno ani sociální zařízení pro zaměstnance, pro ženy nebylo zajištěno pracovní ošacení, všude prý panoval zmatek a nespokojenost, vedoucí podniku Zíka se svou manželkou již dokonce podali výpověď. Podniku byla mj. udělena

²²⁵ Tamtéž, f. 1.

²²⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3.

²²⁷ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 42, 81.

²²⁸ Někdy též uváděno jako Maštalky či Na Maštálkách, respektive Na Maštalkách. Zde pak v této době hygienický průzkum proběhnout nemohl kvůli probíhajícím adaptačním pracím v daném objektu.

²²⁹ Tato restaurace se na dané adrese nacházela ještě s jistotou v roce 2015, krátce poté byla pravděpodobně zrušena. Dnes se na jejím místě nachází Roj Kebab.

²³⁰ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3.

²³¹ Z této části zprávy a rovněž z dalších zjištěných skutečností lze předpokládat, že na stejném místě, kde se Beseda nacházela, byl i dříve stravovací podnik. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 1.

rada, aby byl do budoucna zaměřen více jednostranně.²³² Přítomný ředitel Restaurací a jídelen, Ladislav Sveřepa, nastíněnou situaci potvrdil, uznal, že Beseda je „celkově stavebně špatně vyřešena“²³³ a že se budou dané problémy v budoucnu napravit. Za problematické považoval kromě již zmíněného i status místních toalet, které byly z důvodu nedostatečných městských veřejných toalet²³⁴ hojně využívány právě i veřejností obecně, nikoli pouze restauračními hosty. Dodal též, že se v objektu Besedy má do budoucna zřídit rovněž turistická noclehárna, která byla plánována na tamním dvoře místo dosavadní dílny.²³⁵ Výhodou tohoto objektu však, i přes řadu stavebních problémů, byly zřejmě jeho kapacitní možnosti, které zde měly umožňovat pořádání různých společenských akcí (především svatební hostiny).²³⁶

V o něco lepším stavu byla údajně restaurace a hotel Panská, která sídlila jen o několik budov výše než Beseda, na vrchním rohu náměstí čp. 77.²³⁷ Základní nedostatky byly shledány v potřebě vymalování, omítnutí zdi na ženských toaletách, opravy sklepa, kde prosakuje voda, ve které pak stojí pivo, a v nedostatku ubytovací kapacity (pouze 2 pokoje – jeden jednolůžkový, druhý dvoulůžkový). Jinak byl konstatován vzorný pořádek a řádný provoz vedoucího Tomana. Přítomný Sveřepa i přesto reagoval tím, že budou v objektu provedené pouze nejnutnější opravy, protože měl být dle tehdejších předpokladů objekt zbourán. Hlavním důvodem byla podpora místního cestovního ruchu, respektive náprava dlouhodobého problému s ubytováním,²³⁸ který bylo třeba vyřešit výstavbou řádného hotelu s vyhovujícími restauračními prostory, pro který byla zvolena právě lokalita téměř v centru města – Panská se tak měla původně proměnit ve vyhovující komplex pouze za pomoci

²³² Konkrétně se měla zaměřovat pouze na zajištění bufetové nabídky, prodej polotovarů bude dle zprávy potřeba ve městě vyřešit jinak. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 43.

²³³ *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 2.

²³⁴ Ty se měly v 60. letech nacházet v Čeřenově brance vedle restaurace Panská.

²³⁵ Tamtéž, f. 1, 2.

²³⁶ Případně se dle ředitele Restaurací a jídelen Sveřepy nabízely i prostory Na Panské. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 4, s. 4.

²³⁷ Podnik v daném místě zůstal dodnes jako bufet Na Panské (pod tímto pojmenováním se pak občas objevoval i v záznamech).

²³⁸ V Pacově byly v této době k dispozici údajně pouze 4 pohostinské pokoje. BRODSKÝ, Jar. Národní výbor a občané se zajímají o obchod. *Nástup*. 1961, XI(49), 3.

nástavby, ta ale byla nakonec shledána za nedostatečnou i ekonomicky neefektivní, proto bylo na počátku 60. let rozhodnuto o úplném přebudování dané budovy.²³⁹

„*Nejhorší a neuvěřitelný stav je v hostinci Hořejš,²⁴⁰ kde jest obyčejná špinavá pudyka, která by neměla již vůbec existovat.*“²⁴¹ Závažné závady byly údajně zjištěny již při předešlé kontrole před rokem, doposud však nebyly odstraněny. Tyto problémy byly shledávány především v obrovském nepořádku a všudypřítomném zápachu z přeplněných a nevyhovujících toalet, které jsou natolik závadné, že bylo doporučeno je ihned zbořit a podnik okamžitě zavřít. Rovněž kuchyně byla velice malá, sklad potravin se nacházel na chodbě, bylo shledáno za neuvěřitelné, že se v takovém podniku vařilo denně 150 obědů. Ředitel Restaurací a jídelen Sveřepa tyto závady nepopřel, naopak hovořil o plánované generální opravě, která měla být provedena hned po v té době probíhajících adaptačních pracích v hostinci Maštálky a v rámci níž mělo dojít kromě zboření starého sociálního zařízení také k rozšíření kuchyně a úpravě skladu. I přes tuto skutečnost byl ovšem podnik z důvodu hrubých provozních a hygienických závad navržen k okamžitému uzavření.²⁴²

Zařízení Maštálky, ve kterém nemohl proběhnout hygienický přezkum ve stejném čase jako u podniků výše zmíněných z důvodu prováděných adaptačních prací, bylo ještě téhož roku spolu s tamním kuželníkem a zřejmě pod vedením Jaroslava Hunaře²⁴³ opětovně otevřeno. Následovat měly též úpravy objektu Na Panské.²⁴⁴

Kromě již zmíněných restauračních zařízení v Pacově existovala ještě provozovna u Kaňků.²⁴⁵

Období začátku 60. let mělo být v rámci třetího pětiletého plánu, během kterého mělo mj. dojít k široké bytové výstavbě a vytváření obyvatelných sídlišť a s tím související další zvyšování životní úrovně občanů, i dobou posilování a rozšiřování pacovské sítě obchodů a (nejen veřejného) stravování. V této věci se hovořilo například o potřebě zřízení

²³⁹ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3; MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 10.

²⁴⁰ Zřejmě šlo o dnešní restauraci U Kalivodů sídlící v ulici Antonína Sovy čp. 383. MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 9.

²⁴¹ Tamtéž, f. 2.

²⁴² Tamtéž, f. 2, 7.

²⁴³ Ten byl na místo radou MNV Pacov navržen a zároveň jí i schválen 12. července 1961. MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 268.

²⁴⁴ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 5.

²⁴⁵ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3.

potravinářských prodejen v dalších částech města, kde v daných letech absentovaly: šlo především o oblast nových bytových jednotek v blízkosti tehdejšího kina a domu Parfeitů²⁴⁶ či o okolí ulice J. V. Stalina (tedy zajištění daných potřeb pro občany ulic Spálené, Svatojánské a Na Blatech).²⁴⁷ Kromě toho bylo žádáno o úpravu prodejny v Nádražní ulici a rovněž, pokud by nebyla přestěhována, i již zmiňované cukrárny, která byla naprosto nedostatečně vybavena, a udržování těchto budov ve větší čistotě a s lepším personálním zajištěním. Nespokojenost byla též vyjádřena vůči místním řeznictvím, jejichž počet byl dle předpokladů o budoucím vývoji nedostatečný.²⁴⁸ V Pacově se dále ve věci plánovaného rozšiřování obchodní sítě měla zřídit prodejna tabáku a požadovalo se zajištění dostatečných skladů pro zeleninu.²⁴⁹

Důležitou součástí dané problematiky je též otázka zásobování, v rámci které se v roce 1961 objevila i řada nedostatků, na které si stěžovali i sami občané.²⁵⁰ Největší problémy spočívaly ve špatné kvalitě – především některých potravin (hlavně uzenin, masa a pečiva) či nedostupnosti určitých druhů zboží – například bylo upozorňováno na malý výběr obuvi či konfekce,²⁵¹ nedostatek fotoamatérských součástek, některých druhů nábytku a

²⁴⁶ Oba objekty jsou dnes zbořeny, nacházely se v místech, kde je dnes například pacovská pošta či supermarket Penny v Žižkově ulici. Do zřízení nové prodejny bylo požadováno zachování provozu zřejmě nedalekého obchodu U Matějů. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 42.

²⁴⁷ Později ulice 9. května, dnešní Myslíkova. Pro dané potřeby se údajně nabízel bývalý obchod Sládků, nebylo však jisté, v jakém stavu se objekt nacházel. Tamtéž.

²⁴⁸ Tento záznam hovoří o nutnosti zajištění alespoň 3 prodejen masa a jednoho nutného výseku pro celé město (ty by se zřejmě měly nacházet v oblasti nového sídliště, v Sovově ulici, respektive ulici Antonína Sovy, a ve Stalinově ulici, respektive ulici J. V. Stalina. Tamtéž, f. 43.

²⁴⁹ Dosavadní nedostatečné skladování zapříčiňovalo její znehodnocování. Pro tyto účely byly vytypovány sklepní prostory „pod Valemi“, které se dodnes nacházejí u náměstí pod schody před kaplí sv. Vojtěcha. Tamtéž, f. 42.

²⁵⁰ BRODSKÝ, Jar. Národní výbor a občané se zajímají o obchod. *Nástup*. 1961, XI(49), 3.

²⁵¹ Šlo například o některé pletené a punčochové zboží. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 3, s. 4; Tamtéž, sl. 9, s. 5; *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 85.

elektronických zařízení,²⁵² ale i koření (jmenovitě zázvor, kmín aj.),²⁵³ sádla, některých druhů ovoce a zeleniny (jablka, citrony, hroznové víno, cibule, česnek)²⁵⁴ či másla, jehož vyšší míra absence vedoucí k častým frontám u příslušných obchodů vyvolala širokou debatu i na březnovém plenárním zasedání MNV Pacov. Bylo však zhodnoceno, že se jedná pouze o přechodnou dobu, kdy lidé tuto surovinu bez jakéhokoli rozumného důvodu pouze panicky ve velkém skupují vinou „některých nezodpovědných občanů, kteří se snažili sehnat máslo v takovém množství, které nemohli spotřebovat pro běžnou svoji potřebu a křečkovali.“²⁵⁵ Zásobování másla bylo tak zkonstatováno za dostatečné, dokonce vyšší než na začátku daného roku.²⁵⁶ Podobná situace nastala o několik měsíců později, v září 1961, kdy se údajně opět panicky a v nesmyslných množstvích skupovaly některé druhy potravin (jmenovitě mouka, cukr, ocet, sůl), které pak chyběly na pultech, což bylo znovu vyhodnoceno jako neopodstatněné.²⁵⁷ V předvánoční době bylo navíc hovořeno rovněž o nedostatku kolekcí na stromek²⁵⁸ a masa, což bylo dle místního kronikáře doprovázeno i frontami před odpovídajícími prodejny.²⁵⁹

²⁵² Jednalo se především o televizory či ledničky. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 5, 6; *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 81.

²⁵³ Toto bylo ovšem vysvětleno horší mezinárodní situací, která měla vliv na omezení dovozních možností koření ze zahraničí. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 5; *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 81.

²⁵⁴ U některých druhů ovoce a zeleniny šlo údajně o nedostatečnou úrodu. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 3, 4, 5; *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 85.

²⁵⁵ Informace o nedostatku másla, které se projevilo i v Pelhřimově, kde rovněž způsobilo fronty před obchody, a s tím související přirovnání těch občanů, kteří jej hromadně skupují, ke křečkům, se objevuje i v *Nástupu*. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 4, s. 2; VYHNÁLKOVÁ, Jarmila. Více kázně! *Nástup*. 1961, XI(13), 2.

²⁵⁶ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 3, s. 2, 3, 5.

²⁵⁷ Tehdejší předseda MNV Pacov Andreas k situaci dodal: „*Naši občané poslouchají západní rozhlas, a proto se dělá panika. Máme zásoby potravin. Je třeba věřit vládě a straně a je třeba zachovat klidné nervy. Nebude čekat, až se Německo znovu vyzbrojí. To, co děláme, je ve prospěch míru na celém světě.*“ Tato situace tak mohla souviset s událostmi kolem budování Berlínské zdi. *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 8, s. 3, 4.

²⁵⁸ Tamtéž, sl. 9, s. 2.

²⁵⁹ *MZA–SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 200.

4.2.3 1962 – zásobovací nedostatky a nekonečné fronty

Rok 1962 měl být na úseku obchodní sítě v Pacově především obdobím vylepšování prodejen s potravinami. Obchodní komise tak měla stanoveny 3 hlavní cíle: zřízení samoobsluhy v Nádražní ulici, zřízení samoobsluhy s masem a otevření nové prodejny na budovaném sídlišti Za Branou. Ve stanoveném roce byl splněn pouze bod první – prodejna n. p. Pramen v Nádražní ulici (zřejmě čp. 623) byla upravena na základě dohody podniku s MNV Pacov stanovené v předešlém roce, která spočívala v umožnění zrušení jedné ze tří tehdejších provozoven v jiné části města výměnou za úpravu právě této (viz podkapitola *1961 – začátek třetího pětiletého plánu*). Ostatní úkoly byly z důvodu nedostatku finančních prostředků n. p. Pramen odsunuty.²⁶⁰ Kromě těchto témat se ale v průběhu roku 1962 objevuje ještě jedno: potřeba zřízení mléčné jídelny, o jejíž služby se mělo město u Pramene výrazně zasazovat i v roce následujícím.²⁶¹

K úpravám mělo ale rovněž dojít v místní cukrárně, která procházela v roce 1962 kvůli svému absolutně nevyhovujícímu stavu, o němž informovala zdravotní komise během své hygienické prověrky již předešlý rok, rozsáhlou rekonstrukcí. Město se sice snažilo danou prodejnu alespoň dočasně přesunout do jiných prostorů v ul. Jana Autengruberu,²⁶² i tyto provizorní podmínky byly ale výrazně nevyhovující (kromě nedostatečného provozního a skladovacího prostoru či absence sociálního zařízení se jednalo i o velice špatné zásobování, na které upozorňovali též místní občané). Opravy původního objektu pak nebyly ve stanovené lhůtě dokončeny kvůli údajným průtahům ze strany Okresního stavebního podniku, který je měl na starosti.²⁶³

V této době se v Pacově hovoří rovněž o existenci prodejny n. p. Klenoty, která se zřejmě nacházela v částečně obytném domě v tehdejší ulici Rudé Armády čp. 235.²⁶⁴

²⁶⁰ U řeznictví mělo jít o plánované úpravy v roce 1965, výstavba nové sídlištní prodejny se pak měla odvíjet až od další tamní bytové výstavby. To se ale ukázalo jako veliký problém v době, kdy ve městě existovaly pouze 2 obchody s potravinami, které trpěly značnými návaly především v prodejně na náměstí, následující rok tak měl podnik tuto situaci neprodleně vyřešit. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 55, 179.

²⁶¹ V roce 1962 nemohla být zřízena kvůli nemožnosti zajištění vhodných prostor od strany města. Tamtéž, f. 222, 225.

²⁶² Nejspíše byla umístěna do bývalého tabáku. Tamtéž, f. 35, 66.

²⁶³ Tamtéž, f. 35, 71, 93.

²⁶⁴ Dnešní ulice Pošenská. Tamtéž, f. 150.

Nejvíce řešeným tématem se však v roce 1962 v Pacově stal problém se zásobováním a s tím související časté dlouhé fronty u příslušných obchodů. Kromě přetrvávajících nedostatků v dodávkách některého průmyslového a oděvního zboží (především výrobků z bavlny, které byly ale špatně dostupné celostátně)²⁶⁵ a dále sádla, masa²⁶⁶ či ovoce a zeleniny²⁶⁷ se jako kritický ukázal úsek másla.²⁶⁸ Toto téma se stalo dokonce ústředním bodem diskuze občanů s představiteli města na jedné z podzimních plenárních schůzí, kde příslušný zástupce Pramenu tento problém označil za celorepublikový.²⁶⁹ Ze schůze však vyplývá, že nešlo o krácení dodávek, ale o výrazný nárůst skupování dané suroviny nejen místními obyvateli, ale především občany z okolních vesnic. Řada pacovských rodin tak měla obrovské problémy – vzhledem k tomu, že ženy, které měly většinou nákupy na starosti, byly většinou přes den v práci, ve frontách často musely stát jejich děti, což bylo považováno za nepřijatelné a voláno tak po nápravě.²⁷⁰ Tou se stalo dočasné zavedení přidělových listů (nejen na máslo, ale i na nedostatečnou zeleninu), které se pak týkaly pouze občanů Pacova (nikdo jiný si tedy ve městě dané suroviny koupit nemohl). Toto opatření pak skončilo s koncem roku 1962, kdy se situace opět stabilizovala.²⁷¹ Stav související s vánočním zásobováním pak již měla být ze strany Pramene dostatečně zajištěna.

Na úseku veřejného stravování bylo v tomto roce započato s nutnými adaptačními pracemi v restauraci u Kalivodů. Ani hygienický průzkum zdravotní komise z konce daného roku nebyl ovšem pro objekt příznivý: podnik byl sice zvětšen, podlaha i toalety opraveny (ale s netekoucí vodou), kuchyně byla však stále nevyhovující, na chodbě též nepořádek. V 1. patře byly zrušeny jakékoli ubytovací prostory, zajištěny zde pak pouze byty.²⁷²

²⁶⁵ Tamtéž, f. 179.

²⁶⁶ Jeho celostátní nedostatek byl tehdejší prezidentem A. Novotným spatřován v nedostatečných dodávkách ze strany zemědělců. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 201.

²⁶⁷ O tomto celookresním problému, který zřejmě mohl souviset i s nedostatečnou úrodou, hovoří i *Nástup*. Bude dost vitamínů? *Nástup*. 1962, XII(11), 3; Aby bylo dost ovoce. *Nástup*. 1962, XII(12), 3.

²⁶⁸ Rovněž tato situace nabývala celookresního charakteru. Slovo do pračky. *Nástup*. 1962 XII(18), 2.

²⁶⁹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 125.

²⁷⁰ Tamtéž, f. 117-125.

²⁷¹ Vzhledem k době, kdy se situace kolem másla výrazně zhoršila, lze soudit, že na to měly rovněž vliv politické události spojené s karibskou krizí. Nejen pacovští občané se tak mohli obávat z další eskalace konfliktu. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 209.

²⁷² *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 63.

4.2.4 1963-1965 – období plánů

Léta 1963 až 1965 byla spíše obdobím plánů, které však nešlo bez potřebných finančních prostředků, především u n. p. Pramen, který zde vlastnil v té době všechny prodejny s potravinami, realizovat. V tomto období se však v archivních záznamech objevuje klíčový zápis, který pro danou dobu pomáhá dostatečně rozklíčovat dosavadní rozložení pacovské obchodní sítě, ale též provozoven veřejného stravování.

V Pacově se tak s jistotou v daném čase nacházely na úseku potravin: 3 prodejny s potravinami (z toho 1 samoobsluha; vedoucí Zoubek, Kalivoda, Jaklová), 4 prodejny masa (ved. Jakl, Blažková, Vávra), 2 prodejny zeleniny (ved. Plešáková, Havel),²⁷³ 2 prodejny mléka (ved. Kohoutová, Seidlová),²⁷⁴ 2 prodejny tabáku (v jedné ved. Zoubková) a 1 cukrárna (ved. Papežová);²⁷⁵ na úseku drobného spotřebního zboží: 1 prodejna hraček a spotřebních potřeb (ved. Ježková), 1 papírnictví (n. p. Narpa; ved. Vodrážková) a 1 drogerie (Chemodroga; ved. Šiška); na úseku domácích potřeb: 1 prodejna elektra (ved. Lučanová), 1 prodejna s nádobím (ved. Drbalová), 1 prodejna KOVO (respektive Kovomat; ved. Forst) a 1 prodejna nábytku (ved. Fraňková); na úseku oděvním: 2 prodejny textilu (ved. Říčařová, Hrubý), 2 prodejny oděvů (1x dámské, 1x pánské; ved. Karabelová – pánské, Heřmanová – dámské), 1 prodejna obuvi (ved. Mrázková) a 1 prodejna galanterie (ved. Sůvová); a na úseku ostatních obchodů: 1 prodejna hodin a klenotů (ved. Vilímková) a 1 prodejna Uhelných skladů.²⁷⁶ V letních měsících pak přibyl ještě 1 stánek se zeleninou přímo na autobusovém nádraží.²⁷⁷ Jiné záznamy hovoří ještě o prodejně Knihy.²⁷⁸

V oblasti restauračních zařízení se pak jednalo o 5 provozoven: Na Panské (vedoucí Toman), Beseda (vedoucí Tomanová), U Kalivodů (vedoucí Zeman), Na nádraží (vedoucí

²⁷³ Jedna z prodejen se nacházela přímo na náměstí čp. 83, druhá pak v tehdejší ulici 9. května (dnes Myslíkově) čp. 13. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 66.

²⁷⁴ Jedna z prodejen se nacházela v nevyhovujících prostorech v domě v tehdejší ulici 9. května čp. 66, měla být později přesunuta do čp. 10 (zřejmě stejná ulice), druhá pak v ulici A. Sovy čp. 328. Tamtéž, f. 115.

²⁷⁵ Kromě těchto 14 prodejen s potravinami v Pacově byly i další 2 přímo v závodu SPP. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 210.

²⁷⁶ Většina vedoucích prodejen, jejichž jména byla dostupná, byla doplněna ze zprávy z roku 1966. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 55, 73-75, 104; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 151.

²⁷⁷ Tamtéž, f. 162.

²⁷⁸ Tamtéž, f. 312; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 132.

Kaňka) a Na Maštalkách (vedoucí Hunař).²⁷⁹ Chyběly však stále ubytovací kapacity, ani Panská nebyla pro tyto účely doposud přebudována z důvodu nedostatku financí.

V období let 1963 až 1965 v oblasti zlepšení obchodní sítě tedy stále nedošlo k vybudování požadované prodejny potravin na sídlišti za Branou. Místo toho zde byla v roce 1964 alespoň zavedena pojízdná prodejna (již obsluhoval pan Hájek), která jezdila kromě tohoto sídliště i na nádraží, a to v obou případech 1x týdně. Pacovští občané to ale považovali za nedostatečné řešení situace a žádali o minimální zdvojnásobení těchto dní.²⁸⁰ Pramen zároveň dostal do své správy dům na náměstí čp. 170 (bývalá školní jídelna, která se v roce 1964 přestěhovala na opačnou stranu náměstí do čp. 2), který měl být pravděpodobně během čtvrtého pětiletého plánu po adaptačních pracích přebudován a později též spojen se sousední samoobsluhou čp. 171.²⁸¹ Obchodní síť (kam mj. spadala i požadovaná úprava prostorů prodejny zeleniny na náměstí) tak zůstala během tohoto období prakticky nezměněna.

Ani stav zásobování (a s ním i situace kolem front v určitých provozovnách) nebyl v letech 1963 až 1965 výrazněji pozměněn. Ač byla proklamovaná snaha ze strany obchodů objednávat dostatečné množství produktů, v praxi se i nadále objevovaly stížnosti na nedostatek některých komodit (z potravin šlo například o různé druhy zeleniny; dále se jednalo o obuv i oděvy, které, pokud byly, pak často starší a nemoderní, případně též méně kvalitní – údajně především proto, že bylo lepší zboží samotnými podniky přednostně dáváno do větších měst).²⁸² Kvůli špatným dodávkám masa se v roce 1963 hovořilo dokonce o potřebě změny dodavatele. V letním období tohoto roku se pak navíc ještě krátkodobě objevil nedostatek droždí.²⁸³

4.2.5 1966-1967 – pokračující plány

Pro období další, již čtvrté, pětiletky byl na úseku obchodní sítě představen vcelku ambiciózní plán: v rámci něj mělo mj. dojít k vybudování přístavby na Panské (důvod: více

²⁷⁹ Na Maštalkách mělo pak dojít v brzké době k výměně vedoucího – na toto místo byl navržen Vodrážka. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 76, 115.

²⁸⁰ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 45, 87.

²⁸¹ Tamtéž, f. 119, 124.

²⁸² Tamtéž, sl. 155, s. 6; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 206.

²⁸³ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 162, 166.

lůžkových kapacit a provozních místností; doba zajištění: rok 1966-1967), stálé prodejny typu C²⁸⁴ u sídliště Za Branou (do roku 1968), dvou nových bufetů²⁸⁵ (do roku 1967, respektive 1970), sociálního zařízení v restauraci U nádraží (rok 1966) či provedení generální opravy restaurace Maštalky (rok 1967). N. p. Pramen měl pak zajistit zbudování samoobsluhy typu C na náměstí (respektive jejího rozšíření do sousední budovy čp. 170; rok 1966) či přestěhování jiné své prodejny s potravinami sídlící v Žižkově ulici čp. 109 a rozšíření prodejny masa v ulici Antonína Sovy o 2 přilehlé obytné místnosti (obě akce v roce 1969). V neposlední řadě mělo dojít k přesunu a rozšíření místní obuvi do středu města (do roku 1968).²⁸⁶ Bylo též konstatováno, že by měla být místní obchodní síť do 10 let vyhovující.²⁸⁷ Pokračující podpora jejího zajišťování byla stvrzena též na okresní úrovni.²⁸⁸

Kromě již nastíněného plánu bylo v roce 1966 dále hovořeno o požadavku na zřízení prodejny Jednoty s partiiovým zbožím,²⁸⁹ která měla vzniknout na místě bývalé inseminační stanice v Žižkově ulici.²⁹⁰ K tomu nakonec došlo v roce 1967, kdy byla rovněž otevřena prodejna lahůdek na náměstí (tzv. mléčná jídelna či mléčný bufet) spojená přes nově vybudovaný venkovní sklad se sousedním obchodem,²⁹¹ čímž „bylo vyhověno oprávněným požadavkům obyvatelstva uplatňovaných již delší dobu.“²⁹² V prověrce zdravotní komise bylo ovšem zároveň konstatováno, že bufet „neslouží svému účelu, pro který byl zřízen. Je zde široký sortiment lahůdkářský a mléčný... prodává se zboží totéž jako ve vedlejší samoobsluze“²⁹³ a to včetně alkoholu, kávy či masa a uzenin, které sem dle jejího názoru nepatřily. Bylo třeba rozšířit prodej o další mléčné výrobky včetně koktejlů. Vnitřní prostor

²⁸⁴ V této době se zde nacházela prodejna provizorní. Typ C bylo pak označení prodejny, která měla kromě potravin nabízet i základní sortiment průmyslového zboží a v zároveň sídlit s provozovnou pohostinství v jednom areálu. MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 209.

²⁸⁵ První z nich měl vzniknout v blíže nespecifikovaných nově přidělených prostorách, druhý pak měl být zbudován spolu s restaurací na autobusovém místním autobusovém nádraží.

²⁸⁶ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 173.

²⁸⁷ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 132.

²⁸⁸ Lepší podmínky obchodu. *Nástup*, 1967. XVII(40), 2.

²⁸⁹ Zde se prodávalo levnější, často též méně kvalitní zboží.

²⁹⁰ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 132.

²⁹¹ Obě prodejny byly otevřeny v rámci jednoho měsíce – mléčná 1. listopadu, partiiová pak 15. listopadu. MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 291; Tisíc spokojených za den. *Nástup*, 1967. XVII(47), 1.

²⁹² MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 210.

²⁹³ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 142.

nebyl zcela vyhovující kvůli nedostatku stolů a židlí a obecně stísněnějším prostředí. „*Jinak je zde vlastně druhá cukrárna.*“²⁹⁴

Opraveno bylo dále řeznictví v ul. Jana Autengruber a do nového roku 1966 vstupovala po adaptacích i prodejna zeleniny na náměstí. Ty byly ovšem dle další provedené hygienické kontroly zdravotní komisí stále nedostačující, dále zde navíc panovaly špatné hygienické návyky (neudržování čisté prodejní plochy, nepořádek, špatné skladování aj.). Za nevhodnou bylo považováno též její tehdejší personální zajištění – vedoucí prodejny Plešáková byla tak na pozici nahrazena novým vedoucím Marešem, nadále však zůstala v obchodě zaměstnána jako prodavačka. Naopak druhá prodejna zeleniny v ulici 9. května čp. 13 byla, především prostorově, shledána jako vyhovující, ovšem s nižší frekvencí nakupujících, která byla dána vlivem jejího umístění dále od centra. V roce 1968 zde byla vedoucí Jelínková.²⁹⁵

Problémy se v roce 1966 objevily rovněž v obchodě Klenoty. Ty měly kromě jiného zajišťovat hodinářské opravy a služby a pro tento účel zaměstnávat i příslušného pracovníka. Kvůli jeho absenci, která nastala právě na začátku 2. poloviny 60. let, však musely být dané úkony prováděny mimo Pacov, čímž se ale ještě prodloužila čekací doba na jejich vyhotovení a občané, potažmo město, tak žádaly odpovídající podnik o potřebnou nápravu.²⁹⁶

Ani zásobovací situace nebyla nadále utěšena. Ač je v jedné ze zpráv z roku 1966 rozebírající situaci na úseku obchodu konstatováno, že „*na úseku zásobování potravinami není podstatných nedostatků co do množství zboží, projevují se některé nedostatky v kvalitě... například u chleba, některých masných výrobků, másla a v čistotě lahví při prodeji mléka a smetany*“²⁹⁷, v roce 1967 je již opět přiznán problém především s dodávkami zeleniny. V roce 1966 se pak dále hovoří o přetrvávajícím problému na úseku průmyslu zboží (hlavně u oděvů a obuvi či sortimentu domácích potřeb), což potvrzují i stížnosti občanů, kteří poukazovali hlavně na nepraktickou a zdravotně závadnou obuv s dlouhou špičkou.²⁹⁸

²⁹⁴ Tamtéž, f. 142.

²⁹⁵ Tamtéž, f. 65, 66, 151.

²⁹⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 144

²⁹⁷ Tamtéž, f. 143.

²⁹⁸ Hovořilo se o nich jako o „hrozných lodích“. Dle zástupce Obuvi se ale jednalo o módní trend, který zřejmě nebyl pochopen. Zdůraznil též převážně zemědělský charakter pacovské prodejny obuvi, který tak určoval plán jejího zásobování. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 133; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 205.

U oděvů spočíval problém jak v nedostatku barev, tak velikostí, špatné kvality a nebo ponejvíce v dlouhodobě trvajícím špatném zásobování.²⁹⁹ Nedostatkovým zbožím se v roce 1967 stal i stavební materiál doprovázený navíc nárůstem jeho cen,³⁰⁰ krátkodobě docházelo k výpadkům dodávek kostkového cukru. Kromě toho přetrvávaly problémy s frontami, především v prodejně samoobsluhy.³⁰¹

4.2.6 1968-1969 – plán výstavby obchodního domu

V roce 1968 se v Pacově poprvé hovoří o potřebě výstavby obchodního domu, který by mohl dopomoci k upevnění a zkvalitnění obchodní sítě v rámci místní občanské vybavenosti a kde by kromě prodejny s potravinami mohlo dojít i k centralizaci prodejen s průmyslovým zbožím.³⁰² Za daným účelem byla 14. března tohoto roku svolána schůzka zástupců obchodních podniků, kteří se zde měli domluvit na konkrétním postupu. Výsledkem bylo potvrzení zájmu o zřízení pacovského obchodního střediska průmyslového zboží,³⁰³ jejímž investorem a projektantem se na základě dalšího setkání měl stát Stavoprojekt – Urbanistické středisko v Českých Budějovicích.³⁰⁴ Na tomto projektu se pak údajně chtěla podílet většina obchodních podniků, které v Pacově již měly své prodejny. Výstavba tohoto objektu byla nejprve plánována zřejmě v ulici Jana Autengruberova v místech, kde se nacházel blok domů mj. s řeznictvím vedoucího Jakla,³⁰⁵ následně je hovořeno o oblasti před sokolovnou, která je ovšem od té původní v dohledové vzdálenosti. V roce 1969 se objevuje i návrh rozložení prodejen tohoto střediska: v přízemí se měla v jedné polovině nacházet samoobsluha s potravinami, v druhé pak prodejna se spotřebním zbožím,

²⁹⁹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 211.

³⁰⁰ Ten se projevoval i u dalších průmyslových výrobků – například oděvů, prádla či obuvi. Kronikář zároveň dodává, že u některých potravin (hlavně mléčných výrobků a vajec) pak naopak cena klesala. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 291.

³⁰¹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 205, 214; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 211.

³⁰² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 41.

³⁰³ Původně hovořeno o třípodlažní budově (třetí patro mělo obsahovat bytové jednotky za původně zvažované zbourané domy – viz dále), později je však jednáno pouze o dvou patrech. Tamtéž, f. 173.

³⁰⁴ Tamtéž, f. 26.

³⁰⁵ Tyto domy (dohromady 6) měly být z daného důvodu nejprve zdemolovány, později se hovořilo jen o demolici částečné a zbudování střediska těsně za nimi, nakonec ovšem došlo ke změně tohoto názoru kvůli údajně neefektivnosti. Daná oblast byla ovšem stejně zbořena v letech následujících. Tamtéž, f. 118, 137; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 88.

v 1. poschodí plochy prodejna textilu a prodejna domácích potřeb, opět přibližně stejně veliké, v přízemním přístavku ještě prodejna obuvi a řeznictví.³⁰⁶ Tento objekt měl mít dle plánu na délku 57 metrů a jeho poloha měla být zřejmě výhodná i z důvodu bezprostřední blízkosti autobusového nádraží. V tomtéž roce došlo rovněž k odsouhlasení studie jeho výstavby, samotná realizace pak měla proběhnout zřejmě v roce 1972 pod novým hlavním investorem, kterým se měl stát n. p. Pramen.³⁰⁷

Na konci 60. let, konkrétně v roce 1969,³⁰⁸ na úseku pacovské obchodní sítě měla být ovšem zahájena výstavba jiná – jednalo se o budování slibované prodejny s potravinami a restaurace za Branou. Podle dostupných informací k tomu nakonec došlo až v letech následujících. V úvahu bylo též zřízení dalšího obchodu s potravinami téměř na opačném konci Pacova v Žižkově ulici, kde nebyla dosavadní síť zatím dostatečně pokryta.³⁰⁹

Dosavadní obchodní síť na úseku potravin byla v Pacově doposud zajišťována n. p. Pramen. V roce 1968 se ovšem začalo jednat i o potenciální působnosti ve městě s lidovým spotřebním družstvem Jednota, která měla zajistit potřebnou obchodní konkurenci.³¹⁰ Po projednání možností tohoto podniku a města nakonec došlo k dohodě o předpokládaném zapojení Jednoty do místní sítě občanské vybavenosti. Hovořeno bylo jednak o výstavbě stavebnin (nad inseminačním střediskem) či prodejnách s potravinami u Jatek (zde měla vzniknout v jednom areálu s plánovanou restaurací; oblast se pak měla v následujícím desetiletí proměnit v další pacovské bytové sídliště), v Úvoze (u nové zástavby rodinných domků) a na Blatech vedle staré fary (kde měl vzniknout smíšený obchod s restaurací, v blízkosti pak nové bytové jednotky).³¹¹

O Jednotě bylo dále uvažováno jako o možné konkurenci i na úseku veřejného stravování pro tehdejší podnik Restaurací a jídelen. V této oblasti nedocházelo již delší dobu

³⁰⁶ Původně zde mělo být občerstvení, nakonec však bylo shledáno jako více vyhovující přesunutí tohoto zařízení do plánované vedlejší budovy (která měla nejprve sloužit pro výpravu ČSAD) a místo něj umístit do samotného střediska právě řeznictví. Tamtéž, f. 2, 3.

³⁰⁷ Na financování se pak měly podílet téměř všechny místní obchodní podniky. Tamtéž, f. 149, 151.

³⁰⁸ Původně to byl však termín plánovaného dokončení. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20, f. 72.

³⁰⁹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 49.

³¹⁰ Dané stanovisko zastával mj. též tehdejší místopředseda MNV Princ. Tento přístup mohl být způsoben rovněž dosavadními nedostatky (nejen) v zásobování n. p. Pramen, ale i celorepublikové ekonomické reformy. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 93.

³¹¹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 149, 150; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 151.

k výraznějším změnám, požadavek na zřízení větší ubytovací kapacity nejlépe v podobě zbudování nového hotelu byl přitom stále akutnější. Situace ovšem i přes veškeré snahy zůstala i na konci 60. let neutěšena, nakonec však byl dán od RaJ příslib jeho možného vybudování kolem roku 1974 za předpokladu, že nebude muset být rekonstruován dosavadní hostinec Panská.³¹²

Otázka zásobování v oblasti potravin zůstávala poměrně neměnná. V obou letech (především však v roce 1969) byl však konstatován výrazný maloobchodní obrat hlavně u průmyslového zboží, čehož důsledkem se pak opětovně objevovaly problémy se zásobováním. Výrazně se tato situace projevovala jak u nedostupnosti některých druhů oděvů (například pleteného),³¹³ tak ale i u zboží dlouhodobé spotřeby. V roce 1969 dokonce došlo ke konstatování kritického nedostatku dětských plen, které místní ženy skupovaly i jako utěrky – muselo tak být zavedeno opatření prodeje daného sortimentu pouze „*nastávajícím matkám na průkazku, ve které bude prodej evidován.*“³¹⁴

Zásobovací situace pak dle zápisů z pléna během mimořádných událostí v srpnu 1968 nebyla nijak výrazněji narušena, masivnější skupování se objevilo spíše na konci roku.³¹⁵ Kronikář je ovšem ve svém popisu tehdejší situace mnohem důraznější. Ten píše, že v důsledku srpnových událostí „*nastala nákupní horečka, která později poněkud polevila, ale zvýšení nakupování, zejména textilií, již nepolevilo až do konce roku. V období před Vánocemi se situace ještě zhoršila a nákupy se opět zvýšily. Lidé v obavě, že všechno bude dražší od 1. 1. 1969 a že dojde k měnové reformě, kupovali všechno, co bylo na trhu, i když to nepotřebovali. Pak se projevil nedostatek některých čísel obuvi, košil a jiného zboží. Na potravinách se zatím nedostatek neprojevil.*“³¹⁶ Zdražování (hlavně průmyslového) zboží však nastalo již v roce 1968. Kromě toho zmiňuje i časté fronty především u prodejen textilu a obuvi, případně elektrospotřebičů, a to i v roce 1969.³¹⁷

V roce 1968 došlo na celokrajské úrovni k částečnému zavedení volných sobot. Ty měly (nejen) v Pacově platit pro všechny průmyslové prodejny od 30. září daného roku, výjimkou byla okresní města, kde byly volné každoměsíčně pouze soboty dvě.

³¹² MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 86, 209.

³¹³ Chybělo nadále ovšem i dětské oblečení, které údajně skupováno nebylo.

³¹⁴ Tamtéž, f. 211.

³¹⁵ Nejen na úrovni obecní, ale rovnou přímo celostátní. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 126; Tamtéž, sl. 25, s. 2.

³¹⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945–1972, s. 315.

³¹⁷ Tamtéž, s. 315, 386.

U potravinářských obchodů se ovšem, vyjma mlékárny v ulici Antonína Sovy, nic nezměnilo.³¹⁸

4.2.7 Shrnutí

Pacovská obchodní síť byla na počátku 60. let 20. století relativně široká a svým zaměřením dokázala na první pohled teoreticky plnit nezákladnější poptávku, prakticky narůstající nároky občanů už ovšem nikoli. Dostatečné již nebylo ani její zásobování či zázemí, které bylo na mnoha rovinách a opakovaně z pozice hygienické vyhodnocováno jako nevyhovující. Prodejny se často nacházely v nedostatečně zajištěných či uzpůsobených budovách, které nebylo mnohdy možno ani za pomoci širších adaptačních prací upravit do odpovídajícího stavu, k budování nových objektů (i, či především, vlivem finanční tísně odrážející se možná také v celorepublikové ekonomické krizi) přistupováno nebylo. Totéž platí i o místním zajištění veřejného stravování, potažmo ubytovacích kapacitách, které byly naprosto neadekvátní. Volalo se proto po nápravě celé situace, ke které mělo dojít rozšiřováním dosavadní sítě: mezi největší úkoly pak patřilo postavení moderního hotelu, který měl původně nahradit tehdejší objekt Na Panské, ale také otevření nových prodejen s potravinami v těch částech Pacova, které nebyly doposud dostatečně pokryty, či zbudování zcela nového obchodního střediska, jehož idea se objevila v 2. polovině 60. let a na jehož postavení se měly podílet téměř všechny obchodní podniky zajišťující obchodní síť Pacova té doby. Plánovaná výstavba měla proběhnout v 1. polovině 70. let, stejně jako slibovaný hotel. Ani jeden z těchto objektů však v daném časovém období postaven nebyl.³¹⁹ Moderní ubytovací zařízení se ovšem na okrese v 60. letech stavěla a to i na vesnicích, čehož příkladem je například i nedaleká Obrataň.³²⁰ Jedním z důvodů nenapravení tehdejší údajně kritické situace na tomto úseku pacovské vybavenosti lze zřejmě spatřovat právě i ve ztrátě lepšího postavení města v kraji po zrušení jeho okresního statusu či v neprivilegovanosti tohoto úkolu u n. p. RaJ, rozhodně však ne v potenciálním nezájmu ze strany místního vedení.

³¹⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 126.

³¹⁹ Pacovské obchodní středisko Vesna bylo následně vybudováno zřejmě až v 80. letech v blízkosti původně plánovaného místa, kde stojí a svému účelu slouží dodnes. Její největší prodejní plochu pak zaujímá supermarket Albert.

³²⁰ Hotel na vesnici. *Nástup*. 1961, XI(49), 3.

Konečný stav stálé pacovské obchodní sítě byl tedy na přelomu let 60. a 70. pravděpodobně následující: 4 prodejny s potravinami (z toho 1 samoobsluha a 1 dočasná prodejna Za Branou), 2 prodejny zeleniny, 2 prodejny mléka, 2 prodejny tabáku, 1 cukrárna; 1 prodejna hraček a spotřebních potřeb, 1 papírnictví (Narpa), 1 drogerie (Chemodroga); 1 prodejna elektra, 1 prodejna s nádobím, 1 prodejna KOVO, 1 prodejna nábytku, 1 partiová prodejna; 2 prodejny textilu, 2 prodejny oděvů, 1 prodejna obuvi, 1 galanterie; 1 prodejna hodin a klenotů (Klenoty), 1 prodejna Knihy, 1 prodejna Uhelných skladů. U stavu veřejného stravování můžeme hovořit o zařízeních: Na Panské, Beseda, U Kalivodů, Na nádraží, Na Maštalkách; mléčná jídelna (či bufet) na náměstí.

Již zmíněné zásobování pak na mnoha úsecích nebylo vyhovující. Často se objevovaly prázdné regály, které poukazovaly na nedostatky tehdejšího centrálně plánovaného hospodářství. Některé produkty a suroviny chyběly pravidelně, jiné nárazově. Situaci podtrhávaly i mnohdy se vyskytující fronty.

Úsek obchodní sítě spadající pod základní občanskou vybavenost ovšem nebyl úplně statický, naopak: ve vícero věcech dokázal relativně rychle reflektovat některé, především politické, události na státní či, respektive potažmo, dokonce světové úrovni. Zřejmé je to především v letech 1961 (Berlínská zeď), 1962 (karibská krize) či 1968 (československá okupace), kdy docházelo v reakci na příslušné dění k výraznému skupování potravin a tím k prohlubování nedostatků v zásobování ze strachu případné eskalace daných situací. Na úrovni obce se pak odrazily i ekonomické reformy druhé poloviny 60. let, a to například v zavedení volných sobot u některých prodejen, především však v zajištění chybějící konkurence, a tedy i narušování monopolu místní sítě obchodů n. p. Pramen a síť veřejného stravování n. p. RaJ vpuštěním LSD Jednoty na pacovský trh, což bylo do té doby nemyslitelné. Tento fakt rozhodně podpořil a zřejmě i urychlil následné rozšiřování místní občanské vybavenosti především budováním nových objektů v potřebných, doposud nedostatečně zajištěných, městských lokalitách.³²¹

³²¹ Jednalo se především o oblasti nově budovaných sídlišť (Za Branou, u Jatek) a obecně městských částí s vyšší koncentrací obytných domů (Úvoz).

4.3 Komunální služby

Rovněž komunální služby³²² byly v Pacově především zkraje 60. let velice diskutovaným tématem. Město si totiž v rámci třetího pětiletého plánu vytyčilo jako jeden z prvořadých úkolů rozvíjení služeb pro své občany. To pak mělo spočívat nejen v zavádění služeb nových (včetně zbudování domu služeb pro možnost centralizace některých z nich původně plánovaného na rok 1963),³²³ ale i v rozšiřování a zkvalitňování těch dosavadních.³²⁴ K zajištění plnění stanovených cílů (nejen zde, ale i na celém okrese) pak měl svou měrou přispívat i ONV.³²⁵

4.3.1 1960 – výchozí stav komunálních služeb

Podnik Komunálních služeb města Pacova³²⁶ byl zřízen k 1. lednu 1959³²⁷ za účelem „provádění všech druhů oprav a doplňkové výroby“ a též „další poslušné činnosti.“³²⁸ Jeho ředitelem se stal Karel Rohovec, který do té doby zastával funkci vedoucího Služeb Městského národního výboru Pacov, a to navzdory tomu, že nesplňoval jednu z podmínek spočívající v potřebném absolvovaném vysokoškolském vzdělání, kterou si daná pozice vyžadovala. Stačila však jeho dostatečná praxe v oboru a to, že se v této funkci již dostatečně osvědčil.³²⁹ Zástupkyní ředitele byla nejprve jmenována Libuše Makasová, tu ovšem velice rychle, ještě v lednu 1959 a bez blíže nespecifikovaného důvodu, na dané pozici nahradil Vlastimil Holakovský.³³⁰ Pod správu těchto komunálních služeb při jejich zřízení spadaly:

³²² V této kapitole bude hovořeno prakticky výhradně jen o placených veřejných komunálních službách.

³²³ Pro některé služby na začátku 60. let sloužila především budova čp. 167, kde se nacházela krejčovská dílna a sběrna prádla a šatstva, záhy sem měla přibýt rovněž rychloprádlna a čistírna peří. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 107, 431.

³²⁴ Tamtéž, f. 175.

³²⁵ Spolupráce ONV a okresní odborové rady. *Nástup*. 1961, XI(5), 2.

³²⁶ Před jeho založením v Pacově existovaly nejprve Sdružené podniky města Pacova – komunální podnik (zal. v r. 1950), následně je hovořeno přímo o Komunálních službách města Pacova (jejichž likvidace měla proběhnout v r. 1955) a poté o Službách MNV v Pacově. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 168, sign. 252, kart. 73, f. 8, 47, 88.

³²⁷ Tamtéž, f. 91.

³²⁸ Tamtéž, f. 85.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž, f. 92.

osobní a nákladní doprava, holičství, kadeřnictví, zasklívací služba,³³¹ radiomechanika a televize, truhlářství, sběrna prádla a mandl, pohřební služba, zahradnictví, knihařství a sedlářství.³³² Lze tedy předpokládat, že v Pacově byly na začátku 60. let dostupné přinejmenším právě zmiňované (ale dost pravděpodobně i další) služby a to v celkovém počtu 22 provozoven, které ovšem nebylo, dle plánu, nutno nerozšiřovat, ale naopak slučovat a tím co nejvíce centralizovat.³³³

4.3.2 1961 – zahájení třetího pětiletého plánu

Rok 1961 byl rokem zahájení třetího pětiletého plánu, v rámci kterého mělo v Pacově dojít k několika změnám i na poli komunálních služeb: otevření a rozšíření služeb autoopravny,³³⁴ výstavba mycí plochy a stanice technické služby (předpokládané započetí výstavby: 1962), zavedení služeb malířských a lakýrnických (zatím s jedním pracovníkem), drobných stavebních údržeb (údržbářská četa by měla prozatím čítat 2 pracovníky; všechny tyto služby mají být zřízeny ještě v roce 1961) a zlepšení pohřební služby. Dále se hovoří o potřebě otevření rychloprádelny³³⁵ a čistírny peří (do konce roku 1961, respektive 1962) a květinové síně.

Rozšířit se pak měly sodovkárna³³⁶ (do roku 1965 o 5 zaměstnanců a prostor vedlejší cukrárny; zavedení nových druhů limonád;³³⁷ má krýt celookresní potřeby) i služby místního zahradnictví (do roku 1965 s celkovým počtem 12 zaměstnanců; plocha se má rozšířit a v rámci zařízení vybudovat především skleníky, paňníky a ústřední topení ve všech jeho objektech),³³⁸ radio-televizní služby (včetně zajišťování drobných elektroinstalatérských

³³¹ Na začátku 60. let byla prováděna v ulici Rudé Armády, dnešní Pošenské, čp. 162 (dnes již zřejmě nestojí) pod vedením pana Cardy. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 96.

³³² *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 168, sign. 252, kart. 73, f. 86.

³³³ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 96.

³³⁴ Otevřena nakonec byla ještě v roce 1961. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 107.

³³⁵ A to nejlépe samoobslužné se 2 pračkami a mandly a rovněž jednou sušičkou a stolem na žehlení. Dostupná by měla být jedna zaměstnankyně zodpovídající za sběrnou prádla. Tamtéž, f. 96.

³³⁶ Ta pod pacovské komunální služby spadala pouze v letech 1960 až 1963. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20, f. 134.

³³⁷ V roce 1961 měla například vyrábět limonádu jablečnou, broskvovou a kávovou. Ohlasy na kritiku. *Nástup*. 1961, XI(16), 2.

³³⁸ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 96, 430.

prací), kominictví (respektive mělo dojít k vyučení dalších 2 učňů pro zajištění těchto služeb i do budoucna) a holičství, respektive kadeřnictví. Důležitou pomocí pak mělo být kromě vybudování domu služeb, kde by byly některé potřeby zajišťovány,³³⁹ s plánovaným nákladem cca 800 000 Kčs a rokem výstavby 1963 (který byl již koncem roku 1961 odsunut na léta 1964 až 1965),³⁴⁰ i neustálé zvyšování počtu pracovníků přispívající k jejich zkvalitnění (o úvazkový koeficient 33 mezi lety 1961-1965).³⁴¹

Mimo plán se v Pacově údajně dále hovořilo o zřízení veřejných parních lázní (důvodem byla absence koupelen ve většině místních bytů) a zajištění pěstování rané zeleniny především pro místní občany, které by mělo zajistit celoroční zlepšení v zásobování danými potravinami.³⁴²

Kromě vytvoření plánu v rámci třetí pětiletky proběhla v roce 1961 v některých provozovnách pacovských komunálních služeb pod záštitou zdravotní komise také prověrka dodržování hygienických předpisů. Vybranými objekty byly místní kadeřnictví (ve městě se nacházelo jedno) a holičství (ty se zde pak nacházely dvě: první u Tomana sídlící v ulici Španovského čp. 173, druhé u Němečka sídlící v ulici Hronova čp. 180),³⁴³ oděvní služba, sběrna prádla a šatstva, radioopravna a rovněž místní sodovkárna.³⁴⁴ V žádném z nich pak nebyly zjištěny závažnější problémy vedoucí k nutnosti výrazných změn v daných provozovnách.

O pacovském kadeřnictví bylo dokonce hovořeno jako o přepychově a moderně zařízeném. Bylo však třeba více dbát na čistotu a pořádek, s čímž souvisela i nutnost najmutí uklízečky, která by prostor denně zajišťovala, a užívání dezinfekčních prostředků, které v provozovně chyběly. Rovněž zde bylo dle zprávy potřeba zřídit řádné větrání a zajistit dostatečný přísun vody, které se občas kvůli menší kapacitě bojleru nedostávalo.

³³⁹ Mělo jít především o centralizaci služeb osobního charakteru (kadeřnictví, holičství, lázně aj.). Jiné, blíže nespécifikované, služby pak byly zřejmě již od začátku 60. let zajišťovány v tzv. Obnově nespádající pod KS Pacov. Tamtéž, f. 426, 431.

³⁴⁰ Tamtéž, f. 426, 436.

³⁴¹ V roce 1961 byl tento koeficient stanoven na 80,5 úvazku pracovníků. Tamtéž, f. 107, 108.

³⁴² Pro tuto službu, o které se hovořilo i v Nástupu, bylo potřeba zřízení skleníků. K tomu ale nakonec v roce 1961 nedošlo, KS Pacov to údajně nemohly za tehdejšího stavu v rámci svého zahradnictví zajistit. Tamtéž, f. 96, 427; Nezapomeňte na zeleninu a květiny. *Nástup*. 1961, XI(10), 3.

³⁴³ Budova, ve které v 60. letech sídlilo Němečkovo holičství, již nestojí.

³⁴⁴ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 9.

Kadeřnictví disponovalo též sociálním zařízením, které bylo dle zdravotní komise v pořádku. Pánská holičství pak byla shledána jako bezzávadná.³⁴⁵

Krejčovská dílna³⁴⁶ a sběrna prádla a šatstva se shodně nacházely na adrese Jana Autengruberova čp. 167.³⁴⁷ U prvně jmenované byly konstatovány malé prostory a potřeba rozdělení pánského a dámského oddělení, což ale nebylo v danou chvíli kvůli nedostatku místa možné. U sběrně se hovořilo o potřebě zřízení nových podlah. Zároveň bylo doporučeno rozšíření poskytovaných služeb o šití a opravu prádla a také o rychloprádelnu. Dle přítomného zaměstnance komunálních služeb Růžičky se o zavedení poslední jmenované po potřebných adaptačních pracích v této budově uvažuje (byla totiž součástí plánu třetí pětiletky).³⁴⁸

Radioopravna měla dle hygienického průzkumu získat lepší osvětlení a elektrické stahovačky. Kvůli dlaždičkám v dílně se mělo pak především v zimním období dbát řádného vytápění. Přítomné sociální zařízení bylo shledáno v pořádku.

Ani v sodovkárně nebylo dle podané zprávy zjištěno hrubších závad. Problém byl ale s nedostatečnou ochranou žen při práci u zavíracích strojů lahví a rovněž se stísněným stavem provozních prostor, které bylo třeba rozšířit (nejlépe o vedlejší cukrářskou dílnu nacházející se v čp. 73, případně i cukrářskou prodejnu sídlící pravděpodobně o další objekt dále) a do pracovního procesu postupně zavádět další automatizaci.³⁴⁹

V obecné rovině se v tomto roce hovořilo o neustále se zlepšující kvalitě provozoven a jejich činností na poli pacovských komunálních služeb.³⁵⁰ V konkrétní rovině nově došlo k zajišťování údržby motocyklů a opravě praček (provozovny u Šindelářů), prodeje hašeného vápna (především pro drobné údržby bytů a další opravy; k dispozici v zahradnictví), půjčování okružní pily na pořez palivového dřeva či fotografické službě (zatím bez samostatné provozovny s ateliérem, šlo tedy pouze o tzv. reportážní fotografie zachycující různé události).³⁵¹ Dostupné byly též kovářství s drobnými klempířskými

³⁴⁵ Z pohledu poskytovaných služeb pacovského kadeřnictví se ale v jiném záznamu poukazovalo na nedostatečně kvalitně provedené foukané, což byl ale údajně problém i v jiných lokalitách. Tamtéž, f. 9, 10; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 96.

³⁴⁶ Původně se nacházelo v domě čp. 73, kam se nyní přestěhovalo sídlo KS Pacov. Tamtéž, f. 96.

³⁴⁷ Dnes se zde nachází prodejna Harmonie.

³⁴⁸ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 10.

³⁴⁹ Tyto informace naznačují zřejmě příznivou ekonomickou situaci v tomto podniku. Tamtéž, f. 9.

³⁵⁰ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 96.

³⁵¹ Tamtéž, f. 426, 430.

pracemi a (v již existující sběrně obuvi a punčoch v Žižkově ulici)³⁵² sběrna pro opravy pánského a ložního prádla, hudebních nástrojů či nožířského zboží včetně broušení bruslí aj. zajišťované lidovým výrobním družstvem DITA v Táboře.³⁵³

I objem a využívání služeb se v rámci KS Pacov na začátku 60. let značně zvýšil – například za první 3 kvartály roku 1961 již došlo k navýšení výkonů poskytovaných prací oproti předešlému roku o téměř 19 %.³⁵⁴ Vstup místních komunálních služeb do nového desetiletí se tedy jevil jako relativně úspěšný.

4.3.3 1962 – pokračující rozvoj a nesplněné plány

I rok 1962 měl být dle plánu dobou zkvalitňování a rozvoje pacovských komunálních služeb.³⁵⁵ Pokračovalo tak jejich rozšiřování: v domě čp. 167 byla zprovozněna slibovaná rychloprádlna se samoobsluhou (zprvu pouze v omezeném provozu v rozsahu jedné pračky – druhá měla být zprovozněna až později, pravděpodobně následující rok, z důvodu dočasného nedostatečného příkonu elektrického proudu), zajištěny byly i výrobní stroje do místní sodovkárny, zakázkové krejčovství bylo zlepšeno přidělením dalšího prostoru po Družině mládeže.³⁵⁶ Nově byly poskytovány opravy drobných spotřebičů.³⁵⁷ Rovněž se zkvalitňovaly služby kadeřnické a holičské.³⁵⁸ Kvůli údajné potřebě zkvalitňování služeb a

³⁵² Čekací doba na opravu obuvi byla ovšem údajně dlouhá. Tato sběrna se pak nacházela v tzv. Obnově (označení se zřejmě odvíjí dle stejnojmenného podniku sídlícího v Táboře, který měl poskytovat opravy v budově na starosti). Příslušná budova dříve se nacházející v blízkosti bývalého kina dnes již nestojí. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, sl. 9, s. 4; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 173.

³⁵³ *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 430.

³⁵⁴ Tento fakt mohl souviset jednak s rozšiřujícími se službami vůči obyvatelstvu, ale i s tím faktem, že se do rodinných domácností dostávalo postupně stále více nových komodit, např. televizí a dalších domácích spotřebičů, jejichž pořizování s následujícími roky rostlo. Právě oprava televizních zařízení se vlivem vysoké žádanosti již v roce 1961 výrazně prodlužovala, čekací doba údajně v některých případech činila i několik měsíců. Tamtéž, f. 426, 430.

³⁵⁵ *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 54.

³⁵⁶ Tamtéž, f. 139, 140.

³⁵⁷ Tamtéž, f. 181.

³⁵⁸ V rámci těch se měla mimo jiné prodloužit otevírací doba (holičství tak bylo v provozu vždy od 6 do 18 hodin, v sezóně a před svátky pak do 19 hodin) nebo dbát na jejich rozšíření po území bývalého pacovského okresu, kde dané služby zatím chyběly, a proto do nich dojížděli kadeřníci a holiči odjinud. Pacovské komunální služby tak ale zřejmě přicházely o svůj případný zisk, proto byla vznesena potřeba zajištění

zvýšení produktivity došlo ke sloučení kovovýroby a dřevovýroby (truhlářství) do jedné provozovny u „Kejstů“. V druhém jmenovaném odvětví však hrozil nedostatek pracovníků.³⁵⁹

Kromě nastíněných proměn vyvstaly ovšem i (staro)nové otázky: například vlivem zřízení místní rychloprádelny byl nyní vznesen požadavek na zavedení rychlosušárny, který by opět mohl posunout komfort místních žen o trochu výše.³⁶⁰ Úkolem komunálních služeb i nadále zůstávalo dostatečné zajišťování dostupnosti instalatérství, lakýrnictví a malování pokojů nebo rozšíření fotografických služeb či zajištění čistírny peří. Řešilo se též zbudování paňníků a skleníku v místním zahradnictví či květní síně potenciálně zlepšující pohřební služby, rovněž pak mycí plochy pro motorová vozidla.³⁶¹

Hlavním tématem tohoto roku se však stalo zlepšení pohřebních služeb (jejichž novým vedoucím byl ustaven Preclík) a řešení situace kolem místního hřbitova, jehož stav byl (i kvůli odpadkové skládce v bezprostřední blízkosti objektu)³⁶² vyhodnocen jako neuspokojující. Totéž platilo ohledně zajišťování pohřbů. Jedny ze zavedených opatření byly vytvoření nového hřbitovního řádu či najmutí nové pracovní síly,³⁶³ nedostatečnými se však i nadále jevílo zajištění zaměstnanců na pozici nosičů rakví.³⁶⁴ Dále měla být odstraněna

dojždění i do těchto oblastí. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 66; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 139.

³⁵⁹ Jedním z důvodů sjednocování služeb byl ale velice pravděpodobně také obecný nedostatek prostorových kapacit ve městě, který se projevoval i na dalších úrovních – například v oblasti zdravotnictví, které je popsáno v patřičné kapitole. Tamtéž, f. 181.

³⁶⁰ Především bylo poukazováno na zbytečné cestování žen do podniku komunálních služeb – nejprve musely přinést špinavé prádlo, které bylo třeba po vyprání usušit doma, a to opět vzít zpátky k mandlování. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 172.

³⁶¹ Tamtéž, f. 54, 172, 181, 221.

³⁶² Tamtéž, f. 120, 172.

³⁶³ Jako výrazná pomoc na tomto úseku bylo vyhodnoceno přijetí Františka Kohouta jakožto správce hřbitova nahrazujícího v této krátkodobě vykonávané funkci Norberta Novotného, k čemuž došlo v roce 1963, a to především vlivem jeho předešlé praxe na daném úseku. Kohout ovšem na pozici nevydržel dlouho – již v roce 1966 odešel do důchodu. Tamtéž, f. 189; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 213.

³⁶⁴ Ostatní pohřební služby ovšem měly být údajně dostatečně zajišťovány. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 54, 78, 119, 124, 133.

přiléhající skládka a umožněno tak otevření dalšího vchodu do hřbitovních prostor. V budoucnu bylo naplánováno rovněž přebudování místní hřbitovní kaple na pietní síň.³⁶⁵

Na úseku komunálních služeb se v roce 1962 objevily i nedostatky spojené s nižším odbytem a tedy nemožností plnění stanoveného plánu. To se týkalo hlavně odběru sodovkárenských výrobků (limonád), ale také sklenářských produktů či zámečnictví.³⁶⁶ Především druhý jmenovaný ztrácel tržby zřejmě i vlivem malé výstavby (nikoli nedostatku svého materiálu, kterého bylo v daném období údajně dostatek, což ovšem neplatilo u zámečnických prací), problémy s plněním plánu mohly však rovněž souviset i s jejich vysokými požadovanými cíli nastavenými v třetí pětiletce.

4.3.4 1963-1965 – doba útlumu

Stejně jako na úseku obchodním, i zde došlo mezi lety 1963 až 1965 k určitému útlumu rozšiřování a zkvalitňování služeb. Nedošlo k proklamovaným nápravám a úpravám v oblasti hřbitova, některé služby byly občany považovány za „drahé, někdy nepohotové a nepružné.“³⁶⁷ Na opravy se dle nich dlouho čekalo, u spotřebičů (především televizi) pak často nedocházelo i přes delší čekací lhůty k řádnému spravení. Problémy byly i s nejednoznačnými, případně rovněž nedostupnými, ceníky, zákazník tak nevěděl, kolik měl vlastně správně platit. Neefektivnost služeb byla rovněž shledávána v kumulaci jejich zajišťování, kdy se stávalo, že jeden člověk měl na starosti více oblastí.³⁶⁸ Zhoršení bylo zaznamenáno v kadeřnictví (t. č. s vedoucí Marešovou), z čehož byla viněna především nekázeň některých (hlavně mladých) pracovníků, které navíc nechávaly v provozovně nepořádek. Návštěvnost daného zařízení tak klesala³⁶⁹ a s ním opět též plán plnění. Ženy přestávaly výrazněji využívat veřejnou prádelnu a mandl, což nemuselo být ovšem způsobeno jejich případnou nízkou kvalitou, ale tím, že si do domácností postupně pořizovaly příslušné spotřebiče (pračky), které jim ušetřily při jejich vytíženosti (tzv.

³⁶⁵ Tento úkol byl považován za velice klíčový ve věci potenciálního zlepšení místních služeb kolem pohřbívání – doposud bylo údajně možné zemřelé do plánovaného pohřbu uložit jinam než domů. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 92.

³⁶⁶ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 181.

³⁶⁷ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 4.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Nejen z důvodu jistého nekomfortu, ale rovněž díky tomu, že si již ženy zvládly naondulovat vlasy, kvůli čemuž do kadeřnictví často chodily, doma samy. I proto cena za tuto službu v dané provozovně klesala. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31, f. 141.

druhých směnách) potřebný čas. Přestávalo se též dostávat materiálu v těch službách, které ho měly ještě v roce 1962 dostatek (především u zasklívání, instalatérství či klempířství).³⁷⁰

I přesto zde bylo nakonec několik komunálních služeb, které byly v tomto období podpořeny – jednou z nich bylo zlepšení místní fotoslužby. Hlavním problémem na tomto úseku se jevila nemožnost pořízení klasické ateliérové fotografie pro občanské a pasové průkazy, kvůli kterým museli pacovští občané speciálně jezdit do okolních větších měst (tedy Tábora či okresního Pelhřimova). 12. ledna 1965 tak byla v ulici Antonína Sovy čp. 501 (u Pokorných) zřízena provozovna s názvem Fotografie.³⁷¹ Dále se pak, i kvůli urgencím místních, v roce 1963 zavedla pojízdná čistička peří a v roce 1964, tedy s jednoletým opožděním vůči původnímu plánu, se zprovoznila také veřejná sušička.

V roce 1965 měla být rovněž naplánována nutná generální oprava a nástavba domu čp. 167 v ulici Jana Autengruberova (ve které sídlily právě například prádelna, sběrna prádla či krejčovství), která měla být dle předpokladu provedena v následujících dvou letech. Výstavba domu služeb, původně rozvržena rovněž na toto období, se nakonec neuskutečnila a byla tak odsunuta.

4.3.5 1966-1967 – vstup do další pětiletky

Rovněž na začátku čtvrté pětiletky se podnik komunálních služeb potýkal s několika problémy: kromě nastoleného vysokého plánu šlo též o kolísavý nedostatek pracovníků³⁷² a ani nábor nových učňů nebyl uspokojivý.³⁷³ Některé služby byly v roce 1966 dokonce vyhodnoceny jako nerentabilní: šlo především o zasklívání (důvodem byl ale především úraz

³⁷⁰ Poslední dvě se zároveň potýkaly s absolutním nedostatkem pracovních sil, nebyly tak v danou dobu komunálními službami ani poskytovány. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18, f. 80, 90.

³⁷¹ *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 249; *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32, f. 30.

³⁷² Plněný koeficient byl v 1. polovině roku 1966 57,5, plán byl stanoven na 62,5, v 2. polovině se sice jednalo o nárůst na 62 (požadováno 63), ale tento stav během doby i nadále kolísal. *MZA–SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 51, 212.

³⁷³ Tamtéž, f. 110.

a s tím spojené výdaje na zaměstnance provozovny Cardy) či sběrnou obuvi, krátkodobě též o zahradnictví (kde šlo především o vysoké náklady na zajištění nově zřízeného skleníku).³⁷⁴

Na některých úsecích služeb zůstávaly v roce 1966 delší časové prodlevy ve vykonávaných pracích – šlo především o opravnu (respektive sběrnou) obuvi, truhlářství, autoopravnu, malířství, kominictví či pánské krejčovství.³⁷⁵

Lepšila se ovšem situace kolem vzhledu pacovského hřbitova – v roce 1966 zde zmizela skládka, další léta probíhala jeho postupná rekonstrukce. Na začátku roku 1966 sice hrozilo neobsazení pozice hrobaře, ze které měl do důchodu odejít tehdejší zaměstnanec František Kohout, kvůli čemuž se komunální služby obávaly, že toto místo nebude dostatečně rychle zajištěno novým pracovníkem a pozůstali si tak budou muset hroby zajišťovat sami, nicméně již v srpnu tohoto roku byl na pozici přijat Josef Kobza.³⁷⁶

Zavedeny byly nové služby pokrývačství a natěračství. Za účelem zlepšení situace, především však díky celostátním změnám spojených s demokratizačními procesy, došlo též k podpoře umožnění provádění některých služeb mimo podnik komunální podnik.³⁷⁷ Požadovány byly od občanů do budoucna i služby další: například vodoinstalatérství či obuvnická dílna.³⁷⁸

Bylo také rozhodnuto o umístění chemické rychločistírny, a to v prostorech dosavadní samoobslužné prádelny, která byla vyhodnocena jako neefektivní.³⁷⁹ Po provedené generální opravě celého objektu (domu čp. 167) byla tato čistírna na daném místě zřízena v roce 1967, rovněž tak zahájen její provoz.³⁸⁰ Čekací lhůty na úseku čištění oděvů tak byly výrazně zkráceny a daná provozovna místními občany řádně využívána.³⁸¹

³⁷⁴ V zahradnictví navíc krátce hrozil akutní nedostatek zaměstnanců, když v roce 1967 byla jedna pracovnice dlouhodobě nemocná a tamní vedoucí Hubert ve stejném čase žádal o rozvázání pracovního poměru. Tamtéž, f. 140, 141, 189.

³⁷⁵ Tamtéž, f. 51, 52, 214.

³⁷⁶ Tamtéž, f. 45, 213; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 57.

³⁷⁷ Jednalo se například o drobné zámečnické opravy, které prováděl Václav Šohaj a Stanislav Šindelář. Tyto změny měly rovněž sloužit ke zlepšení či zajištění dostupnosti daných služeb ve městě. Tamtéž, f. 213; *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 8.

³⁷⁸ V této době zde existovala pouze sběrna, z čehož rovněž vyplývala i delší čekací doba. *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 134.

³⁷⁹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 52, 139.

³⁸⁰ Nová čistírna. *Nástup*. 1967. XVII(4), 1.

³⁸¹ *MZA-SOKAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33, f. 189.

Úpravou prošlo (i přesto, že bylo na počátku 60. let hodnoceno jako velice moderní) též místní kadeřnictví za účelem zlepšení nabízených služeb (některé ženy totiž údajně často jezdily za těmito službami do jiných obcí – například do Tábora, Pelhřimova či Hořepníku, protože zde nebyly dostatečně spokojené).³⁸² Též jedna z provozoven holičství nebyla kladně hodnocena po odchodu holiče Tomana do invalidního důchodu, za kterého na dané místo v roce 1966 nastoupil pracovník Liška.³⁸³

Krátce se opět objevuje otázka zřízení domu služeb ovšem bez jakéhokoli termínu plánované výstavby.

4.3.6 1968-1969 – nedostatečné kapacity

Během čtvrtého pětiletého plánu se, podobně jako u obchodní sítě, objevuje zpráva poskytující výčet plněných služeb ve městě v daném období. Díky té je tedy v Pacově potvrzena existence služeb ve 22 oborech, konkrétně jde o: truhlářství, kovářství, klempířství, pokrývačství, autoopravy-zámečnictví, holičství, kadeřnictví, sedlářství, čalounictví, oděvní službu, čištění šatstva, opravu obuvi, propagaci ptactva,³⁸⁴ pohřební službu, nožírství, osobní a nákladní (auto)dopravu, malířství, kominictví, knihařství, zasklívací službu a rámování a zahradnictví.³⁸⁵ Ty pak byly zajišťovány nejen podnikem KS Pacov, ale též cizími podniky skrze sběrný (například sběrna prádla a obuvi pod KS Humpolec, respektive Kožedělným a gumárenským podnikem v Táboře) či jednou přímou provozovnu (rádio-televizní služba spadající pod KS Pelhřimov). Kromě toho jsou zde poskytovány i služby strojně-zámečnické, a to přímo dvěma pacovskými občany v jejich domácnostech (Šindelář a Šohaj), kterým bylo k této činnosti uděleno povolení. Plánovaným doplněním dostupných služeb v Pacově pak byly služby stavební (především zednické), které doposud zajišťoval stavební podnik z Humpolce, či oprava elektrospotřebičů.³⁸⁶ Potvrdit lze z předešlých zjištění i službu fotografickou a dalších služeb poskytovaných místními občany za podpory komunálních služeb (například elektroinstalatérství).³⁸⁷

³⁸² Problémem byl v Pacově ale údajně též neochotný personál. Tamtéž, f. 52, 206, 214.

³⁸³ Tamtéž, f. 184.

³⁸⁴ Zřejmě šlo o vykonávání preparace ptactva, což byla údajně jediná služba svého druhu v Čechách.

³⁸⁵ V roce 1968 přibyla též navíc služba natěračská. *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 52.

³⁸⁶ Tamtéž, f. 112, 227.

³⁸⁷ Tamtéž, f. 68, 233; *MZA-SOkAP*, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19, f. 14.

Nových zavedených služeb, klempířství a pokrývačství, mělo být ihned hojně využíváno. Dosavadní plnění plánu tak bylo hodnoceno jako uspokojivé, jako problém se ovšem ukázaly časté výpadky v zásobování (například u stavebního materiálu), které, i přes širokou škálu dostupných služeb, občasné v praxi ztěžovaly práci v daných činnostech.³⁸⁸

I od samotných občanů přicházely konkrétní stížnosti. Kromě přetrvávajících nedostatečně vyhovujících služeb v místním holičství a kaděrnictví (které nebyly překonány ani po adaptaci provozovny, jejíž stav byl přitom zdravotní komisí shledán jako viditelně zlepšen a celý objekt za udržovaný v čistotě, chyběl však stále dostatek teplé vody kvůli absenci bojleru)³⁸⁹ šlo rovněž o nově zavedenou čistírnu, která kapacitně nestíhala uspokojovat místní poptávku.³⁹⁰

Problémy byly též s provozovny knihařství, sedlářství či čalounictví, které byly údajně ve strašném stavu a proto měl být tento stav výhledově napraven.³⁹¹ Narovnat se měl též další výkyv počtu pracovních sil, který měl být ale dle zpráv z roku 1968 doplněn o 18 zajištěných učňů.³⁹² Dům služeb pak stále nebyl zařazen do výhledového plánu, především z důvodu nedostatečné stavební kapacity.³⁹³ K situaci nepřispělo ani zdražování stavebních hmot, k čemuž došlo v tomtéž roce, jak o tehdejšímu stavu informuje pacovský kronikář.³⁹⁴

³⁸⁸ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 232.

³⁸⁹ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59, f. 66.

³⁹⁰ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20, f. 116.

³⁹¹ Nabízela se možnost jejich přesunu do bývalé budovy zrušeného stavebního podniku v Nádražní ulici. Tamtéž, f. 118.

³⁹² V roce 1969 je už toto číslo nižší – uváděno je pouze 14 učňů. Je ale možné, že někteří již nastoupili do daných povolání. Dlouhodobým problémem však bylo zajištění nové pracovní síly na pozici čalouníka či sedláře, k čemuž nepřispívaly ani naprosto nevyhovující provozní prostory. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 233; MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 57.

³⁹³ To byl například osud i požadované smuteční síně na pacovském hřbitově, jejíž stálá absence byla dlouhodobě negativně pocítována a její zřízení pak považováno za prioritní pro zajištění důstojnějších pohřebních služeb. MNV Pacov tak zaslal na ONV Pelhřimov přepis o této kritické situaci s požadavkem zařazení vybudování místní smuteční síně do výhledového plánu na roky 1970 až 1971. MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20, f. 117, 118, 152.

³⁹⁴ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972, s. 315.

V Nástupu se pak objevují i obecně vnímané nedostatky občanů na okrese vůči poskytovaným službám, které upozorňují na zvyšující se ceny při poskytované horší kvalitě, které se odrážejí v jejich nespokojenosti.³⁹⁵

Vysoká poptávka po službách v Pacově ovšem přetrvávala, docházelo tak ve věci jejich dostupnosti k požadavku na jejich poskytování i o sobotách, k čemuž se též komunální podnik uchýlil. Zaměstnanci pak měli být za tyto bonusové dny i řádně ohodnoceni.³⁹⁶ Je možné, že daná situace vyplývala rovněž ze zaváděných celorepublikových úprav souvisejících s demokratizačními tendencemi.

4.3.7 Shrnutí

V 60. letech 20. století byla v Pacově v rámci občanské vybavenosti poskytována řada komunálních služeb – ne všechny však přímo pod pacovským podnikem. Tento stav se zde ovšem nenacházel proto, že by si město nebylo schopno zajistit dané služby samo, či se o to alespoň nechtělo pokusit, ale především vlivem rozhodování na vyšších místech, než byl místní národní výbor – obec tak neměla dostatečná privilegia k tomu, aby si mohla tento úsek kompletně řídit sama. I přesto zde byla ovšem zřízena spousta služeb, mezi které ke konci tohoto období s jistotou patřily: truhlářství, kovářství, klempířství, pokrývačství, autoopravy-zámečnictví, holičství, kadeřnictví, sedlářství, čalounictví, oděvní služba, čištění šatstva, oprava obuvi, propagace ptactva, pohřební služba, nožířství, osobní a nákladní (auto)doprava, malířství, kominictví, knihařství, zasklívací služba a rámování a zahradnictví; dále pak ty, které nespádaly přímo pod KS Pacov, tedy: služba zajišťování fotografií, služby strojně-zámečnické, elektroinstalátérství nebo různé sběrný upravující či opravující příslušné věci jinde než v Pacově. S tím ovšem často souvisely stížnosti místních občanů na dlouhé čekací doby s někdy nedostatečně poskytovanými úpravami, tyto problémy se ovšem nevyhýbaly ani poskytovaným službám přímo pod komunálním podnikem místním. Jako problém se pak mnohokrát objevoval nedostatek potřebného materiálu nutného k daným opravám či málo pracovních sil. Nejen pacovští občané si též v druhé polovině šedesátých let stěžovali na nárůst cen za poskytované služby, které u některých lidí též jistě podnítily zájem o vyhledávání tzv. fušerů, tedy těch, co dělali dané práce mimo své povolání, případně si je, pokud to bylo v jejich silách, snažili opravit sami.

³⁹⁵ Služby, služby, služby. *Nástup*. 1968. XVIII(25), 2.

³⁹⁶ MZA-SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34, f. 124.

V Pacově se též dlouhodoběji hovořilo o potřebě zbudování domu služeb (jenž by centralizoval především tzv. služby osobního charakteru),³⁹⁷ který zde měl vzniknout nejprve v roce 1963, ještě zkraje 60. let se však tento termín posunul na léta 1964 až 1965, respektive se daná výstavba odložila na neurčito. Město tak ve zkoumané době svůj dům služeb nezískalo, k jeho zbudování pak došlo zřejmě až v 80. letech v ulici Antonína Sovy čp. 395.³⁹⁸ V letech šedesátých pod KS Pacov ovšem existovala jistá centralizace služeb jiných (spojených s péčí o oděv)³⁹⁹ a to v budově nacházející se v ulici Jana Autengruberova čp. 167 (nedaleko náměstí), případně též tzv. Obnova (zřejmě spravovaná stejnojmenným podnikem z Tábora) tehdy sídlící v již neexistujícím domě v Žižkově ulici, která poskytovala skrze sběrnou především opravy bot a punčoch, ta ovšem pod KS Pacov nespádala.

I na tomto úseku pacovské občanské vybavenosti lze pak spatřit alespoň částečný vliv celorepublikových procesů. Právě druhá polovina let šedesátých totiž přinesla určité uvolnění též do místních poměrů v rámci komunálních služeb – pacovský podnik KS totiž nyní mohl udělovat i speciální povolení pro výkon některých potřebných profesí, aniž by museli být příslušní lidé přímo v podniku zaměstnáni. Lze tak s jistou mírou nadsázky mluvit zřejmě i o možnostech samostatného vykonávání řemeslnických prací, pokud k tomu udělilo dané místo souhlas. Město tak mohlo svým občanům touto cestou umožňovat lepší dostupnost některých služeb (a tím se i snažit zajistit větší uspokojování potřeb svých občanů),⁴⁰⁰ a to především těch, které byly považovány za nedostatkové.

³⁹⁷ Jednalo se například o kadeřnictví či holičství.

³⁹⁸ Dnes se zde nachází firma Rendl vyrábějící drobnou koženou galanterii. Tehdejší dům služeb pak byl vybudován zřejmě v 80. let, ve fondu MNV Pacov je totiž příslušná složka s archiváliemi vztahujícími se k této výstavbě datována do let 1982 až 1990.

³⁹⁹ Těmi byly například dámské i pánské krejčovství.

⁴⁰⁰ Pro tyto účely byly rovněž na některých úsecích komunálních služeb zřejmě zřízeny pracovní soboty.

5 Závěr

60. léta 20. století měla pro československou společnost znamenat dobu budování socialistické společnosti, jejíž dosažení bylo považováno za poslední předstupeň konečného naplnění komunistické ideje. I v Pacově na začátku této dekády někteří občané zřejmě věřili, že zde bude tento cíl po splnění celospolečenských úkolů, které k němu povedou, dosažen.⁴⁰¹ Mezi ně spadalo rovněž budování adekvátní sítě občanské vybavenosti, která by splňovala všechny požadavky občanů. Jedny z klíčových oblastí této vybavenosti pak byly plné zajištění zdravotní péče, pokrytí obchodní a restaurační sítě a zabezpečení dostupnosti daných komunálních služeb.

Pacov tak do 60. let, respektive třetí pětiletky, vstupoval s plány na všech těchto úsecích, které měly zaručit jejich řádné zlepšení v souladu s místními potřebami: u zdravotnictví byl kladen důraz na obstarání přiměřeného počtu daných odborníků, u obchodu na další rozšiřování sortimentu a odpovídající zásobování a u služeb na jejich dostatečnou šíři. U všech těchto oblastí místní občanské vybavenosti pak platil rovněž jeden společný úkol: adekvátní zajištění jejich zázemí. To mělo v praxi znamenat především budování nových zařízení, především pak polikliniky či domu služeb, později však také obchodního střediska. Ve skutečnosti však většinou docházelo pouze k opakovaným opravám dosavadních objektů.

Tato situace byla zřejmě zapříčiněna několika faktory: jedním z nich byly celostátní ekonomické problémy objevující se především v první polovině 60. let, které se pak dost jistě mohly projevat i na nižších územně správních jednotkách Československa (především nižšími rozpočty, ale také nedostatkem materiálu) a jež pak řadu oblastí zastihla ve vysoké rozestavěnosti, ve které se na začátku vymezené dekády nacházel právě i Pacov. Místní ambiciózní plán totiž kromě plánovaných výše zmíněných objektů v této době zahrnoval také dokončování první etapy výstavby jedné z místních škol,⁴⁰² rozestavěné pak byly dva domy ve Španovského ulici (blízko náměstí), ve kterých mělo být nové kino, respektive další třídy mateřské školy a další. Hovořilo se též o potřebě zřízení nové

⁴⁰¹ Minimálně k tomu odkazovala rétorika některých z nich, například: „*Během 15 let budeme u nás hovořit, že máme komunismus.*“ MZA–SOKAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, sl. 4, s. 5-6.

⁴⁰² Jednalo se o školu Za Branou, jejíž areál byl otevřen v březnu 1961. Zatím šlo však pouze o výstavbu samotných učeben, v plánované druhé etapě měla vzniknout též školní jídelna nebo tělocvična. K její realizaci nakonec došlo s velkým zpožděním, a to až v roce 1972.

tělocvičny (ta prakticky absentovala, tělocvik proto probíhal nejprve v místní sokolovně, později v budově starého kina) a školní jídelny (ta se pak původně nacházela v naprosto nevyhovujících prostorech na náměstí nejprve v čp. 170, později v čp. 2) či zemědělské učňovské škole (která se zde krátce nacházela na přelomu 50. a 60. let na náměstí čp. 2, následně byla ve městě zrušena kvůli nedostatku internátních kapacit a poté, v roce 1963, měl být vystavěn její nový komplexní areál asi 6 pavilonů pro 320 učňů, z toho 240 internátních, pro který byla nakonec vybrána lokalita za Spálenou ulicí; tento projekt se ale nakonec neuskutečnil), dále pak kulturním domě (nebylo zde odpovídající zázemí, kde by se mohly pořádat kulturní akce – sokolovna byla ve špatném stavu, navíc sloužila též pro potřeby místní TJ Slavoj) nebo koupaliště (jehož zřízení se řešilo už v 50. letech – v úvahu pak připadalo více lokalit, hovořilo se například o „Louži“, rybníku na konci tehdejší ulice Rudé Armády, dnešní Pošenské, případně též o lokalitě „u Matoušů“ poblíž vlakového nádraží) a kluziště (opět dlouhodobá otázka, nakonec zřejmě vzniklo poblíž tehdy nového areálu školy Za Branou, kde je dnes hřiště s umělým povrchem). Velice kritická byla i bytová (ne)dostupnost,⁴⁰³ jejíž náprava byla rovněž otázkou celé zkoumané dekády i desetiletí následujícího. Řešila se také potřebná rekonstrukce náměstí či autobusového nádraží nebo generální oprava dalších školních budov ve městě, kdy například právě budova na náměstí v této době ztratila svůj původní zdobený vzhled fasády, což bylo pacovskými občany výrazně kritizováno. Pozornost se obracela rovněž na úpravy některých přírodních lokalit – především zámeckého parku – ale také místních památek. Velice problematická pak byla situace kolem dostupnosti vody – respektive potřeba její distribuce do všech městských částí související s nutnou výstavbou kompletní vodovodní sítě.

Pacov tedy v 60. letech čelil řadě výzám, na jejichž kompletní realizaci nestačil – a nutno dodat, že by zřejmě ani v tak krátké době stačit nemohl i v případě, že by nebyla situace ovlivňována právě předeslanými ekonomickými problémy, které ji pouze umocnily. Byla tedy potřeba výraznější selekce, kterou ovšem město nemělo šanci výrazněji ovlivnit – rozhodovalo se o ní jinde než na úrovni místních národních výborů.⁴⁰⁴ Do této situace se

⁴⁰³ Bytová nouze byla mimo jiné také jedním z důvodů horšího personálního zajištění především zdravotnické péče, ale částečně i služeb, kdy z důvodu absence ubytovacích prostor nebylo často možné najít na dané pozici vhodného pracovníka.

⁴⁰⁴ Tehdejší předseda MNV Pacov se v jedné zprávě vyjádřil například takto: „...s *funkcionáři v Pacově nikdo nejednal, nikdo se jich na nic neptal... ukazuje [to] na nesprávné jednání ONV v Pelhřimově vůči nižším orgánům.*“ V této věci pak šlo o náhlém snížení rozpočtu na plánovanou generální opravu pacovské školy, která musela být následně odložena. MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30, f. 436.

tedy dost pravděpodobně promítl právě i fakt, který obci ubíral některá privilegia spojená ještě do konce 50. let s jejím tehdejší statusem města okresního, který jí byl odebrán po územně správní reorganizaci Československa v roce 1960. Frustrující pro místní občany pak navíc zřejmě byl i fakt, že se řada objektů požadovaných i zde stavěly v okolních, často též menších, obcích (například hotely v Obratani nebo v Humpolci, školní jídelna v Lukavci). Často bylo tak poukazováno i na horší vztah mezi Pacovem a okresním Pelhřimovem, který v těchto „nespravedlnostech“ měl hrát rovněž svou roli.

Všechna tato omezení se tedy více či méně viditelně promítla do všech zkoumaných úseků tehdejší občanské vybavenosti Pacova. Město trpělo nedostatkem odborných lékařských pracovníků i adekvátního zdravotnického zázemí, o jehož zřízení se po celé zkoumané období tvrdě ucházelo – nejvýraznější aktivita pak byla dle archiválií zaznamenána u tehdejšího obvodního lékaře Kysely, který jakožto předseda zdravotní komise o daných potřebách často, i když především ve věci zřízení nové polikliniky neúspěšně, jednal i na příslušných okresních, respektive krajských místech. Obchodní síť též prostorově (ve smyslu budovatelském) nerostla, spíše byly využívány již existující, ne vždy dostačující, prostory. Rovněž provozovny tehdejších komunálních služeb neměly být prostorově rozšiřovány, ale naopak slučovány – jejich samostatný provoz byl zřejmě příliš nákladný. Projevoval se též nedostatek řemeslně schopného personálu.

Dalším společným prvkem pro všechny tři oblasti pacovské občanské vybavenosti byl všudypřítomný fenomén front, respektive čekání. Čekalo se často a dlouho: jak u lékařů, tak v obchodech či na výkon některých (především opravárenských) služeb. Důvodem byly kapacitní, zásobovací nebo součástkové, respektive materiální nedostatky. Nároky občanů rostly, zajišťovaná síť je mnohokrát nezvládala zajišťovat.

Celé toto období pak bylo rovněž charakteristické nezměněným obsazením vedení MNV Pacov, v jehož čele stáli předseda Václav Andreas a tajemník Václav Princ. Oba funkcionáři byli dle záznamů po celou dekádu výrazně aktivní a snažili se pro město něco udělat. Právě Andreas byl v některých situacích také jedním z těch, kdo kritizoval pozici okresních orgánů vůči Pacovu. To, jaký přístup v rámci stranického směřování ale zastával, se lze z mé pozice pouze domnívat: na jednu stranu byl ve funkci předsedy místního výboru s jistotou již na počátku 60. let, ve funkci zůstal i po volbách v roce 1964 a v období demokratizačních snah v čele města tyto principy zřejmě alespoň navenek podporoval (Pacov dokonce zřejmě celkem výrazně prožíval i srpen 1968, kdy přes město dokonce projížděly ruské tanky; následně byla vyjádřena podpora zástupcům tehdejší vlády), nicméně v srpnu roku 1969 byl rovněž vyjádřen souhlas se závěry tehdejšího prezidenta

republiky a prvního tajemníka ÚV KSČ Husáka k vnitropolitické situaci a zároveň „odsouzeno nezodpovědné jednání některých živlů, snažících se narušit klid a veřejný pořádek v naší vlasti.“⁴⁰⁵ Je však jisté, že na začátku 70. let byl ve funkci vystřídán novým výborovým předsedou Kaňkou. Ať bylo jeho vnímání správného směřování Československa v 60. letech jakékoli, je jisté, že byl především pacovským patriotem ve smyslu kladení primárního důrazu na snahu o zajišťování lokálních zájmů i za cenu jisté míry kritiky vůči okresním orgánům.

V neposlední řadě se ještě nabízí otázka, zda se do zkoumaných oblastí pacovské občanské vybavenosti promítly též celospolečenské události a proměny konce 60. let. Pokud jde o aktivity spojené s pokusem o nastolení socialismu s lidskou tváří, lze hovořit o dvou hlavních zjištěných jevech, které pronikly i do místního dění: na úseku obchodu v Pacově relativně rychle dochází k náznaku rušení monopolu tehdejšího n. p. Pramen, který zde provozoval síť prodejen s potravinami, a n. p. Restaurace a jídelen, jenž zde spravoval zařízení veřejného stravování. Potenciální zavedení konkurence, která měla vzniknout přizváním LSD Jednota na *místní trh*, bylo hodnoceno jako pozitivní. Druhá změna se objevila na úseku komunálních služeb, kde se objevila určitá liberalizace v možnosti provozování řemesel i mimo podnik KS Pacov. Události spojené s posrpnovým děním se pak do provozování daných oblastí občanské vybavenosti ve zkoumané době nepromítly, respektive promítnout nestihly, nutno totiž dodat, že dle vyzkoumaných okresních rétorických tendencí, respektive jejich proměn, objevujících se v časopise *Nástup* se právě výrazněji zachytitelné změny daly vyzorovat až od října 1969, kdy vychází článek *Upevníme jednotu strany*, ve kterém OV KSČ v Pelhřimově vyjadřuje plný souhlas s pozicí ÚV KSČ související s nutností nápravy dosavadní situace, kterou má doprovázet upevnění pozice strany a kádrová šetření.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ MZA–SOkAP, fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35, f. 54.

⁴⁰⁶ Upevníme jednotu strany. *Nástup*. 1969, XIX(40) 1.

Seznam použitých zkratek

ČSAD – Československá státní automobilová doprava

DUP – Družstvo uměleckého průmyslu

JčKNV – Jihočeský krajský národní výbor

JSŠ – Jedenáctiletá střední škola

KNV – Krajský národní výbor

KS – Komunální služby

LSD – Lidové spotřební družstvo

MNV – Městský národní výbor

MZA–SOkAP – Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov

N. p. – Národní podnik

ONV – Okresní národní výbor

OSP – Okresní stavební podnik

OÚNZ – Okresní ústav národního zdraví

OV – Obvodní výbor

SPP – Strojírny potravinářského průmyslu

RaJ – Restaurace a jídelny

STS – Strojní a traktorová stanice

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura

BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ a Miloš TRAPL. *Regionální dějiny: pojetí, poslání, metodika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.

BENEŠ, Zdeněk. Regionální historiografie a školní dějepis. In: *Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách: sborník z konference konané 23.-24. listopadu 2005*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta UJEP, 2006.

Dějiny Komunistické strany Československa. Praha: Státní nakladatelství politické literatury (SNPL), 1961.

DVOŘÁK, Tomáš a Tomáš BOROVSÝ. *Úvod do studia dějepisu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.

HLADÍLEK, Miroslav. Řemeslná výroba. In: BALOUNOVÁ, Dana a kol. *Pacov: od historie k současnosti*. Pacov: Městský úřad, 1997.

KAPLAN, Karel, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Československo v letech 1953-1966*. Praha: SPN, 1992.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa*. Brno, 2008.

Kolektiv pracovníků LINGEA s.r.o.: *Slovník českých synonym a antonym*. Lingea s.r.o., Brno, 2012.

O regionálních dějinách. Ostrava, 1965.

RATAJ, Jan a Přemysl HOUDA. *Československo v proměnách komunistického režimu*. Praha: Oeconomica, 2010.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.

ROZMANOVÁ, Naděžda. *Občanské vybavení. Principy a pravidla územního plánování*. Brno, 2012.

RYCHLÍK, Jan. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. Praha: Vyšehrad, 2020.

SEIDLOVÁ, Dagmar. *100 let výroby kožené galanterie na Pacovsku 1890–1990*. Pacov: UNIKO, 1990.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, Jan KOUTNÝ a Markéta ČABLOVÁ. *Urbanismus a územní plánování*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010.

TUŠILOVÁ, Marie. Podnikání a služby ve městě. In: TUŠILOVÁ, Marie a kol. *Pacov, město pro život*. Druhé rozšířené a přepracované vydání. Pacov: Město Pacov ve spolupráci s Městským muzeem Antonína Sovy v Pacově, 2017.

TUŠILOVÁ, Marie a kol. *Pacov, město pro život*. Druhé rozšířené a přepracované vydání. Pacov: Město Pacov ve spolupráci s Městským muzeem Antonína Sovy v Pacově, 2017.

VOREL, Petr. *Základy historické regionalistiky*. Pardubice, 2005.

Vztah národních a regionálních dějin: sborník materiálů ze semináře předsedů sekcí historie konaného v prosinci 1967. Praha: Česká socialistická akademie, 1969.

Archivní prameny

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 36, sign. 102, kart. 18 – zápisy ze schůzí pléna MNV (1961-1964)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 37, sign. 102, kart. 19 – zápisy ze schůzí pléna MNV (1965-1968)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 38, sign. 102, kart. 20 – zápisy ze schůzí pléna MNV (1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 48, sign. 102, kart. 30 – zápisy ze schůzí rady MNV (1961–červen 1962)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 49, sign. 102, kart. 31 – zápisy ze schůzí rady MNV (červenec 1962–červen 1964)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 50, sign. 102, kart. 32 – zápisy ze schůzí rady MNV (červenec 1964-1965)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 51, sign. 102, kart. 33 – zápisy ze schůzí rady
MNV (1966-červen 1967)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 52, sign. 102, kart. 34 – zápisy ze schůzí rady
MNV (červenec 1967-1968)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 53, sign. 102, kart. 35 – zápisy ze schůzí rady
MNV (1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 86, sign. 104, kart. 54 – komise výstavby (1961;
1965)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 90, sign. 104, kart. 55 – komise pro služby a
místní průmysl (1964-1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 92, sign. 104, kart. 55 – komise pro obchod (1964-
1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 103, sign. 104, kart. 58 – komise pro školství a
kulturu (1960-1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 107, sign. 104, kart. 59 – komise zdravotní (1961-
1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 108, sign. 104, kart. 59 – komise sociálních věcí
a zdravotnictví (1960-1961)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP),
fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 127, sign. 154, kart. 65 – plánování

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 168, sign. 252, kart. 73 – komunální služby (1960-1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 197, sign. 301, kart. 78 – rady spotřebitelské kontroly

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 200, sign. 303, kart. 78 – obchodní síť (1960-1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 246, sign. 526, kart. 88 – léčebně preventivní péče – zprávy o zajištění, plány ozdravných opatření; zdravotnická zařízení (porodnice Pacov, poliklinika Pacov záchranná služba, lékárenská služba; 1960-1969)

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, inv. č. 274, sign. 612, kart. 96 – názvy ulic

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov (MZA–SOkAP), fond Městský národní výbor Pacov, Kronika města Pacova 1945-1972.

Školní kronika (1960-1969) – uložena v Základní škole Pacov

Periodika

Aby bylo dost ovoce. *Nástup*. 1962, XII(12), 3.

Aby všeho bylo dost. *Nástup*. 1960, X(49), 3.

Bude dost vitamínů? *Nástup*. 1962, XII(11), 3.

BRODSKÝ, Jar. Národní výbor a občané se zajímají o obchod. *Nástup*. 1961, XI(49), 3.

Do další práce s „Nástupem“. *Vpřed*. 1960, II(11), 1.

HAŠKOVÁ, Hana. Doma, v jeslích, nebo ve školce? *Gender a výzkum / Gender and Research* 2007, 8 (2), 25.

Hotel na vesnici. *Nástup*. 1961, XI(49), 3.

Jak dál ve zdravotnictví. *Nástup*. 1968, XVIII(25), 2.

- Lepší podmínky obchodu. *Nástup*, 1967. XVII(40), 2.
- Na dobré cestě. *Nástup*. 1967, XVII(49), 1.
- Nezapomeňte na zeleninu a květiny. *Nástup*. 1961, XI(10), 3.
- Nová čistírna. *Nástup*. 1967. XVII(4), 1.
- Ohlasy na kritiku. *Nástup*. 1961, XI(16), 2.
- Prověrka obchodu uzavřena. *Nástup*. 1961, XI(10), 1.
- ROUS, V. Zase snímkování ze štítu. *Nástup*. 1961, XI(16), 3.
- Slovo do pračky. *Nástup*. 1962 XII(18), 2.
- Služby, služby, služby. *Nástup*. 1968. XVIII(25), 2.
- Spolupráce ONV a okresní odborové rady. *Nástup*. 1961, XI(5), 2.
- Šel týden okresem. *Nástup*. 1960, X(48), 3.
- Tisíc spokojených za den. *Nástup*, 1967. XVII(47), 1.
- Upevníme jednotu strany. *Nástup*. 1969, XIX(40) 1.
- VYHNÁLEK, Rudolf. Třetí pětiletka ve zdravotnictví našeho okresu. *Nástup*. 1961, XI(18), 3.
- VYHNÁLKOVÁ, Jarmila. Více kázně! *Nástup*. 1961, XI(13), 2.
- Vývoj zdraví obyvatelstva. *Nástup*. 1967, XVII(10), 2.
- Zpráva nejradostnější. *Nástup*. 1962, XII(15), 1.
- Nástup* (1960-1969)
- Vpřed* (1960)

Internetové zdroje

Akční program KSC. 1968. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: http://www.68.usd.cas.cz/files/dokumenty/edice/405_1.pdf.

Historie a současnost. Město Pacov. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: <https://www.mestopacov.cz/historie-a-soucasnost/ms-1102/>.

PULTROVÁ, Lucie. *Paměťové instituce a stopy židovské přítomnosti v současném Pacově*, 2014. [cit. 2021-07-13]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/103299/130237362.pdf>.

Sčítání lidu, domů a bytů 2011. ČSÚ. [online]. [cit. 2021-6-30]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/definitivni_vysledky_scitani_lidu_domu_a_bytu.

TINKOVÁ, Marie. *Občanská vybavenost a volný čas na sídlišti: případová studie Stodůlky*. Praha, 2009. [cit. 2021-06-30]. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/25786/BPTX_2008_2_11310_MDIP_L001_174715_0_67761.pdf.

Zdravotnictví ČSSR 1961. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1962. [cit. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdrroc1961_cssr_zdravotnictvi.pdf.

Zdravotnictví ČSSR 1962. [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČSSR, 1963, s. 11 [cit. 2021-05-14]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdrroc1962_cssr_zdravotnictvi.pdf.

Zdravotnictví ČSSR 1969. [online]. Praha: Ústav pro zdravotnickou statistiku, 1969, s. 25 [cit. 2021-06-17]. Dostupné z: https://www.uzis.cz/sites/default/files/knihovna/zdrroc1969_cssr_zdravotnictvi.pdf.

Legislativní zdroje

Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu.

Zákon č. 83/1966 Sb., o čtvrtém pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky.

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

Zákon č. 165/1960 Sb., o třetím pětiletém plánu rozvoje národního hospodářství Československé socialistické republiky.

Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon).

Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území.

Přílohy

1. Oprava náměstí a jeho spodní strana
2. Pravá strana náměstí
3. Pravá část Žižkovy ulice

Oprava náměstí a jeho spodní strana

Spodní strana náměstí; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)

Obě fotografie zachycující spodní část pacovského náměstí před a po jeho opravě. V pravé řadě budov zřetelná lékárna, která byla později přemístěna; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)

Pravá strana náměstí

Pohled na pravou stranu budov okolo náměstí. V záběru po pravé straně zřetelná prodejna tabáku, na stejné straně u skupiny lidí restaurace Beseda. V domě naproti ozdobeném rudou hvězdou sídlily v 60. letech gynekologické oddělení, od roku 1964 rovněž školní jídelna, dnes se zde nachází fara. V přilehlém objektu pak v první polovině šedesátých let fungovalo TBC oddělení; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)

Hotel Mašát v pravém horním rohu náměstí, v 60. letech se uvažovalo o jeho zbourání a přebudování na moderní hotel kvůli nedostatku ubytovacích kapacit v Pacově i podpoře cestovního ruchu. Stojí zde dodnes; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)

Pravá část Žižkovy ulice

Pravá strana Žižkovy ulice, ve vrchním domě zřejmě bývalá Obnova. Celá řada je dnes zbourána, místo původní zástavby se zde nachází malý park nebo též parkoviště se supermarkety Albert a Penny, rovněž pak Česká pošta; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)

Jeden z domů pravé strany Žižkovy ulice – tzv. Kocanda. Bývalo zde řeznictví či nutný výsek, ve dvoře pak kino, později tělocvična. Dnes již nestojí; nedatováno (soukromý archiv anonymního poskytovatele)